

IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa

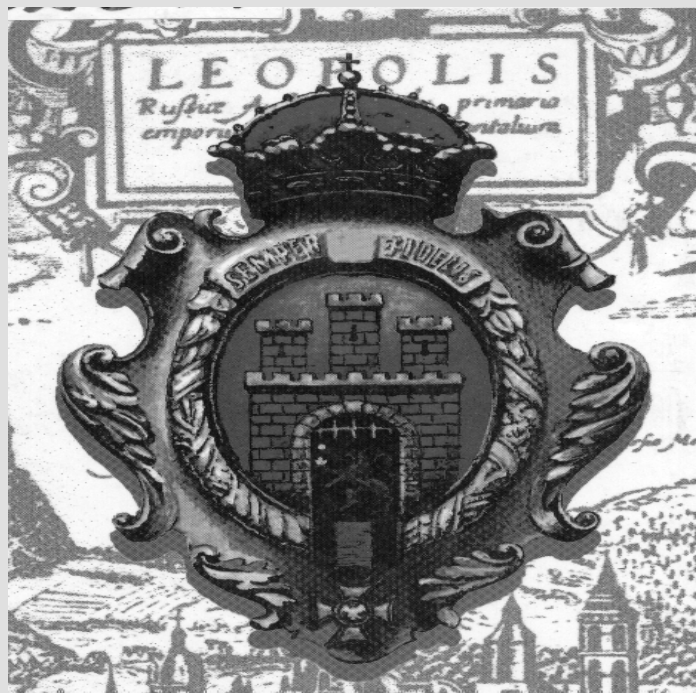
Kraków–Lwów książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku

21–23 listopada 2007

streszczenia referatów

Organizator

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

Kraków 2007

Komitet naukowy:

- ❑ dr hab. prof. AP Halina Kosętka (przewodnicząca)
- ❑ prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki
- ❑ dr hab. prof. AP Roman Jaskuła
- ❑ dr hab. prof. AP Maria Konopka
- ❑ dr hab. prof. AP Henryka Kramarz
- ❑ dr hab. prof. AP Krzysztof Woźniakowski
- ❑ dr Piotr Krywak

Komitet organizacyjny:

- ❑ dr Grażyna Wrona (przewodnicząca)
- ❑ dr Ewa Wójcik
- ❑ dr Barbara Góra
- ❑ dr Lilia Kowkiel
- ❑ mgr Mieczysław Więclawek
- ❑ dr Władysław Marek Kolasa
- ❑ dr Adam Bańdo

Spis treści

Słowo wstępne	4
Program ramowy	5
Sesja plenarna (dzień pierwszy)	6
Obrady w sekcjach (dzień pierwszy)	9
Sekcja I, Książki i wydawnictwa XIX i XX wieku	9
Sekcja II, Prasa XIX i XX wieku	11
Sekcja III, Biblioteki XIX i XX wieku	16
Sekcja IV, Kultura literacka XIX i XX wieku	18
Obrady w sekcjach (dzień drugi)	21
Sekcja I, Książki i wydawnictwa XIX i XX wieku	21
Sekcja IIa, Prasa XIX i XX wieku	26
Sekcja IIb, Prasa XIX i XX wieku	32
Sekcja III, Biblioteki XIX i XX wieku	38
Sesja plenarna (dzień trzeci)	41
Lista uczestników i gości	44

Słowo wstępne

Odbywające się od ponad dwudziestu lat konferencje „Kraków-Lwów” wrosły już w krakowski pejzaż badań, stały się platformą wymiany doświadczeń, dzielenia się nowymi tematami, dokonania, wynikami badań przedstawicieli z różnych ośrodków akademickich.

Warto przypomnieć, że pierwsza konferencja z tego cyklu odbyła się 7 i 8 maja 1986 r. Jej inicjatorem i organizatorem był prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki. Miała ona nieco inny charakter niż następne, związana bowiem była z obchodami 40-lecia krakowskiej WSP i połączona ze zjazdem absolwentów studiów bibliotekoznawczych, a poświęcona głównie problematyce krakowskiej. Wśród wygłoszonych referatów dało się wyodrębnić te, które poświęcono dziejom bibliotek, księgozbiorom domowym, produkcji książki, jej dystrybucji, cenzurze, problemom edytorstwa. W pięć lat później, w listopadzie 1991 r., odbyła się druga konferencja poświęcona życiu literackiemu, ruchowi wydawniczemu, dziejom książki oraz prasy Krakowa i Lwowa XIX i XX wieku. 3 i 4 listopada 1994 r. w czasie trzeciej konferencji dokonano przeglądu aktualnego stanu badań bibliograficznych, zarówno WSP w Krakowie, jak i w innych ośrodkach bibliotekoznawczych i prasoznawczych Krakowa i Lwowa. Wystąpienia uczestników czwartej konferencji w listopadzie 1997 r. dotyczyły dziejów książki, życia literackiego, ruchu wydawniczego, dziejów prasy polskiej i lwowskiej. Od tego czasu konferencje zaczęto organizować w cyklu dwuletnim i zachowywać ten rytm. W 1999 roku odbyła się edycja piąta, w 2001 – szósta, w 2003 – siódma, w 2005 – ośma.

Wszystkie konferencje miały zasięg ogólnopolski, a uczestniczyli w nich często również goście zagraniczni. Zachowywały pewien schemat, tzn. obrady plenarne i w sekcjach. W poszczególnych sekcjach dyskutowano o bibliotekach, czasopiśmiennictwie, książkach i wydawnictwach Krakowa i Lwowa. Zachowywały też ciągłość podejmowanej tematyki i cieszyły się dużym zainteresowaniem. Każdorazowo też wygłoszone w toku obrad referaty ukazywały się drukiem.

Niniejszy tom streszczeń referatów zaplanowanych do wygłoszenia w dziewiątej już edycji naszej konferencji kontynuuje tę tradycję.

Halina Kosętko

Program ramowy

21 XI 2005 (środa)

Rejestracja	8.00–9.00
Obrady plenarne I	9.00–13.30
Otwarcie wystawy „Prasa polska we Lwowie ...”.....	13.30-14.00
Przerwa obiadowa	14.00–15.00
Obrady w sekcjach I	
Sekcja I	15.00–18.00
Sekcja II	15.00–18.00
Sekcja III	15.00–18.00
Sekcja IV	15.00–18.00
Uroczysta kolacja w hotelu „Krakowiak”	19.00

22 XI (czwartek)

Obrady w sekcjach II	
Sekcja I	9.00–13.00
Sekcja IIa	9.00–13.00
Sekcja IIb	9.00–13.00
Sekcja III	9.00–13.00
Przerwa obiadowa	13.00–14.00
Obrady w sekcjach II	
Sekcja I	14.00–17.30
Sekcja IIa	14.00–17.30
Sekcja IIb	14.30–17.30

23 XI 2005 (piątek)

Obrady plenarne II	9.00–13.00
--------------------------	------------

Program

- Uroczyste otwarcie konferencji – Rektor Akademii Pedagogicznej w Krakowie dr hab. prof. AP Henryk Żaliński
- Wystąpienia powitalne:
 - Dziekan Wydziału Humanistycznego AP – dr hab. prof. AP Kazimierz Karolczak
 - Dyrektor Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa AP – dr hab., prof. AP Halina Kosęta
- Dr hab., prof. AP Maria Konopka: Lwowski rynek wydawniczy w pierwszych latach autonomii galicyjskiej (1861-1870)
- Dr hab., prof. UMK Grażyna Gzella: Lwowskie czasopisma studenckie w dobie autonomii
- Prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki: Czasopisma literackie i kulturalno-społeczne we Lwowie w dwudziestoleciu międzywojennym
- Prof. dr hab. Stanisław Czarnik: Pisma lwowskie a obieg tekstów literackich w okresie międzywojennym
- Dr Urszula Paszkiewicz: Książkowe znaki własnościowe bibliotek we Lwowie w XIX i XX w. Stan i wybrane kierunki poszukiwań
- Dr Barbara Góra: Krakowskie biblioteki klasztorne w powojennej literaturze
- Dr Grzegorz Nieć: Lwowiana w zbiorach Lecha Kokocińskiego – warszawskiego bibliofila i kolekcjonera

Streszczenia

Dr hab., prof. AP Maria Konopka: Lwowski rynek wydawniczy w pierwszych latach autonomii galicyjskiej (1861-1870)

Lata sześćdziesiąte były w Galicji czasem znaczących zmian politycznych. Konsekwencje tych wydarzeń nie pozostały bez wpływu na życie narodowe i kulturalne dzielnicy, w tym także na kształt rynku wydawniczego. Lwów – stolica prowincji – była ważnym ośrodkiem produkcji i rozpowszechniania książki. Celowym wydaje się zatem pytanie o ich konsekwencje na wielkość i charakter lwowskiej produkcji wydawniczej w dziesięciolecie 1861-1870, o udział poszczególnych nakładców i ich ważniejsze osiągnięcia.

Nowe warunki, jakie zaistniały w Galicji skłoniły ludzi książki do osiedlania się w stolicy i podejmowania przedsięwzięć wydawniczych, zakładania księgarni sortymentowo-wydawniczych, z których część na trwałe zapisała się w krajobrazie miasta i przetrwała aż do II wojny światowej. Dość wspomnieć Franciszka Henryka Richtera, który otworzył swoją placówkę w 1866 r., Adama Dominika Bartoszewicza (1868), Władysława Gubrynowicza (1868), Gustawa Seyfartha (1868). Do grona najbardziej zasłużonych wydawców lat sześćdziesiątych należała bez wątpienia firma o długich tradycjach, bo sięgających XVIII wieku, księgarnia Karola Kazimierza Wilda (syna), który samodzielnie prowadził ją od 1848 roku (sfinansował 174 pozycje).

Wielkość produkcji w omawianych latach, wyrażona liczbą 1535 pozycji, po głębokim jej załamaniu w 1864 r. (86 poz.), wzrastała systematycznie od 1865 r., aby w 1869 r. przekroczyć liczbę z początku lat sześćdziesiątych (212 poz.) i osiągnąć liczbę 226 tytułów.

W gronie właścicieli nowych firm dużą dynamiką produkcji odznaczało się Wydawnictwo Mrówki A.D. Bartoszewicza (39 książek), W. Gubrynowicza (19) i F.H. Richtera (17). Nakładcy ci od początku swej kariery realizowali serie wydawnicze („Biblioteka Mrówki”, „Biblioteka Najciekawszych Powieści i Romansów”, „Biblioteka Narodowa”), które dostarczały czytelnikom wartościową literaturę polską, przede wszystkim współczesną, ale i dawniejszą, oraz tłumaczenia, które szczególnie często podejmowała firma W. Gubrynowicza.

Wkład do ogólnej produkcji wydawniczej wnieśli także drukarze – Kornel Piller, Edward Winiarz, Michał Franciszek Poremba, Wojciech Maniecki, Aleksander Vogel. Swoją rolę miały też redakcje czasopism (szczególnie „Dziennika Lwowskiego”, „Dziennika Literackiego”, „Gazety Narodowej”), towarzystwa, z których najwięcej pozycji sfinansowało Galicyjskie Towarzystwo Gospodarskie, wreszcie instytucje - Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Instytut Stauropigialny. Poważny udział w pomnażaniu produkcji wydawniczej mieli nakładcy prywatni, głównie autorzy (118) i tłumacze (5 poz.), a dzięki ich inicjatywom trafiała na rynek zarówno literatura piękna, jak i naukowa.

Przeprowadzona analiza repertuaru pokazała wyraźną dominację literatury pięknej (260 pozycji), szczególnie prozy. Zwraca uwagę fakt, że zdecydowanie częściej sięgano po teksty autorów polskich, wśród których przeważali twórcy lokalni. Proza obca zaczęła się pojawiać pod koniec lat sześćdziesiątych – od 1866 r., a systematycznie popularyzował ją wydawca serii „Biblioteka Najciekawszych Powieści i Romansów”.

Powodzenie wśród czytelników literatury religijnej sprawiło, że wśród ogłaszanych tytułów znalazło się 163 poz. poświęconych tej tematyce. Kolejne miejsce pod względem wielkości produkcji zajmowała historia (117), prawo (92), polityka (83), administracja (61), językoznawstwo (55). Liczba ogłaszanych tytułów z innych dziedzin wahała się od 49 do 1 tytułu. Finansowanie literatury naukowej podejmowali zarówno nakładcy zawodowi, instytucje, towarzystwa, jak i sami autorzy.

Analiza dokonań lwowskich nakładców w latach 1861-1870 ukazuje wyraźne ożywienie produkcji – tak ilościowe, jak i repertuarowe, do czego przyczynili się w części edytorzy tanich serii literackich. Rozszerzyła się również lista nakładców zawodowych oraz zwiększył się udział redakcji czasopism i towarzystw w finansowaniu edycji, zapowiadając kierunek zmian zachodzących w latach autonomii na rynku wydawniczym Lwowa.

Dr hab., prof. UMK Grażyna Gzella: Lwowskie czasopisma studenckie w dobie autonomii

W XIX wieku lwowska młodzież akademicka była zdecydowanie mniej aktywna niż studenci krakowscy. Choć początek jej aktywności organizacyjnej można odnaleźć już w 1817 roku to trudno w tym czasie i kolejnych dziesięcioleciach dopatrzeć się w jej dorobku wydawnictw periodycznych, odzwierciedlających działania i poglądy zorganizowanych w różnych związkach młodych ludzi. Dopiero w końcu XIX wieku studenci lwowscy podjęli inicjatywę stworzenia własnego czasopisma, jak napisano w podtytule poświęconego sprawom młodzieży akademickiej polskiej. „Czasopismo Akademickie” ukazało się 1 stycznia 1895 roku i przetrwało (z przerwami w wydawaniu) do 1898 roku. Na łamach swego periodyku studenci zamieszczali artykuły poruszające sprawy bieżące, prace naukowe i literackie, sprawozdania i oceny, wiadomości z towarzystw akademickich, korespondencje, wspomnienia.

Studenci lwowscy podjęli również działania polityczne, zmierzające do kształtowania świadomości swych młodszych kolegów. I tak powstała „Tekka” wydawana od 15 lutego 1899 roku. Początkowo redagowana była przez młodzież akademicką dla uczniów szkół średnich a z czasem przeznaczona została dla szerszego kręgu młodych ludzi. Od 1899 roku ukazywał się również „Promień” redagowany przez akademików skupionych w Stowarzyszeniu Młodzieży Akademickiej „Życie”. Było to czasopismo przygotowywane przez studentów na łamach którego poruszano aktualne wydarzenia polityczne, omawiano problemy wychowawcze młodzieży, informowano o najnowszych wypadkach zachodzących w różnych regionach. Gdy w 1909 roku powstał tzw. niezależny „Zet” jego organem prasowym stało się „Zarzewie” przygotowywane przez studentów uniwersytetu i politechniki lwowskiej. Na łamach periodyku wiele miejsca zajmowała publicystyka niepodległościowa, informowano o pracy wojskowej i skautowej, zamieszczano artykuły dotyczące literatury i kultury polskiej oraz poruszające sprawy młodzieży, wiele miejsca zajmowały korespondencje, sprawozdania i recenzje.

Aktywność samokształceniowa i działalność polityczna nie wyczerpywały możliwości lwowskich studentów. Podczas studiów angażowali się również w prace naukowe, a ich efektem było między innymi studenckie czasopismo naukowe. Słuchacze piątego roku Politechniki Lwowskiej w roku akademickim 1912/1913 przygotowali „Rocznik Architektoniczny”. W dwóch rocznikach tego pisma znalazły się tylko dwa teksty naukowe, uzupełnione dokumentacją techniczną.

Lwowskie czasopisma studenckie to wydawnictwa skierowane do ograniczonego kręgu odbiorców, przygotowywane przez młodzież akademicką. Śledząc dorobek młodzieży lwowskiej można zauważyć czasopisma stricte akademickie, periodyki będące efektem działalności politycznej młodych ludzi i wydawnictwa naukowe związane z kierunkiem kształcenia na uczelni.

Prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki: Czasopisma literackie i kulturalno-społeczne we Lwowie w dwudziestoleciu międzywojennym

W okresie międzywojennym w atmosferze powstawania i zamierania różnorodnych grup literackich, namiętnych sporów i dyskusji literackich, które często przesunęły się ze sfery estetyki w dziedzinę etyki, poważną rolę pełniły czasopisma literackie i społeczno – kulturalne. Mianem tym w referacie obejmuje się grupę niejednorodnych typów czasopism, które głównie zajmują się problematyką literacką, zamieszczają na swych łamach utwory literackie, treści –poświęcone krytyce i nauce o literaturze, a także podejmują problemy życia literackiego. Często na ich łamach pojawiają się różnego typu artykuły od ściśle informacyjnych, zawierających recenzje nowości wydawniczych, do kronik i recenzji, tekstów literackich oraz artykuły teoretyczno-programowe. Na ich łamach dyskutowano o miejscu kultury i literatury w społeczeństwie, o roli pisarza, poety, czy też szerzej o funkcji inteligencji, a w tym przypadku, w tworzeniu odrodzonego państwa.

W referacie wskazuję, że rozwój czasopiśmiennictwa literackiego i społeczno-kulturalnego we Lwowie nierozłącznie był związany ze środowiskiem artystyczno - literackim Lwowa. Miasto to wkroczyło w dwudziestolecie międzywojenne z poważnym dorobkiem literacko – artystycznym z przełomu XIX i XX wieku, chlubnej wartości środowiskiem literackim i artystycznym, ruchem wydawniczym i rozbudowanym środowiskiem prasowym. Środowisko literackie nadal reprezentowały nazwiska takim twórców, jak Leopold Staff, Jan Kasprówicz, Gabriela Zapolska, Kornel Makuszyński, Stanisław Rossowski, tworzyli tu Stefan Grabiński, Jan Parandowski, Henryk Zbierzchowski, Beata Obertyńska, Jerzy Bandrowski, Teodor Parnicki, Józef Wittlin, Tymon Terlecki.

Wśród 1090 tytułów periodyki literackie i społeczno – kulturalne stanowiły 7,8%, tj. 85 tytułów. Wychodziły tu pisma o różnych podtytułach: „kulturalne”, „społeczno – polityczne”, „literackie”, „społeczno – literackie”. Spośród nich wymienić można : „Kultura” (1923-1925), „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” (1925-

1934), „Miesięcznik Literacki” (1929-1931), „Tryby” (1931), „Pomost” (1931), „Tygodnik. Pismo poświęcone kulturze współczesnej”, „Kultura Lwowa” (1932-1934). „Małopolanin: Wczoraj. Dziś – Jutro” (1932-1933), „Sygnały” (1933-1939), „Lwów Literacki” (1937), „Młoda Awangarda” (1936), „Głos Polski”, „Pod wiatr” (1936).

Dr Barbara Góra: Krakowskie biblioteki klasztorne w powojennej literaturze

Klasztorne biblioteki są instytucjami naukowymi wpisanymi na stałe zarówno w dzieje wspólnot zakonnych, jak i poszczególnych zgromadzeń, których dzieje znalazły swoje odbicie także w losach ich księgozbiorów. Pomnażane przez stulecia świadczą o życiu intelektualnym, kulturalnym i ascetycznym zakonników, zainteresowaniach dziejami Kościoła, trendami teologicznymi, otwieraniu się na potrzeby i wyzwania nowych czasów oraz o kontaktach ze środowiskiem teologicznym i naukowym. Kraków jako największe historyczne miasto regionu jest równocześnie największym skupiskiem klasztorów w okolicy, a zgromadzone w nich kolekcje coraz częściej stają się przedmiotem wieloaspektowych studiów naukowych podejmowanych zwłaszcza przez bibliologów, historyków, ale również i innych badaczy. Pokłosie powyższych stanowią w głównej mierze liczne artykuły i rozprawy publikowane na łamach różnej, nie tylko katolickiej prasy religijnej, katalogi, niesamoistne wydawniczo części prac zbiorowych, rzadziej oddzielne książki. Coraz bogatszą literaturę przedmiotu im poświęconą wykazuje systematycznie bieżące i retrospektywne bibliografie specjalne. Po wojnie (do 2006 r. włącznie) zarejestrowano w nich łącznie 68 pozycji, w których zainteresowani powyższą problematyką czytelnicy mogą odnaleźć niemało wiadomości tak o wielowiekowych dziejach, jak i współczesności 18 krakowskich przyklasztornych księżnic (m. in. kanoników regularnych, bernardynów, kapucynów, karmelitów trzewickowych, paulinów, jezuitów, misjonarzy, dominikanów i in.), ale przede wszystkim o najcenniejszych fragmentach zgromadzonych w nich kolekcji, zwłaszcza manuskryptów i starodruków, wśród których znajdują się i takie, które nie były wcześniej notowane w bibliografiach.

Dr Grzegorz Nieć: Lwowiana w zbiorach Lecha Kokocińskiego – warszawskiego bibliofila i kolekcjonera

Lech Kokociński (ur. 1944) jest jednym z bardziej znanych i aktywnych współczesnych bibliofilii i kolekcjonerów polskich. Przez wiele lat głównym przedmiotem jego naukowych i zbierackich zainteresowań była numizmatyka, jednakże ostatnie dwudziestolecie jego działalności to przede wszystkim tematy lwowskie. Powstała kolekcja okazałych rozmiarów, zróżnicowana tematycznie i chronologicznie. Obejmuje ona książkę i różnego rodzaju wydawnictwa lwowskie i Lwowa dotyczące – archiwalia i dokumenty życia społecznego, numizmatykę i falerystykę oraz ekslibris, żmudnie i wytrwale gromadzone przez lata, kompletowane i nierzadko poddawane kompleksowej renowacji. Szczególną wartość, także naukową, stanowią zespoły eksponatów dotyczące konkretnej instytucji (np. Towarzystwa Strzeleckiego, Lwowskiego Towarzystwa Miłośników Książki) bądź znanych bibliofilii lwowskich, m.in.: Aleksandra Czołowskiego, Rudolfa Mękickiego, Mieczysława Opałka. Niemało tu unikalnych druków i medali, rzadkich książek, rękopisów i interesujących a nieznanymi dokumentów, ukazujących bogactwo polskiego życia umysłowego, kulturalnego i towarzyskiego Lwowa XIX i XX wieku.

Program

- Dr Sylwester Dziki: „Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji...” – opus vitae Antoniego Schneidera
- Mgr Dorota Pawełczyk: XIX-wieczna edycja Dziennika spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie Jana Wielewickiego SJ przygotowana przez Komisję Historyczną Akademii Umiejętności
- Dr hab. Dariusz Kuźmina: Ks. Stanisław Stojałowski – wydawca
- Dr Michał Zięba: Zygmunt Krasieński w wydaniach galicyjskich
- Mgr Paweł Bukowski: Lwowskie i krakowskie edycje wydań książkowych Marii Konopnickiej z przełomu XIX i XX wieku w zbiorach Biblioteki Muzeum w Żarnowcu

Streszczenia

Mgr Dorota Pawełczyk: XIX-wieczna edycja Dziennika spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie Jana Wielewickiego SJ przygotowana przez Komisję Historyczną Akademii Umiejętności

Historicum diarium Domus Professae Societatis Jesu Cracoviensis to niezwykle cenne, jedyne w swoim rodzaju źródło historyczne, obejmujące lata od 1579 r. do 1639 r. Stworzył je jezuita, historyk Jan Wielewicki (1566-1639), który w szerokim kontekście wydarzeń dziejowych przedstawił najistotniejsze wypadki polityczne, społeczne, religijne i kulturalne, rozgrywające się w Krakowie i całej ówczesnej Rzeczypospolitej, szczególną uwagę poświęcając wszystkim sprawom związanym z funkcjonowaniem w tym okresie Towarzystwa Jezusowego. Monumentalny rękopis sporządzony w języku łacińskim, liczył ponad 1.200 gęsto zapisanych stron. Do 1773 r. był własnością krakowskiego domu profesów.

Autograf ks. Wielewickiego szczęśliwie przetrwał ponury okres dewastowania i rozkradania archiwów oraz bibliotek jezuickich, który nastąpił po kasacie zakonu. Bezcenny manuskrypt uratował przed zniszczeniem prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego Jan Kanty Hieronim Stefan Rzeziński, dzięki któremu wszedł w jego posiadanie znany historyk, bibliograf i bibliotekarz, także prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego Józef Muczkowski. Zawdzięczamy mu rozpoczęcie badań naukowych nad Diariuszem i upowszechnienie wiedzy o nim. Jego syn Stefan Muczkowski, który odziedziczył rękopis po śmierci ojca (1858), przekazał go na własność krakowskiej Akademii Umiejętności.

Komisja Historyczna Akademii Umiejętności, uznając doniosłość dzieła Jana Wielewickiego, podjęła decyzję o jego opublikowaniu. Kierownictwo prac wydawniczych objął dr Józef Szujski. Współpracował z nim znany historyk jezuicki Stanisław Załęski, dokonując korekty oryginalnego tekstu ks. Wielewickiego. Pierwsza część Dziennika spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie ukazała się w 1881 r., w serii *Scriptores Rerum Polonicarum*. Przedwczesna śmierć Józefa Szujskiego (1883), zaginięcie części rękopisu i brak funduszy, spowodowały zahamowanie prac wydawniczych. Zgodnie z decyzją Komisji Historycznej Akademii Umiejętności, następcą Józefa Szujskiego został ks. dr Władysław Chotkowski. Współpracując z dr Władysławem Ignacym Wisłockim i Stanisławem Załęskim SJ, wydał kolejne trzy części Diariusza w serii *Scriptores Rerum Polonicarum* (1886; 1889; 1899). Pomimo tego, iż każdy następny opublikowany tom był obszerniejszy od poprzedniego, coraz lepiej opracowany pod względem naukowym i technicznym, otrzymywał bardzo pochlebne recenzje, a do końca edycji pozostało ostatnie dziesięć lat opisanych przez Jana Wielewickiego, wydawnictwo nie zostało ukończone.

W pierwszej połowie XX wieku dalsze prace w tym kierunku podejmowali Stanisław Bednarski SJ, a następnie Jan Poplatek SJ. Ostatnia część Diariusza została wydana przez krakowskie Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, pod red. prof. Ludwika Grzebienia SJ, w 1999 r., po stuletniej przerwie.

Dr hab. Dariusz Kuźmina: Ks. Stanisław Stojałowski – wydawca

Stanisław Stojałowski (1845-1911), działacz ruchu ludowego, od wstąpienia do Towarzystwa Jezusowego był zainteresowany działalnością na rzecz upowszechnienia myśli społeczno-chrześcijańskiej. Na jego osobowość i poglądy polityczne bardzo duży wpływ wywarła encyklika „*Rerum novarum*”. Jako pisarz i wydawca rozpoczął głoszenie swoich przekonań na łamach pism związanych z Towarzystwem Jezusowym. Współpraca ta trwała aż do konfliktu, jaki miał miejsce w zakonie po ukazaniu się Ewangelii według św. Mateusza w 1872 r. z wprowadzeniem Stojałowskiego.

Po rozstaniu z zakonem Stojałowski podjął się samodzielnej działalności wydawniczej. Przez hierarchów kościoła krakowskiego i lwowskiego była ona jednak wielokrotnie oceniana jako niezgodna z ich stanowiskiem.

Analiza poszczególnych dzieł, a przede wszystkim tekstów upowszechnianych na łamach wydawanych przez Stojałowskiego pism wskazuje na duże wyczucie przez tego kapłana potrzeb społeczeństwa w końcu XIX i na początku XX wieku. Pozwala ukazać partykularne interesy duchownych, którzy, wykorzystując swoją pozycję, starali się utrudnić Stojałowskiemu możliwość kształtowania poglądów mieszkańców Galicji poprzez swoje publikacje.

Dr Michał Zięba: Zygmunt Krasiński w wydaniach galicyjskich

Bilans wydawniczy dzieł Zygmunta Krasińskiego na terenie Galicji (30 edycji) jest skromny i odbiega znacznie pod względem ilości opublikowanych dzieł od pozostałych dwóch wieszczów Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego. Obejmuje on, z jednym wyjątkiem, okres pośmiertny; od daty pierwszego wydania krakowskiego (1858), po rok jubileuszowy (1912), setnej rocznicy urodzin poety.

W obiegu księgarskim Galicji znajdowały się wydania utworów Krasińskiego już od 1835 r., lipskie F. A. Brockhousa i paryskie, głównie Księgarni Polskiej a także berlińskie B. Behra, które, jak można sądzić, zaspokajały ówczesne potrzeby czytelnicze społeczności galicyjskiej. Ponadto, po 1830 r., przenikały przez kordony zaborów wydania warszawskie, wrocławskie i poznańskie, a pojedyncze utwory, w całości lub we fragmentach, zamieszczały redakcje czasopism, np. warszawskiego „Pamiętnika dla Płci Pięknej”, poznańskiego „Tygodnika Literackiego” i in.

Poczynania wydawców galicyjskich w odniesieniu do dzieł Krasińskiego cechowała aż do końca lat pięćdziesiątych XIX w. wyjątkowa, trudna do wyjaśnienia ostrożność i powściągliwość. Dopiero po śmierci poety, w latach 1864-1912, ukazywały się w Galicji w znaczącej liczbie zarówno wydania zbiorowe pism, wybory, jak i poszczególne utwory Krasińskiego. Przeważały wydania lwowskie i krakowskie. Były one zapowiadane w periodykach literackich i kulturalnych, a niektóre wydania doczekały się obszerniejszych recenzji i sprawozdań.

Zaprezentowany w referacie przegląd wydań galicyjskich autora Nie-Boskiej Komedii, analiza ich zawartości i szaty edytorskiej świadczy o tym, że wydawcy galicyjscy, rekompensując brak zainteresowania twórczością poety za życia, po jego śmierci, potrafili udostępnić ją społeczności czytelniczej niemal w całości w postaci starannie edytorsko przygotowanych wydań zbiorowych, (cztery edycje lwowskie i dwie krakowskie) przemyślanych wyborów poezji (jedno wydanie lwowskie i trzy krakowskie) oraz ciekawych, również pod względem graficznym osobnych wydań znaczących utworów Krasińskiego (pięć wydań lwowskich, jedno krakowskie oraz cztery utwory wydane w Złoczowie, trzy w Brodach, po jednym w Tarnowie i w Stryju).

Warto podkreślić, a dotyczy to zwłaszcza wydań zbiorowych i wyborów z twórczości, że wydawcy udostępniili czytelnikom również, często rozproszone, mało znane, utwory poety. Dzięki tym przedsięwzięciom wnieśli znaczący wkład w popularyzację jego twórczości, utrwaleniu pozycji trzeciego wieszca narodowego. Zarazem, poprzez upowszechnienie korespondencji, (cztery edycje lwowskie i krakowskie Listów Krasińskiego) przyczynili się do poznania złożonej osobowości tego wyjątkowego człowieka, myśliciela i artysty.

Mgr Paweł Bukowski: Lwowskie i krakowskie edycje wydań książkowych Marii Konopnickiej z przełomu XIX i XX wieku w zbiorach Biblioteki Muzeum w Żarnowcu

W referacie omówiono najcenniejsze pozycje książkowe Marii Konopnickiej (od jej debiutu literackiego w 1881 r. do 1918 r.), które gromadzone są w Bibliotece od czasu powstania Muzeum w Żarnowcu, tj. od 1957 r. do chwili obecnej.

Poddano analizie wszystkie edycje utworów poetki od pierwszych wydań po wznowienia - zrealizowanych przez krakowskich i lwowskich nakładców. Dla porównania zasygnalizowano również wydania dokonane w innych ośrodkach. Książki Konopnickiej wydawane były głównie w Krakowie, Lwowie i Warszawie. Wszędzie drukowano zarówno poezję, jak i prozę oraz szkice literackie. Natomiast książki dla dzieci ukazywały się wyłącznie w Warszawie, a wydawcami były przeważnie firmy Gebethnera i Wolffa oraz Michała Arcta. We Lwowie nakładcami utworów Konopnickiej były: Polskie Towarzystwo Nakładowe, Gustaw Seyfarth i Damian Czajkowski, Komitet Stypendialny, Księgarnia Narodowa, Księgarnia Polska Bernarda Połonieckiego oraz Macierz Polska. Zastępowanym ośrodkiem wydawniczym w dziedzinie popularyzowania twórczości Konopnickiej stał się Kraków, który w już połowie XIX w. stanowił silnie rozwinięty ośrodek uniwersytecki i naukowy, wywierający wpływ na zakres wydawniczy miejscowych firm. Utwory poetki drukowały tam: Krakowska Drukarnia Nakładowa, Towarzystwo Kolonii Wakacyjnych, Komitet Stypendialny, Towarzystwo Szkoły Ludowej, Komitet Jubileuszu Marii Konopnickiej. Zwraca uwagę fakt, że dużo poszczególnych edycji książek poetki i pisarki wydrukowano w Krakowie pomimo tego, że były sygnowane przez znanych nakładców warszawskich i lwowskich. W tym zakresie duże zasługi posiada krakowska Drukarnia W. L. Anczyca i Spółki.

Księgozbiór Biblioteki Muzeum w Żarnowcu dotyczący najstarszych edycji utworów Konopnickiej wynosi aktualnie ok. 70% wydań zrealizowanych do 1918 r. na rynku wydawniczym. Omawiane egzemplarze tworzą okazały i cenny zbiór, ponieważ jest wiele pozycji rzadkich, które nie doczekały się wznowień, za życia i po śmierci poetki. Wśród książek są takie, które posiadają dużą wartość bibliofilską oraz są przykładem sztuki edytorskiej i typograficznej z przełomu XIX i XX w. Zgromadzona w żarnowieckiej Bibliotece kolekcja książek Marii Konopnickiej jest trwałym dziedzictwem polskiej kultury oraz stanowi ważne źródło do badań literackich i bibliologicznych.

Program

- Mgr Ryszard Nowakowski: Prasa polska lat 1801-1939 w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w świetle inwentarza lwowskiego. Wstępna analiza statystyczna
- Mgr Jadwiga Klima: Prasa lwowska w zbiorach Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie
- Mgr Iwona Cybula: Przegląd czasopism podróźniczych, turystycznych i krajoznawczych na ziemiach polskich do I wojny światowej
- Dr Mariusz Jakubek: Rozwój rynku prasowego Krakowa, a zmiany austriackiego prawa prasowego w okresie autonomii galicyjskiej
- Dr Małgorzata Korczyńska-Derkacz: Polskie jednodniówki okresu międzywojennego jako źródło informacji o życiu młodzieży akademickiej Lwowa (ze zbiorów Biblioteki Narodowej)
- Dr ks. Andrzej Kaleta: Czasopiśmiennictwo urzędowe kurii biskupich metropolii krakowskiej w latach 1925-1939
- Dr Artur Trudzik: Kraków i Lwów w życiorysach redaktorów i współpracowników londyńskiej „Trybuny” oraz działaczy Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja”

Streszczenia

Mgr Ryszard Nowakowski: Prasa polska lat 1801-1939 w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w świetle inwentarza lwowskiego. Wstępna analiza statystyczna

Prasa lat 1801-1939, w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich okresu lwowskiego, stanowi bardzo szerokie i interesujące pola badań. Zbiór, którego początki sięgają 1817 roku, od 1827 we Lwowie, nieustannie powiększany, przeważnie w oparciu o dary, (przeciętnie ¼ włączanych egzemplarzy), od 1927 r. na podstawie egzemplarza obowiązkowego, nieustannie uzupełniany, obejmujący – zgodnie z zamiarami założyciela Maksymiliana Ossolińskiego całokształt życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego, zwłaszcza Galicji, Królestwa Kongresowego, Litwy, Śląska, Pomorza i Wielkopolski oraz głównych ośrodków emigracji polskiej, liczył w 1939 r. blisko 5000 tytułów i stał się niewyczerpaną skarbnicą z zakresu historii i kultury polskiej.

W okresie drugiej wojny światowej, po zajęciu Lwowa przez wojska radzieckie, od 1940 r. Ossolineum, w trybie wywłaszczenia, wraz z Biblioteką Baworowskich i rozwiązanymi przez władze radzieckie bibliotekami ukraińskimi - Towarzystwa Naukowego im. Szewczenka, Narodnego Domu i Studiomu oraz biblioteką Gminy Żydowskiej wchodzi w skład Lwowskiej Filii Biblioteki AN Ukrainy. W okresie niemieckiej okupacji Lwowa (czerwiec 1941- czerwiec 1944) w strukturach, podporządkowanej władzom Generalnego Gubernatorstwa Bibliotece Państwowej we Lwowie. Od lipca 1944 ponownie w składzie Akademii Nauk Ukrainy. W latach 1939-1944 zbiory polskojęzyczne zostały dodatkowo powiększone o liczne dary i depozyty.

Lata 1946-1947, wbrew nadziejom polskiego świata kultury i nauki, przyniosły podział ossolińskiej kolekcji. Proporcjonalnie, niewielka część zbioru prasy, liczącą niespełna 1200 tytułów czasopism, w tym tylko 221 kompletnych, w łącznej ilości około 10.000 voluminów, została przekazana do Wrocławia. Ponad 900 czasopism zostało rozdzielonych w wyniku przekazania części roczników bądź tylko dodatku, przy zatrzymaniu czasopisma głównego. Wśród tytułów przekazanych znalazły się również czasopisma rzadkie, w większości, z I połowy XIX, stanowiąc ważną część restytuowanej placówki. W grupie czasopism zatrzymanych pozostał niemal komplet dzienników, bogaty zbiór prasy emigracyjnej oraz praktycznie wszystkie czasopisma wydawane na obszarach, które po 1945 r. znalazły się poza wschodnią granicą Polski.

Podjęcie prac badawczych dziejów ossolińskiej kolekcji oraz zbiorów zatrzymanych, obecnie przechowywanych w Bibliotece im. Stefanyka we Lwowie, wraz z archiwum zakładowym i całą dokumentacją - stało się możliwe dopiero od 2003 r., po podpisaniu porozumienia między rządem Polski i Ukrainy (1996) oraz „Umowy o realizacji wspólnego projektu dokumentacyjno-informacyjnego dotyczącego ukraińskiego i polskiego dziedzictwa kulturalnego w zbiorach Lwowskiej Biblioteki im. W. Stefanyka NAN Ukrainy oraz Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” (2003).

Prezentowany materiał (będący częścią szerszych prac dokumentacyjnych zbioru prasy polskiej w Ossolineum - do 1939 r. oraz obecnie przechowywanej w Bibliotece im. Stefanyka we Lwowie - również do 1939 r.) stanowi statystyczne ujęcie zbioru prasy polskiej lat 1801-1939 w świetle analizy zapisów lwowskiego inwentarza zbiorów (dostępnego w formie zeskanowanej) - w kontekście ich wzrostu, z podaniem wielkości sumarycznych w momentach przełomowych, wyznaczonych datami 1914, 1939 i 1946-1947. oraz przedstawia

zebrane dane bibliograficzne wydawnictw, w ujęciu chronologicznym (wg okresu wydawniczego), wg miejsca wydania i rezultatów wstępnej klasyfikacji tematycznej, dokonanej w oparciu o dostępne egzemplarze, bibliografie oraz znajdującego się w internecie Centralnego Katalogu Tytułów Czasopism Biblioteki Narodowej. Za czasopisma polskie (jako przedmiot prac dokumentacyjnych) zostały uznane wszystkie periodyki ukazujące się w języku polskim, niezależnie od narodowości wydawcy i miejsca wydania oraz wydawnictwa obcojęzyczne, które bezpośrednio dotyczą spraw polskich.

Jako uzupełnienie, zostały przedstawione uwagi dotyczące wykorzystania inwentarza w badaniu zbioru, historycznych kolekcji wydawnictw ciągłych.

Mgr Jadwiga Klima: Prasa lwowska w zbiorach Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie

Biblioteka Książąt Czartoryskich należy do grona bibliotek naukowych. Powstała pod koniec XVIII wieku z prywatnych księgozbiorów i archiwów rodzinnych, które Izabela i Adam Kazimierz Czartoryscy umieścili w Puławach. Ich syn- Adam Jerzy, pragnąc utworzyć z biblioteki ośrodek do badań dziejów Polski, poszerzał księgozbiór, który jednak uległ rozproszeniu na skutek represji, jakie dotknęły Czartoryskiego za udział w Powstaniu Listopadowym. Scałić zbiory udało się synowi Adama Jerzego- Władysławowi, który umieścił je w Krakowie w 1876 r. Po II wojnie światowej biblioteka znalazła się w strukturach Muzeum Narodowego w Krakowie.

Biblioteka Książąt Czartoryskich posiada obszerny zbiór czasopism polskich i obcych od XVII wieku do czasów współczesnych. Integralną część tej kolekcji stanowi prasa lwowska, charakteryzująca się wielością tytułów i różnorodnością treści.

Najstarsze periodyki lwowskie, zachowane w zbiorach biblioteki, pochodzą z XVIII wieku, jednak najliczniej reprezentowana jest prasa z XIX w. i początku XX w., przede wszystkim doby autonomii galicyjskiej (1867-1918). Dominują tutaj periodyki społeczno-kulturalne i ogólnoinformacyjne nad prasą prawno-administracyjną, statystyczną, polityczno-społeczną, literacko-artystyczną, humorystyczno-satyryczną, szkolną, pedagogiczną, dla dzieci i młodzieży, rolniczą, wojskową, medyczno-przyrodniczą, religijną, fachową oraz naukową.

Dużo skromniej w zbiorach biblioteki przedstawia się prasa lwowska okresu dwudziestolecia międzywojennego. Są to głównie czasopisma naukowe- przeważnie z zakresu nauk humanistycznych, a także prasa fachowa- czasopisma bibliotekarskie i księgarskie oraz prasa ogólnoinformacyjna i społeczno-polityczna.

Do zbioru prasy lwowskiej przynależą również periodyki ukraińskie, reprezentowane zaledwie przez kilka tytułów. Są to przede wszystkim czasopisma społeczno-kulturalne oraz gazety, pochodzące z XIX w., a także lat dwudziestych i trzydziestych XX w.

Różnorodność tematyczna prasy lwowskiej w zbiorach biblioteki świadczy o zainteresowaniu Czartoryskich sprawami polskimi, stanowiła bowiem (i nadal stanowi) ważne źródło do poznania różnych aspektów życia politycznego, społecznego, kulturalnego, naukowego, gospodarczego Lwowa i Polski doby zaborów oraz dwudziestolecia międzywojennego.

Mgr Iwona Cybula: Przegląd czasopism podróźniczych, turystycznych i krajoznawczych na ziemiach polskich do I wojny światowej

Niniejsza praca stanowi próbę przedstawienia wykazu czasopiśmiennictwa podróźniczego, turystycznego i krajoznawczego na ziemiach polskich od roku 1795, tj. od wydania pierwszego czasopisma z zakresu podjętej tematyki, do roku 1914, tj. do wybuchu I. wojny światowej.

Dotychczasowy dorobek studiów na temat objęty artykułem uzasadnia przekonanie o potrzebie prowadzenia w tym zakresie dalszych badań. Na temat ten opublikowano dotychczas jeden artykuł¹, którego autor miał ambicje całościowego przedstawienia tematu. Wymaga on jednak wielu uzupełnień. Nie uwzględniono w nim bowiem istotnych czasopism, które bezspornie powinny być zaliczane do polskiej prasy turystycznej wychodzącej na ziemiach polskich (np. „Zbiór pism ciekawych służących do poznania różnych narodów i krajów, wyjęty z Dzienników i innych dzieł Periodycznych, z kopersztychami”, który ukazywał się jako miesięcznik od stycznia do czerwca 1795 r. we Lwowie). Poza wskazanym artykułem, istnieją również prace omawiające zawartość konkretnych czasopism lub artykuły zajmujące się interesującą nas tematyką, ale w odniesieniu do wybranych regionów ziem polskich. Wiele informacji na przedmiotowy temat uzyskać można także w różnych pracach poświęconych historii prasy polskiej. Prace te nie dają jednak pełnego obrazu poruszanej tematyki.

Przy prezentacji poszczególnych czasopism, z uwagi na ograniczone ramy niniejszego opracowania, ograniczono się do podania ich tytułów oraz lat ich ukazywania się. Zestawienie przedstawione zostało w układzie chronologicznym, z podziałem na zabory: austriacki, pruski oraz rosyjski. Wykaz ten może pełnić funkcję informacyjną oraz być punktem wyjścia do opracowania w przyszłości wykazu z pełnym opisem. Zgromadzone czasopisma zostały przedstawione w dużej części w oparciu o badania własne, w pozostałym zaś zakresie, w oparciu o informacje zawarte w istniejących już publikacjach.

Celem artykułu jest uporządkowanie rozproszonych informacji na temat wydawanych pism na ziemiach polskich, a także zwrócenie uwagi na fakt, iż dzieje prasy podróźniczej, turystycznej i krajoznawczej mogą być i są ciekawym źródłem do poznania bogatych i złożonych dziejów turystyki w Polsce. Analiza treści zachowanych czasopism pozwala na wydobycie nowych elementów faktograficznych istotnych przy badaniu dziejów historii turystyki w Polsce. Przykładem może być nowe datowanie użycia słowa „turysta” - obecnie

¹ Zob. T. Z. Bednarski, *Polskie czasopiśmiennictwo turystyczno-krajoznawcze (szkic bibliograficzno-informacyjny do 1914 r.)*, Zeszyty Prasoznawcze nr 3, Kraków 1967, s. 92-96.

w literaturze powszechnie przyjmuje się, że pojawiło się ono w roku 1845 (jeszcze w formie *tour'ysta*). Prowadzone badania pozwoliły ustalić, że słowo to występowało już wcześniej (w roku 1844 odnotowane zostało w artykule „Odźwierny Watykanu przez Méry”, który ukazał się w „Magazynie Powszechnym Użytecznych Wiadomości”, z. XII, t. IX, 1844 r., s. 84)².

Dr Mariusz Jakubek: Rozwój rynku prasowego Krakowa, a zmiany austriackiego prawa prasowego w okresie autonomii galicyjskiej

Termin „prawo prasowe”; pojawiło się w Austrii i w Galicji w połowie XIX w. Pierwsza ustawa prasowa w Austrii związana jest z wydarzeniami Wiosny Ludów, została ona ogłoszona drukiem 29 marca 1848 r. Zniesiono cenzurę i wprowadzono amnestię wobec osób, które przekroczyły dotychczas obowiązujące przepisy. Następne ustawy to: Ustawa przeciw nadużyciom prasy z 13 marca 1849 r oraz z ustawa 27 maja 1852 r., wprowadzająca system koncesji i kaucję wydawniczą. Ostatnia ustawa prasowa została ogłoszona 17 grudnia 1862 r. Postanowienia I rozdziału ustawy prasowej miały charakter porządkowy, dotyczyły procesu powstawania pisma. Rozdział II dotyczył utrzymania porządku, a ostatni - przestępstwami, jakie były popełniane przez prasę. Ustawa ta obowiązywała do końca istnienia państwa austro - węgierskiego. Uległa ona tylko kilku nowelizacjom, z których najważniejsza to ustawa z 9 lipca 1894 r., znosząca całkowicie obowiązek wnoszenia kaucji wydawniczej.

Rozwój rynku prasowego Krakowa krępowały także przepisy podatkowe, regulowane rozporządzeniami ministerialnymi lub patentami cesarskimi, o pobieraniu opłat stemplowych od każdego egzemplarza. Ostateczne zniesienie stempla dziennikarskiego to ustawa z 27 grudnia 1899 r.

Prześledźmy teraz w jaki sposób zmiany prawa prasowego wpłynęły na rozkwit rynku prasowego Krakowa. Prezentowane poniżej cztery etapy rozwoju prasy dotyczą Krakowa, a kryterium wyróżniającym je są przepisy prawa prasowego obowiązującego na obszarze Monarchii, skorelowane z rozwojem tytułów prasowych: Pierwszy etap rozwoju prasy krakowskiej to lata 1862-1893. Cechy ówczesnego rynku prasowego to: niezmiennosc sytuacji prawnej określona ustawą prasową 1862 r.; słaba dynamika rozwoju i stabilizacja w liczbie drukowanych tytułów do r. 1880, od 1881 r. stopniowe ożywienie rynku prasowego. Drugi etap lata 1894-1899. W 1894 r. zniesiono opłatę kaucyjną. Miało decydujące znaczenie dla dalszego rozwoju prasy. Trzeci etap rozwoju prasy krakowskiej to lata 1900-1913. Liczba wydawanych w Krakowie pism przekracza wtedy 100 tytułów. Etap czwarty i ostatni to lata I wojny światowej (1914-1918) charakteryzuje się załamaniem produkcji wydawniczej i zmniejszenie ilości tytułów krakowskiej prasy.

A oto analiza wysokości produkcji poszczególnych rodzajów prasy, przyjmując za metodę podziału prasy, kryterium częstotliwości ukazywania się. Gazety: w latach 1862-1889 rocznie wydawano w Krakowie od jednego do pięciu tytułów gazet. W latach 1890-1899 liczba tytułów prasowych oscylowała pomiędzy trzema a pięcioma tytułami. Lata 1900-1913 to okres stałego wzrostu liczby notowanych tytułów gazet. W 1914 r. w stosunku do roku 1899 był czterokrotnie więcej gazet. Zaspisania: w latach 1862-1889 obserwujemy znaczne wahania ilości ukazujących się periodyków. Najwięcej, bo 29 wydawnictw zarejestrowano w 1885 r., najmniej; bo 9 tytułów w 1862 r. W latach 1890-1899 tylko w przeciągu czterech lat tego okresu liczba wydawanych czasopism wzrosła o 60%. Etap czwarty 1900-1913: W latach 1900-1904 ilość krakowskich czasopism wzrosła o kolejne 19 tytułów. W 1905 r. notowanych jest 108 tytułów - o 24 więcej niż rok wcześniej. W 1912 r. w Krakowie opublikowano 157 tytułów czasopism. W ciągu 13 lat doszło do wzrostu o 234% liczby wydawnictw periodycznych! Lata wojny (1914-1918) to okres wyraźnego załamania się dotychczasowej tendencji. Jeśli w 1914 r. ukazało się 125 tytułów, to w 1915 r. notowanych jest 57 periodyków (dwukrotnie mniej). W kolejnych latach obserwujemy wzrost liczby czasopism do 75 tytułów.

Dla rozwoju prasy krakowskiej w okresie autonomicznym decydujące znaczenie miał fakt zniesienia w 1894 r. kaucji wydawniczej, a w 1900 r. opłaty stemplowej. Poczynając od lat sześćdziesiątych XIX w. odnotowujemy stały wzrost liczby tytułów. Likwidacja uciążliwych dla prasy przepisów spowodowała ożywienie produkcji czasopiśmienniczej Krakowa. Można się spierać czy lata I wojny światowej stanowią o załamaniu się rynku wydawniczego. Ilość drukowanych wydawnictw nie zmniejszyła się w sposób świadczący o głębokim regresie, gdyż osiągnęła poziom z 1902 r. Najistotniejszy jest fakt, że od 1867 r., po najlepszy dla Krakowa i jego prasy rok 1912, ilość tytułów wzrosła aż siedmiokrotnie.

Dr Małgorzata Korczyńska-Derkacz: Polskie jednodniówki okresu międzywojennego jako źródło informacji o życiu młodzieży akademickiej Lwowa (ze zbiorów Biblioteki Narodowej)

Jednodniówki zaliczane są do dokumentów życia społecznego. W części wstępnej referatu zdefiniowano dokumenty życia społecznego, a następnie scharakteryzowano jednodniówki jako typ wydawniczy, mający cechy wydawnictwa ciągłego i zwartego. Do wydawnictw ciągłych zbliża jednodniówki układ tekstu i postać typograficzna, ale odróżnia je charakter „ulotny”, okolicznościowy. Cechą zbliżającą je do czasopism jest aktualność, obecność w życiu społecznym, politycznym, kulturalnym, szybkie reagowanie na wydarzenia, ale odróżnia od nich brak myśli przewodniej i programu ideowego. Z wydawnictwami zwartymi łączy je „jednorazowość” wydania. Zawartość treściową jednodniówek zazwyczaj stanowią zbiory rozmaitych utworów (publicystycznych i literackich), często wzbogacone fotografiami lub rysunkami, dokumentującymi

² Tę datę również trudno traktować za „ostateczną” – zob. S.Milewski, *Podróże bliższe i dalsze czyli urok komunikacyjny*, Warszawa 2006, s. 34.

prezentowane wydarzenia, osoby i instytucje. Jednodniówki są publikacjami przeznaczonymi dla wąskiego, wyraźnie określonego kręgu odbiorców, którzy najczęściej są także sprawcami wydania.

Przedmiotem analizy było 13 jednodniówek ze zbiorów Biblioteki Narodowej o „proweniencji lwowskiej”, rozumianej nie tylko jako miejsce wydania, ale i związek z tematyką lwowską, wydanych przez polską młodzież akademicką w okresie międzywojennym. Aby przybliżyć atmosferę tamtego okresu, autorka przypomniała działające w mieście uczelnie, biblioteki i towarzystwa naukowe oraz organizacje studenckie. Siedem spośród badanych jednodniówek dotyczyło kół Bratniej Pomocy studentów: Uniwersytetu Jana Kazimierza, Politechniki, Akademii Medycyny Weterynaryjnej, Medyków U.J.K., Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego, Koła Studentek Wyższej Uczelni Lwowa. Wydano je z okazji organizowanego corocznie „Tygodnia Akademika”, którego celem było zebranie funduszy na potrzeby studenckie, ale także poszukiwanie wsparcia społeczności lokalnej, środowisk uczelnianych i rządowych dla planowych działań wobec studiującej młodzieży. Chodziło m.in. o budowę domów akademickich, tworzenie bibliotek, organizację opieki zdrowotnej. Na podstawie zamieszczonych tekstów pokazano różnorodność działań podejmowanych przez koła Bratniej Pomocy (kuchnie, domy akademickie, biblioteki, sanatoria, drukarnie, kredyty, doraźna pomoc finansowa), ich organizację lokalną (sekcje) i krajową (Komitety Wojewódzkie, Rada Naczelna), zadania Akademickich Kół Prowincjonalnych i Centrali Samopomocowej.

Na łamach pozostałych jednodniówek pojawiała się nieco inna tematyka, nie związana bezpośrednio z pozyskiwaniem pomocy materialnej dla studentów. Były to m.in. teksty dotyczące obchodów imienin Marszałka Piłsudskiego, związków byłych studentów ze swoimi uczelniami (Koło Jarosławian, Koło Kowlan), walki z alkoholizmem (Koło Abstynentów Studentów Teologii). Trzeba też podkreślić wyraźnie dostrzegane w tekstach akcenty patriotyczne związane z utrwalaniem polskości na Kresach Wschodnich.

Autorka zwróciła też uwagę na wygląd zewnętrzny jednodniówek: format, papier, okładki, ilustracje, nakład i cenę.

Dr ks. Andrzej Kaleta: Czasopiśmiennictwo urzędowe kurii biskupich metropolii krakowskiej w latach 1925-1939

W artykule zatytułowanym „Czasopiśmiennictwo urzędowe kurii biskupich metropolii krakowskiej w latach 1925-1939” dokonano charakterystyki wąskiego, ale niezwykle interesującego zjawiska na rynku prasowym okresu międzywojennego w Polsce. Zjawisko to swoimi korzeniami sięga początków XIX w., kiedy to Kościół z początku nieufnie, lecz z biegiem czasu ze wzrastającym zainteresowaniem spoglądał na rodzące się media, widząc w nich doskonałe narzędzie mogące służyć ewangelizacji. Owocem tego procesu było właśnie czasopiśmiennictwo urzędowe kurii biskupich. Piśmiennictwo to stanowiło niezwykle ważny instrument wspomagający działalność duszpasterską, realizowaną na poziomie kościołów lokalnych. Jego powstanie należy łączyć z działalnością wydawniczą konsystorzów generalnych diecezji zaboru austriackiego. Pierwszym tego rodzaju periodykiem na ziemiach polskich był organ konsystorza krakowskiego „Ex consistorio generali Cracoviensi Notificationes ad universum clerum dioecesis Cracoviensis”, ukazujący się od 1800 r. Pismo zawierało rozporządzenia władz kościelnych i państwowych, listy pasterskie i ogłoszenia.

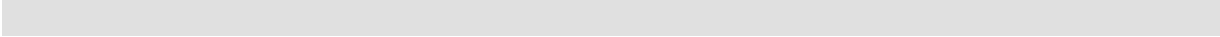
W niniejszym artykule cezurę czasową określa z jednej strony rok zawarcia konkordatu między rządem polskim a Stolicą Apostolską, zaś z drugiej – data wybuchu drugiej wojny światowej. Na mocy porozumień konkordatowych, dostosowując podział administracyjny Kościoła do nowych granic Polski, powołano do życia m.in. metropolię krakowską, do której weszły: archidiecezja krakowska oraz diecezje tarnowska, kielecka, częstochowska i katowicka. Organy prasowe kurii wymienionych diecezji różnią się czasem trwania na rynku czytelnictwa, a także środowiskami i tradycjami, z których wyrastały. Należy pamiętać o tym, że diecezje krakowska i tarnowska, które w 1925 r. zyskały nowe granice, to obszar należący niegdyś do zaboru austriackiego; teren diecezji kieleckiej i częstochowskiej to w większości fragmenty byłego zaboru rosyjskiego, a wreszcie diecezja katowicka utworzona została w dużej mierze z części zaboru pruskiego. Wywarło to wpływ na zawartość i kształt tych pism. W artykule zaprezentowane zostały cechy wspólne periodyków, jak również te, które je wyróżniają. Podkreślone zostały pełnione przez nie funkcje, a wśród nich religijna i społeczna. Obecnie ta grupa pism stanowi niezwykle cenne źródło do badań historycznych.

Dr Artur Trudzik: Kraków i Lwów w życiorysach redaktorów i współpracowników londyńskiej „Trybuny” oraz działaczy Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja”

Dla badaczy dziejów polskiego uchodźstwa i prasy emigracyjnej, historia PRW „NiD”, oraz „Trybuny” stają się obecnie coraz lepiej znane i zbadane, aczkolwiek nadal wiele kwestii jawi się, jako tabula rasa. Jedną z nich wydaje się być potrzeba rekonstrukcji śladów lwowsko-krakowskich w życiu i biografii osób, które tworzyły jedno z najważniejszych ugrupowań powojennej polskiej emigracji, tj. Polski Ruch Wolnościowy „Niepodległość i Demokracja” (PRW „NiD”), lub były związane z organem prasowym Ruchu – „Trybuną”. Znaczna część (ok. ¼) czołowych emigracyjnych działaczy walczących o wolną, niepodległą i demokratyczną Polskę, związanych z Ruchem i jego pismem, posiadała związki z Krakowem i Lwowem.

Z oczywistych względów personalne kontakty Nidowców ze Lwowem i Krakowem w aspekcie czasowym ograniczały się do okresu II Rzeczypospolitej, czasów okupacji niemiecko-sowieckiej, oraz lat po odzyskaniu pełnej wolności w 1989 r. Efektem tego było m.in. to, iż najczęściej relacje te sprowadzały się do kilku specyficznych rodzajów: miejsca urodzenia, nauki w szkołach powszechnych i gimnazjach, studiów uniwersyteckich, oraz powrotami, lub wizytami w Kraju po 1989 r. (często jako wykładowcy, osoby nagradzane, lub odnoszące się do tych terenów w swojej działalności naukowej, dziennikarskiej, czy literackiej).

Wśród najbardziej znanych członków „NiD” i współpracowników „Trybuny”, mających związki z wspomnianymi miastami, znalazło się wielu uchodźczych polityków, działaczy społeczno-kulturalnych, naukowców, dziennikarzy, pisarzy, publicystów, redaktorów, radiowców, artystów, i in., m.in.: Zbigniew Błażyński, Andrzej Bobkowski, Zbigniew Brzeziński, Wiktor Budzyński, Roman Czerniawski, Jan Drewnowski, Marian Kamil Dziewanowski, Jerzy Gawenda, Stanisław Gierat, Stanisław Gomułka, Zbigniew Grabowski, Jan Jankowski, Stanisław Jordanowski, Tola Korian-Terlecka, Stefan Legeżyński, Jerzy Lerski, Bolesław Łaszewski, Zygmunt Michałowski, Zygmunt Nagórski jun., Jan Nowak-Jeziorański, Rowmund Piłsudski, Maciej Przedrzymirski, Jan Radomyski, Marian Emil Rojek, Tadeusz Siuta, Tymon Terlecki, Roman Wajda, Piotr Wandycz, Stanisław Wąsik, Wiktor Weintraub, Aleksandra Weston, Bolesław Wierzbiański, Stefania Zahorska, Konstantyn Zelenko, Jerzy Zubrzycki.

Program

- Dr Maria Stinia: Biblioteki prywatnych gimnazjów Krakowa i Lwowa w okresie autonomii galicyjskiej
- Mgr Artur Wildhardt: Sprawozdania szkolne krakowskich gimnazjów w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1918)
- Mgr Jadwiga Wielgut-Walczak: Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Zarys dziejów (1879-1954)
- Dr Jerzy Reizes-Dzieduszycki: Działalność Biblioteki Poturzyckiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego
- Dr Barbara Maresz: Lwowskie Ossolineum – Bibliotece Sejmu Śląskiego. Z dziejów kresowej współpracy

Streszczenia

Mgr Artur Wildhardt: Sprawozdania szkolne krakowskich gimnazjów w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1918)

„Sprawozdania” stanowią szczególny obiekt badawczy jako specyficzny rodzaj druku, interesujący w głównej mierze z uwagi na zawartość treściową. Sprawozdania szkolne krakowskich gimnazjów ukazujące się w dobie autonomii galicyjskiej, wprowadzone przez Radę Szkolną Krajową, posiadają określony schemat i zawierają jednorodne dane co ułatwia prowadzenie badań porównawczych i statystycznych.

Autor opracowania dotarł do egzemplarzy sprawozdań kilku krakowskich gimnazjów, m. in. c.k. Gimnazjum św. Anny, c.k. Gimnazjum św. Jacka, c.k. Gimnazjum III, c.k. Gimnazjum Realnego IV, c.k. Gimnazjum V, c.k. Gimnazjum w Podgórzu, Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego im. Królowej Jadwigi w Krakowie.

Materiały te znajdują się w Archiwum Państwowym w Krakowie oraz Bibliotece Głównej Akademii Pedagogicznej. W referacie przedstawiono szczegółową charakterystykę Sprawozdań sporządzoną z autopsji w oparciu o dostępne egzemplarze. Analiza zawartości treściowej Sprawozdań pozwala stwierdzić, że są one cennym źródłem informacji przede wszystkim do dziejów szkolnictwa i szeroko pojętych badań bibliotekoznawczych.

Mgr Jadwiga Wielgut-Walczak: Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Zarys dziejów (1879-1954)

Przedmiotem referatu są dzieje Biblioteki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, znajdującej się w głównym gmachu uczelni przy pl. Matejki. Najstarsza polska szkoła artystyczna powstała w roku 1818 w ramach Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Począwszy od roku 1833 przez czterdzieści lat włączona była w strukturę Instytutu Technicznego. Wyodrębniła się z niego w roku 1873 jako Szkoła Sztuk Pięknych, a w roku 1879 przeniosła do pierwszego własnego budynku, wzniesionego dzięki staraniom Jana Matejki. Gromadzenie księgozbioru oraz innych pomocy dydaktycznych w postaci obrazów, rycin, sztychów czy odlewów gipsowych do kopiowania odbywało się od początku istnienia szkoły, jednak trudności lokalowe i inne bardzo niekorzystnie wpłynęły na stan zbiorów w okresie od roku 1818 do 1879. Biblioteka, której organizację i zasady funkcjonowania zaplanowano dużo wcześniej – w projekcie statutu uczelni z roku 1832, doczekała się odrębnego pomieszczenia dopiero w nowym budynku. Wtedy też, w latach 80. XIX stulecia powstały pierwsze inwentarze, stanowiące dzisiaj podstawowe źródło informacji o księgozborze z tamtego okresu. Większość historycznej kolekcji zachowała się do dzisiejszego dnia, składa się m. in. z dzieł dotyczących historii Polski, historii sztuki, malarstwa, rzeźby etc. Dzieje i ewolucja księgozbioru stanowiąc mogą cenny przyczynek do poznania kierunków i metod edukacji artystycznej, prowadzonej przez najstarszą polską szkołę artystyczną. Biblioteka przy pl. Matejki, powiększana w miarę upływu lat, funkcjonowała jako główna biblioteka uczelni aż do roku 1954, kiedy to funkcję tę przydzielono pozyskanej wraz z budynkiem przy ul. Smoleńsk dawnej Bibliotece Muzeum Techniczno-Przemysłowego. Biblioteka dawnej Szkoły Sztuk Pięknych stała się natomiast jedną z kilku bibliotek wydziałowych ASP. Jako Biblioteka Wydziałowa Malarstwa i Rzeźby działa do dzisiaj w strukturze systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni. Jej dzieje stanowią jedną z części przygotowywanej przez autorkę referatu monografii Biblioteki Głównej Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Dr Jerzy Reizes-Dzieduszycki: Działalność Biblioteki Poturzyckiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego

Lwów już w okresie zaborów był ważnym ośrodkiem działalności polskich publicznych bibliotek naukowych. Oprócz Biblioteki Uniwersyteckiej, kontynuującej sięgające XVII w. tradycje kolegium jezuickiego, czy przewiezionej do Lwowa w 1817 r., późniejszej Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, do najdawniejszych księżnic zaliczyć można Bibliotekę Poturzycką, przeniesioną do Lwowa przez Włodzimierza Dzieduszyckiego w roku 1857. Pozostała ona jedyną samoistnie istniejącą we Lwowie polską placówką bibliotekarską o charakterze prywatnym, utrzymywaną ze środków zabezpieczonych przez Włodzimierza Dzieduszyckiego, która udostępniała swoje zbiory na potrzeby społeczeństwa. Wymieniona księżnica działała z przerwami aż do wybuchu II wojny światowej, a jej zbiory nie zostały objęte poważniejszymi pracami dokumentacyjnymi i księgoznawczymi. Zgodnie z wolą właściciela, Biblioteka Poturzycka przeznaczona była głównie dla osób studiujących i kształcących się, a także pełniła funkcję warsztatu naukowego dla wielu lwowskich uczonych. Wł. Dzieduszycki zabezpieczył finansowo Muzeum im. Dzieduszyckich poprzez utworzenie Ordynacji Poturzycko-Zarzeckiej, która w następnych latach finansowała także działalność Biblioteki Poturzyckiej. W okresie dwudziestolecia międzywojennego pod kierunkiem Marii Zajączkowskiej, a następnie Mariana Des Loges'a Biblioteka Poturzycka funkcjonowała w budynku przy ul. Kurkowej 17. Po zajęciu Lwowa przez Armię Czerwoną zbiory biblioteczne zostały włączone do zasobu Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, a następnie Biblioteki Ukraińskiej Akademii Nauk i Archiwum Historycznego m. Lwowa. Po zakończeniu II wojny światowej część dokumentów rękopiśmiennych została przewieziona do kraju. Przedstawiono wybrane aspekty działalności księżnicy w okresie dwudziestolecia w oparciu o dokumentację archiwalną zachowaną w zbiorach lwowskich.

Dr Barbara Maresz: Lwowskie Ossolineum – Bibliotece Sejmu Śląskiego. Z dziejów kresowej współpracy

Lwów i Katowice (kresy wschodnie i zachodnie Drugiej Rzeczypospolitej) w latach dwudziestych i trzydziestych ubiegłego stulecia łączyły więzy szczególne. Już u progu niepodległości, w czasie powstań i plebiscytu, właśnie lwowianie najwcześniej organizowali pomoc dla Śląska. We Lwowie działały: Komitet Obrony Kresów Zachodnich, Towarzystwo Przyjaciół Górnego Śląska, a w Katowicach Koło Lwowian na Śląsku. Udział Lwowa w organizacji polskiego życia naukowego i kulturalnego Górnego Śląska w dwudziestoleciu międzywojennym był olbrzymi, bodaj czy nie większy niż położonego bliżej Krakowa.

Lwów zasobny w cenne polskie księgozbiory wspomagał Śląsk, a przede wszystkim Bibliotekę Sejmu Śląskiego licznymi darami. Najwięcej książek trafiło do Katowic w latach 1934-36, kiedy szczególną opiekę nad Biblioteką Sejmu Śląskiego roztoczyło lwowskie Ossolineum i jego dyrektor Ludwik Bernacki (zaprzyjaźniony z marszałkiem Sejmu Śląskiego Konstantym Wolnym). Do Katowic przekazano najpierw część księgozbioru profesora Oswalda Balzera, później pokaźny fragment kolekcji Józefa Brodowicza, a wreszcie, wydzieloną przez samego Bernackiego, część jego prywatnego księgozbioru. Ossolineum uzupełniało również swoimi dubletami czasopisma Biblioteki Sejmu Śląskiego. W ten sposób katowicka księżnica pozyskała wiele dziewiętnastowiecznych tytułów (np. „Bluszcz” i „Kłosy”).

Za te cenne dary bogate, autonomiczne województwo śląskie rewanżowało się pomocą materialną. Sejm Śląski wspierał subwencjami lwowskie Ossolineum, a sprawą bez precedensu była olbrzymia dotacja (14000 złotych), jaką Sejm Śląski przyznał (w 1934 i 1935 roku) na opracowanie i wydanie monografii „najstarszego, niemal całkowicie dochowanego zabytku piśmiennictwa polskiego” oraz „pomnika kultury śląskiej” - Psalterza Floriańskiego. Tak znaczną subwencję pozyskano dzięki zabiegom dyrektora Ossolineum, a zarazem redaktora edycji, Ludwika Bernackiego oraz życzliwości marszałka Sejmu Śląskiego Konstantego Wolnego.

Dzięki tej kresowej współpracy w Bibliotece Śląskiej (największej bibliotece naukowej na Górnym Śląsku) znajdują się dziś nie tylko ciekawe silesiaca, ale również wiele cennych publikacji wydawanych we Lwowie, Stanisławowie czy Złoczowie.

Program

- Jan Oberbek: Stanisław Szczepanowski - polski koryfeusz gitarystyki i ich wkład do kultury Krakowa XIX wieku
- Mgr Anna Elżbieta Sikora: Jubileusz Józefa Ignacego Kraszewskiego w r. 1879 na łamach prasy krakowskiej
- Dr Maria Jazownik: Krakowskie „Życie” (1897-1900) wobec romantyzmu
- Mgr Dorota Kamisińska: Inspiracje roślinne w motywach dekoracyjnych wybranych numerów „Życia” pod kierownictwem artystycznym Stanisława Wyspiańskiego
- Mgr Irena Gruchała: Pasja bibliofilska Heleny Dąbczańskiej
- Dr hab. Jerzy Stefan Ossowski: Maria Stobiedzka. Krakowskie losy lwowskiej poetki
- Dr Wanda Matras: Salon literacki „Przekroju” Mariana Eilego

Streszczenia

Mgr Anna Elżbieta Sikora: Jubileusz Józefa Ignacego Kraszewskiego w r. 1879 na łamach prasy krakowskiej

Jubileusz 50 – lecia pracy artystycznej Józefa Ignacego Kraszewskiego obchodzony w dniach 2 – 5 października 1879 roku w Krakowie stał się wówczas jednym z najważniejszych wydarzeń kulturalnych, społecznych i politycznych w naszym kraju. Uroczystość zgromadziła rzesze Polaków przybyłych z rozmaitych zakątków, pragnących oddać hołd znakomitemu pisarzowi, który symbolizował jedność narodu polskiego. Wyrazem uznania zasług Kraszewskiego stały się liczne dary, którymi hojnie obdarowano czcigodnego jubilata. Dla przedstawicieli rozmaitych orientacji i stronnictw politycznych obchody stały się także znakomitą okazją do manifestacji swoich racji i poglądów. Stańcyzy, ideowi przeciwnicy Kraszewskiego wzięli udział w owym wydarzeniu i nadal mu zgodnie ze swoimi przekonaniem nieco lojalistyczny odcień. Na łamach niemal wszystkich galicyjskich gazet zamieszczone zostały obszernie artykuły i komentarze poświęcone owemu jubileuszowi.

Dr Maria Jazownik: Krakowskie „Życie” (1897-1900) wobec romantyzmu

Krakowskie „Życie” odegrało wyjątkową rolę w kulturze Młodej Polski. Pismo to stało się bowiem na przełomie XIX i XX wieku głównym organem polskich modernistów. Na jego łamach krystalizowała się świadomość odrębności pokoleniowej oraz zostały zaprezentowane główne projekty ideowo-artystyczne (Młoda Polska Artura Górskiego, Confiteor i O >>nową<< sztukę Stanisława Przybyszewskiego). W jego krótkich i dość burzliwych dziejach można wyodrębnić trzy fazy, znaczone nazwiskami trzech kolejnych redaktorów.

W fazie pierwszej (IX 1897-V 1898) ton „Życiu” nadawał jego założyciel i naczelny redaktor – Ludwik Szczepański. Pismo początkowo nie miało wyraźnego profilu tematycznego. Zgodnie ze swym podtytułem jawiło się jako „tygodnik ilustrowany, literacki, artystyczny, naukowy i społeczny”. W toku swego rozwoju stawało się z wolna coraz wyraźniej tygodnikiem artystycznym (aczkolwiek nie rezygnującym z problematyki społecznej) o coraz bardziej modernistycznym obliczu. Poszukując swoistości polskiego modernizmu, przybliżało zachodnie prądy artystyczne, ale jednocześnie popierało indywidualność i pierwiastki rodzime w sztuce.

W fazie drugiej (VI-IX 1898) pismo ukazywało się pod kierunkiem Ignacego Sewera-Maciejowskiego (wydawca i redaktor naczelny) oraz Artura Górskiego (kierownik literacki). Nowa redakcja nie wprowadziła jakichś zasadniczych zmian ani w charakterze wydawnictwa, ani w jego programie. Podkreślała, że celem pisma jest „służba publiczna”, która polegać miała na „podnoszeniu smaku publiczności”, umożliwianiu debiutu młodym utalentowanym artystom oraz ochronie „indywidualności artystycznej i rodzimości w sztuce”. Głosząc kult rodzimości, redaktorzy zastrzegali się: „W poglądach stać będziemy w zgodzie z wynikami współczesnej nauki i życiem umysłowym Zachodu, skąd zawsze odbieraliśmy ożywcze i pożyteczne impulsy” (Słowo wstępne, „Życie” 1898, nr 23, s. 265).

W trzeciej, ostatniej fazie swego istnienia (X 1898-II 1899), „Życie” ukazywało się pod kierownictwem Stanisława Przybyszewskiego. Nowy redaktor radykalnie zmienił jego profil i uczynił je pismem prawie wyłącznie poświęconym literaturze i sztuce współczesnej.

We wszystkich fazach pismo sięgało do tradycji romantycznej. Zakres i sposoby nawiązań do tej tradycji w znacznym stopniu determinowane były tym, że „Życie” było tygodnikiem krakowskim, a szerzej – galicyjskim. Jego redaktorzy (oprócz Przybyszewskiego) dorastali i żyli w atmosferze narastającego na tych terenach kultu

wieszczów, przede wszystkim zaś – kultu Mickiewicza (jego momentem szczytowym był pogrzeb wieszczka na Wawelu 4 VII 1890 roku).

Zwrot ku romantyzmowi na łamach „Życia” dyktowany był również jeszcze inną okolicznością. Edycja pisma zbiegła się w czasie z ważnymi datami w polskim kalendarzu kulturalnym, tj. pogrzebem Ujejskiego (zm. 19 IX 1897) oraz obchodami 100. rocznicy urodzin Mickiewicza (24 XII 1898), 40. rocznicy śmierci Krasińskiego (23 II 1899), 50. rocznicy śmierci Słowackiego (3 IV 1899) oraz 50. rocznicy śmierci Chopina (17 X 1899).

Ukazujące się na łamach „Życia” liczne i nierzadko dość obszernie publikacje dotyczące wymienionych twórców (z wyjątkiem – rzecz znamieną – Krasińskiego, patronującego stańczykom) świadczą dobitnie o tym, że redaktorów pisma w stronę romantyzmu wiodło coś więcej niż tylko dziennikarski obowiązek rejestrowania uroczystości obchodowych i towarzyszących im inicjatyw (np. sprawa budowy pomnika Mickiewicza w Krakowie, Warszawie i Lwowie, postulat sprowadzenia zwłok Słowackiego do kraju). Romantyzm był dla nich żywą tradycją, którą z pasją odsłaniali i poddawali nowym odczytaniom. Rehabilitując zwłaszcza mesjanizm, mistycyzm i towianizm, uczynili z romantycznej spuścizny ważny argument polemiczny, wykorzystywany nie tylko w dyskusjach z przeciwnikami nowej sztuki, lecz także w sporach wewnątrzpokoleniowych.

Mgr Dorota Kamińska: Inspiracje roślinne w motywach dekoracyjnych wybranych numerów „Życia” pod kierownictwem artystycznym Stanisława Wyspiańskiego

„Zielnik” Stanisława Wyspiańskiego powstawał między 28 kwietnia a 20 sierpnia 1896r. Jedynie dwie karty datowane są na 28 kwietnia następnego roku. Z 50 zachowanych, większość kart zarysowana jest dwustronnie – portrety roślin pochodzą z wycieczek w okolice Krakowa choć niektóre wykonane zostały w krakowskich ogrodach.

W wyniku analizy wybranych czternastu numerów krakowskiego tygodnika „Życie” z lat 1898 i 1899, podjęto próbę odszukania wśród zamieszczonych w „Zielniku” szkiców z natury tych roślin, które stały się inspiracją dla motywów opracowanych przez Wyspiańskiego z myślą o dekoracji stron pisma.

Następnie porównano motywy pojedyncze i zespolone z rysunkami artysty, omówiono najbardziej charakterystyczne cechy stylizowanych roślin oraz sposób ich umieszczenia na stronach pisma. Pozwoliło to uwypuklić rolę dekoracji w harmonijnej kompozycji stron „Życia” oraz zweryfikować nieprawidłową nomenklaturę spotykaną w literaturze dotyczącej tego tematu.

Mgr Irena Gruchała: Pasja bibliofilka Heleny Dąbcańskiej

Referat dotyczy postaci Heleny Dąbcańskiej (1863-1956), znanej kolekcjonerki lwowskiej, która gromadziła zbiory w czasach niewoli narodowej. Została ukształtowana przez patriotyczne tradycje domu rodzinnego i rozpowszechnioną w jej czasach ideę służby społeczeństwu. Duży wpływ na jej zbieractwo miał przykład Zakładu Narodowego im. Ossolińskich i innych bibliofilów lwowskich. Dąbcańska utrzymywała szerokie kontakty ze zbieraczami książek i pamiątek historycznych. Niektórzy z nich byli pracownikami Ossolineum, profesorami Uniwersytetu Lwowskiego, ziemianami lub zajmowali ważne stanowiska w instytucjach kultury. W willi kolekcjonerki odbywały się regularnie zebrania numizmatyków, śpiewaków i aktorów, profesorów oraz innych przyjaciół. Rolę salonu spełniały trzy pokoje biblioteki; na stołach bibliotecznych rozkładano książki i inne kolekcje, ale także na nich kładziono poczęstunek dla gości. Dąbcańska udostępniała książki ludziom nauki, szczególnie w przypadkach kiedy tylko u niej w zbiorach był potrzebny egzemplarz.

Kolekcjonerka zaczęła gromadzić książki jako dwunastoletnia dziewczynka; pierwsze egzemplarze otrzymała od rodziców i przyjaciół. Następnie drogą darów i zakupów ciągle powiększała kolekcję. Kupiła między innymi książki z bibliotek Jana Wincentego hr. Bąkowskiego w Ujściu Zielonym. Egzemplarze wyróżniały się cennymi oprawami ze skóry cielęcej, karty nosiły znaki wcześniejszych właścicieli, np. rodziny Wielhorskich, Józefa Andrzeja Załuskiego i innych. Nabyła także bibliotekę Ludwika i Antoniny Radziwiłłów z Zagrobeli koło Tarnopola. Wśród książek znalazła liczne egzemplarze z podpisem Jana Witte (1699-1785), generała majora wojsk koronnych, komendanta fortecy Kamień, książki oznaczone ekslibrisem lub podpisem Korduli Potockiej oraz Konstancji z Lubomirskich Rzewuskiej i Marii Anny ks. Lubomirskiej. Kupowała też książki ze zbiorów zmarłych kolekcjonerów, np. znanego muzyka Władysława Wszelaczyńskiego i profesora uniwersytetu Eustachego Skrochowskiego. Pod koniec XIX w. zakupiła u antykwariusza Józefa Tulei najcenniejsze pozycje z księgozbioru Mniszchów pięknie oprawione w skórę i opatrzone supereklibrisem.

Kiedy z biegiem lat zaczęło brakować miejsca w jej willi, postanowiła jeszcze za życia ofiarować swoje kolekcje kilku polskim muzeom, aby nie uległy rozproszeniu. Najszczodrzej postanowiła obdarzyć Kraków i nie kryła dokonując kolejnych zakupów, że zbiory swoje chce przekazać na Wawel. Dokumenty dotyczące przekazania daru podpisano we Lwowie 30 listopada 1907 roku. W akcie darowizny zapisano, że kolekcję otrzymuje Gmina Miasta Kraków, ewentualnie Muzeum Narodowe w Krakowie. Przesyłanie książek i innych przedmiotów trwało kilka lat. Najcenniejsze pozycje z biblioteki: inkunabuły, druki Gröllowskie i poczajowskie posłała Dąbcańska do Krakowa w latach 1911-1915. W 1920 r. opuściła Lwów i zamieszkała na Wawelu. Przekonała się, że jej zbiory nie były należycie przechowywane. Aby ustrzec księgozbiór przed dalszym niszczeniem, na początku 1922 roku na prośbę Heleny Dąbcańskiej gmina Kraków ofiarowała go wraz z rycinami i szytami Bibliotece Miejskiego Muzeum Przemysłowego im. dra A. Baranieckiego. Obecnie książki te są w Bibliotece Głównej Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie i Bibliotece Jagiellońskiej. Zachowane księgi inwentarzowe i książki świadczą, że kolekcja była starannie opracowywana i przechowywana. Częściowo zachowały się w książkach numery inwentarzowe i papierowe nalepki zawierające informacje

o miejscu przechowywania w zbiorze Dąbczańskiej. Książki posiadają znaki własnościowe Dąbczańskiej i wcześniejszych właścicieli; wiele z nich jest oprawionych przez intruzów lwowskich. W tych dwóch bibliotekach zachowało się około 5850 tys. dzieł z biblioteki Dąbczańskiej. W referacie dokonano wstępnej analizy wybranych cech formalnych i treściowych księgozbioru, omówiono też wybrane proveniencje.

Dr hab. Jerzy Stefan Ossowski: Maria Stobiedzka. Krakowskie losy lwowskiej poetki

Referat przedstawia życie i twórczość Marii Stobiedzkiej (1913-1978), poetki i dziennikarki, znanej pod imieniem Maruta, zwłaszcza jako adresatka i bohaterka wierszy Gałczyńskiego, któremu, rzekomo, posłużyła za prototyp postaci Hermenegildy Kociubińskiej, jednej z bohaterek Teatrzyku „Zielona Gęś”. Ur. w ziemiańskiej rodzinie we Lwowie, w latach gimnazjalnych i na studiach w UJK drukowała wiersze w prasie lwowskiej. Po zajęciu Lwowa przez Niemców przeniosła się do Warszawy, wstąpiła do AK, brała udział w Powstaniu Warszawskim; jesienią 1944 r. dostała się do lazaretu Gross Lúbars, nieopodal stalagu Altengrabow pod Magdeburgiem. Tam poznała Gałczyńskiego, któremu zawdzięczała uratowanie jej życia, kiedy chorowała na zapalenie płuc. Następnie przez kobiecy obóz karny trafiła do Mappen. Po wyzwoleniu pojechała do Francji; w szpitalu pod Lille odnalazł ją Gałczyński, który w tym czasie przebywał w obozie przejściowym w Hoxter. Przeżywała wielką miłość do poety, który odwiedzał ją potem w Brukseli i poświęcił jej niezwykle piękne liryki miłosne. W jej towarzystwie powrócił do Polski na repatrianckim statku „Regne” w marcu 1946 r. Temu romansowi i powojennym krakowskim losom Maruty Stobiedzkiej poświęcona jest druga część referatu.

Dr Wanda Matras: Salon literacki „Przekroju” Mariana Eilego

W całej historii powojennej Polski „Przekrój” stanowił zjawisko osobliwe, a na stworzonej w nim formule wzorowało się wiele powstałych później magazynów. Redagowany przez twórcę, pomysłodawcę i najwybitniejszego w jego historii redaktora naczelnego – Mariana Eilego – pełnił rolę swoistego „salonu literackiego”, nie tylko w skali krakowskiej, ale również promieniującego na cały kraj. Tygodnik ten wysoko postrzegano w dziennikarskim środowisku, gdzie „przekrojowa” szkoła redagowania przez wiele lat uchodziła za wzór elegancji. Krakowski magazyn w sposób widoczny wpływał na kształtowanie się oblicza polskiego dziennikarstwa, był pismem opiniotwórczym o dużej sile oddziaływania. „Przekrój” stanowił koronny przykład plastycznej wizji dziennikarstwa. Ilustracja nie pełniła funkcji pomocniczych, podporządkowanych słowu drukowanemu, ale była równorzędnym i oryginalnym środkiem wyrazu. Zawartość tematyczna pisma M. Eilego była bardzo zróżnicowana i podlegała wyraźnej ewolucji w kolejnych latach jego ukazywania się. Zawsze jednak w tygodniku tym obecna była nader obficie tematyka kulturalno-artystyczna, społeczno-polityczna, literacka, obyczajowa, kryminalno-sensacyjna, gospodarczo-handlowa, naukowo-techniczna a także moda, humor i satyra. W zrecznie redagowanym magazynie zacierały się granice poszczególnych działów i gatunków literackich, pomiędzy materiałami aktualnymi, ciekawostkami ze świata, rozrywką i literaturą. Wzajemne przenikanie się tych różnorodnych gatunków było zamierzoną zasadą redakcyjną, recepturą, według której układano składniki konstrukcyjne każdego numeru.

Program

- Dr Tomasz Ratajczak: Modlitewniki w galicyjskim obiegu jarmarczno-odpustowym (XIX i XX w.)
- Dr Bożena Koredczuk: Udział prawników polskich w rozwoju książki i bibliotek w zaborze austriackim. Rekonesans badawczy
- Dr Anna Gruca: Ruch wydawniczy w Krakowie w czasie pierwszej wojny światowej
- Dr Ewa Wójcik: Rubinowie – lwowscy antykwariusze
- Dr Michał Rogoż: Kraków i Lwów jako ośrodki wydawnicze książek dla dzieci i młodzieży w dwudziestoleciu międzywojennym
- Dr Adam Ruta: Książka żeglarska we Lwowie w okresie międzywojennym
- Dr Barbara Szornel-Dąbrowska: Bibliofilstwo we Lwowie w latach 1918-1939
- Dr Stanisław Cieślak SJ: Działalność ks. Stanisława Bednarskiego SJ jako dyrektora Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy w latach 1937-1940
- Mgr Halina Grzywacz: Druki ulotne Krakowa okresu okupacji (1939-1945)
- Dr hab., prof. AP Krzysztof Woźniakowski: Zofia Jaremko-Pytowska w kręgu konspiracyjnej „Biblioteki Poetyckiej Krakowa” (1944)
- Dr Marta Pękalska: Wrocławskie kontynuacje krakowskich i lwowskich tradycji księgarsko-wydawniczych. Ludzie i instytucje

Streszczenia

Dr Tomasz Ratajczak: Modlitewniki w galicyjskim obiegu jarmarczno-odpustowym (XIX i XX w.)

Rozprowadzane w ramach galicyjskiego obiegu jarmarczno-odpustowego modlitewniki (książki do nabożeństwa i kancjonały) stanowiły swego rodzaju kompendia praktyk dewocyjnych. Modelowały pożądane przez Kościół postawy i charaktery, a także zachęcały do zdobywania cnót oraz szerzyły kult Maryi i poszczególnych świętych. Były zatem ważne tak, jak Biblia i postylle.

W referacie – stosując kryterium edytorskie, formalne – podzielono je na dwie zasadnicze grupy. W pierwszej wyróżniono obszernie wydawnictwa, stanowiące niemal całą bibliotekę ówczesnego chrześcijanina, w których obok pieśni i modlitw natrafimy na kalendarze, teksty hagiograficzne oraz treści przygotowujące do sakramentów świętych. Z kolei w grupie drugiej uwzględniono niewielkie książeczki poświęcone pojedynczym kultom – mowa o mniej lub bardziej licznych edycjach godzinek, koronek, nowenn i innych.

Omawiając poszczególne grupy modlitewników, zwrócono uwagę na cechy wydawniczo-formalne przywoływanych druków, a także dokładniej zanalizowano ich zawartość treściową. Ustalenia te oparto przede wszystkim na znanych z autopsji przykładach reprezentujących repertuar wydawniczy wadowickiego ośrodka książki.

Dr Bożena Koredczuk: Udział prawników polskich w rozwoju książki i bibliotek w zaborze austriackim. Rekonesans badawczy

Szeroko zakrojone badania bibliologiczne obejmować powinny problematykę z pogranicza nauki o książce, socjologii, prawa, historii i innych nauk, bowiem tylko w ten sposób można opisać społeczną historię książki. Szczególnie interesujące okazują się studia nad wkładem inteligencji polskiej w kształtowanie kultury książki i bibliotek w wieku XIX, bowiem to właśnie w tym okresie ukształtowała się na ziemiach polskich ta grupa społeczna. Jedną z najbardziej zaangażowanych w sprawy książki i bibliotek grup zawodowych obok lekarzy, nauczycieli i duchownych byli prawnicy. Dotychczas nie podjęto szerszych badań nad tą grupą zawodową, obejmującą sędziów, adwokatów, prokuratorów i notariuszy, które pozwalałyby określić jej rolę w kształtowaniu kultury książki w zaborze austriackim. Wniosek taki można wysnuć opisując stan badań dotyczący tego zagadnienia.

Prawnicy aktywnie uczestniczyli w działalności: bibliotecznej, bibliograficznej, wydawniczej, księgarskiej bibliofilskiej i filantropijnej, pełniąc często rolę mecenasów. Gromadzili książki, tworząc własne, bogate kolekcje, nierzadko bibliofilskie, które przekazywali najczęściej bibliotekom naukowym i fundacyjnym. Inicjowali i zakładali biblioteki publiczne, czytelnie bezpłatne, prywatne wydawnictwa, organizowali księgarnie

i wypożyczalnie książek. W tej grupie zawodowej byli prawnicy wybitni, najczęściej uczeni, którym poświęcono już liczne studia, jak i mniej znani, o dokonaniach których wspomina się sporadycznie.

Podstawą do opracowanie tego problemu była analiza haseł biograficznych zawartych w Słowniku pracowników książki polskiej (wyd. 1972, supl. 1986, supl. II, 2000), który odnotowuje aż kilkadziesiąt nazwisk prawników działających na rzecz książki i bibliotek w XIX wieku, w tym wielu z zaboru austriackiego. Materiał wyjściowy uzupełniono o dane z Polskiego słownika biograficznego (1935-) i innych informatorów prawniczych, m.in. Słownika biograficznego adwokatury polskiej.

Dr Anna Gruca: Ruch wydawniczy w Krakowie w czasie pierwszej wojny światowej

Wybuch pierwszej wojny zmienił warunki funkcjonowania ruchu wydawniczego w Krakowie. Miasto jako twierdza poddane zostało rygorom przepisów wojskowych. Działalności wydawniczej nie ułatwiała też drożyzna oraz mniejsza wydolność drukarni spowodowana powołaniem wielu ich pracowników do wojska. W tych trudnych warunkach pracowali wydawcy różnego typu: księgarnie nakładowe, wydawnictwa, instytucje i stowarzyszenia, osoby prywatne. Wśród wydawców profesjonalnych szczególną aktywnością wykazał się Jan Czernecki. Spośród instytucji na uwagę zasługuje działalność wydawnicza Akademii Umiejętności oraz Naczelnego Komitetu Narodowego. Działalność wszystkich grup wydawców spowodowała ukazanie się w latach 1914-1918 ok. 1200 tomów. Największy udział miały wśród nich tytuły z zakresu humanistyki (22%), nauk stosowanych (19%) oraz literatury pięknej (16%). Można też zaobserwować wpływ wojny na tematykę publikacji z różnych dziedzin: wojskowości, medycyny, opieki społecznej oraz literatury pięknej.

Dr Ewa Wójcik: Rubinowie – lwowscy antykwariusze

Obok lwowskich antykwariuszy Iglów, Bodeków i Holzów, przy ulicy Batorego pod numerem 4 i 6 swoje firmy prowadzili Izaak, Mojżesz Hersz i Izidor Rubinowie. Legalną działalność na rynku antykwarycznym rozpoczęli we wrześniu 1917 roku, po długich staraniach o koncesję. W środowisku księgarzy najbardziej znany był Mojżesz Hersz Rubin, którego nazwisko stosunkowo często pojawiało się w „Przeglądzie Księgarskim”, z racji podejmowania ciekawym inicjatyw księgarskich. Znany był przede wszystkim z wydawania katalogów antykwarycznych („Książka”, „Mól książkowy”, „Leopolitana”) oraz organizowania aukcji antykwarycznych, szeroko reklamowanych w prasie lwowskiej, (w 1929 po dr. Stanisławie Garfein-Garskim, w 1930 po znanym adwokacie lwowskim Michale Greku). Mojżesz Hersz Rubin w swoich antykwariatach posiadał sortyment wszystkich działów naukowych oraz beletrystykę. Oferował dzieła polskie, niemieckie, francuskie, angielskie. Pośredniczył w sprowadzaniu książek z kraju i zagranicy oraz w poszukiwaniu książek wyczerpanych. Posiadał również obszerny dział książek szkolnych i pomocy szkolnych do wszystkich szkół i zakładów, które sprzedawał hurtownie i detalicznie. Po śmierci Mojżesza Hersza jego działalność kontynuował syn Izidor. W dalszym ciągu wydawał „Mola Książkowego”, zrealizował również zaplanowany przez ojca nr 10 „Biuletynu Miesięcznego” (1939) pt. „Galliciana, Cracoviana – Leopolitana tudzież materiały do monografii innych miejscowości dawnej Galicji oraz Tatr – Pienin – Karpat”. W 1937 r. wspólnie z dziennikiem lwowskim „Chwila” rozpiął konkurs na najlepsze zestawienie „stutomowej domowej biblioteczki”. Różne przedsięwzięcia księgarskie organizowane przez obu Rubinów ojca i syna, spotykały się z żywym oddźwiękiem i aprobatą ze strony środowiska księgarskiego, ale budziły również wiele kontrowersji spowodowanych głównie stosowaniem nieuczciwej konkurencji i zaniżaniem cen wydawnictw.

Dr Michał Rogoż: Kraków i Lwów jako ośrodki wydawnicze książek dla dzieci i młodzieży w dwudziestoleciu międzywojennym

Kraków i Lwów pod względem liczby wydawanych książek dla dzieci i młodzieży nie dorównywały Warszawie. Niemniej jednak w interesującym nas aspekcie stanowiły liczące się ośrodki na przestrzeni całego dwudziestolecia międzywojennego. Do szczególnie aktywnych w zakresie wydawania książek adresowanych do młodego czytelnika firm lwowskich należały: Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych, „Odrodzenie”, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Książnica Atlas. Wśród krakowskich wydawców pod względem wielkości produkcji wyróżniały się takie oficyny jak: Wydawnictwo Księża Jezuitów (Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy), Księgarnia Powszechna, Wydawnictwo Bajek i Baśni oraz Towarzystwo Szkoły Ludowej. W rozpatrywanych ośrodkach najliczniej publikowano utwory takich autorów jak: Stanisława Daszyńska, Bolesław Eulendorf, Juliusz German, Wanda Kieszkowska, Zofia Kossak-Szczucka, Janina Kowalska, Konstanty Krumiński, Karl May, Jadwiga Migowa, Franciszek Mirandola, Wanda Młodnicka, Irena Mrozowicka, Zofia Ordyńska, Mosze Stawski, Jón Svensson, Jules Verne. Choć w interesującym nas repertuarze wydawniczym dominowała twórczość polskich autorów, to jednak nie zabrakło także dzieł należących do kanonu literatury światowej.

Znaczna część interesujących nas książek została wydana w obrębie serii. Pod względem wielkości zdecydowanie wyróżniały się dwie spośród nich – obie ukazujące się we Lwowie: „Biblioteka Szkoły Powszechnej” (Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych – 134 pozycje), „Biblioteka Teatralna dla Dzieci i Młodzieży” (Odrodzenie – 80 pozycji). Do największych serii krakowskich wydawców należały: „Skarb Bajek i Baśni” (Wydawnictwo Bajek i Baśni) oraz „Młodzi Ulubieńcy Jezusa” (Wydawnictwo Księża Jezuitów).

Trudno jest dzisiaj precyzyjnie ustalić dokładną wielkość nakładów poszczególnych tytułów, niemniej jednak wyraźnie zauważalną tendencją było wydawanie podręczników szkolnych oraz książek zalecanych do wykorzystania w nauczaniu w wyższych nakładach aniżeli pozostałych pozycji. Warto zwrócić uwagę, że poziom drukowanych książek zarówno pod względem literackim jak i edytorskim był bardzo zróżnicowany. Niektóre wydawane w interesującym nas okresie utwory weszły do kanonu literatury dla dzieci i młodzieży, inne zaś nie były już nigdy później wznawiane.

Dr Adam Ruta: Książka żeglarska we Lwowie w okresie międzywojennym

Przedmiotem referatu są książki o tematyce żeglarskiej wydawane we Lwowie w okresie II Rzeczypospolitej. Na tę grupę wydawnictw składają się zarówno utwory literackie (relacje z rejsów, zbiory opowiadań), jak i podręczniki żeglarskie oraz przewodniki dla turystów wodnych, a także jednodniówka lwowskiej młodzieży akademickiej. Wszystkie omawiane publikacje ukazały się nakładem lwowskich oficyn wydawniczych bądź organizacji żeglarskich. Dominują książki wydane przez Książnicę-Atlas (połowa wszystkich tytułów), wydawcami pozostałych były: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych, Księgarnia Nowości oraz Akademicki Związek Morski i Towarzystwo Przyjaciół Organizacji Morskich Lwowskiej Młodzieży Akademickiej. Autorami publikacji byli wybitni żeglarze (m.in. gen. Mariusz Zaruski, Antoni Aleksandrowicz i Władysław Stępień), niektórzy związani ze Lwowem (np. Leszek Wieleżyński czy Stanisław Szymborski). Lwów, znaczący ośrodek wydawniczy II Rzeczypospolitej, również w dziedzinie publikacji żeglarskich silnie zaznaczył swoją pozycję (trzecie miejsce po Warszawie i Poznaniu z 8-procentowym udziałem wśród książek o tej tematyce).

Dr Barbara Szornel-Dąbrowska: Bibliofilstwo we Lwowie w latach 1918-1939

Na ziemiach polskich w okresie międzywojennym ze wzmożoną siłą uaktywniły się środowiska kolekcjonerskie. Wśród nich znalazła się grupa lwowskich bibliofilów skupiona wokół osoby Franciszka Biesiadeckiego. Dzięki Jego zaangażowaniu, we Lwowie zapoczątkowany został proces odradzania się polskiego bibliofilstwa. Największym osiągnięciem lwowskich bibliofilów było powołanie do życia „Exlibrisu”- pierwszego profesjonalnego czasopisma poświęconego pięknej książce. Również ze Lwowa, obok licznych inicjatyw o charakterze naukowym wypłynęła myśl zjednoczenia w jednolity ruch wszystkich polskich bibliofilów. Wszelkim poczynaniom o charakterze naukowym, edytorskim, organizacyjnym towarzyszyła atmosfera życzliwości, która promieniowała na cały kraj, tworząc dogodny klimat do wzajemnej współpracy, co przejawiało się między innymi we współdziałaniu w przygotowaniach do kolejnych zjazdów bibliofilskich.

Dr Stanisław Cieślak SJ: Działalność ks. Stanisława Bednarskiego SJ jako dyrektora Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy w latach 1937-1940

Jednym z najwybitniejszych jezuitów polskich okresu międzywojennego był znawca szkolnictwa i kultury jezuickiej, ks. Stanisław Bednarski (1896-1942). Po święceniach kapłańskich, które przyjął w styczniu 1922 roku w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie, rozpoczął na Uniwersytecie Jagiellońskim studia z historii powszechnej, historii literatury polskiej, historii kultury i historii sztuki (1922-1926). Równocześnie z polecenia przełożonych zakonnych podjął pracę w najstarszym polskim wydawnictwie kościelnym: Wydawnictwie Księży Jezuitów (założonym w 1872 roku, od 1935 roku Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy), istniejącym przy ul. Kopernika 26. Od 1922 roku był współpracownikiem „Przeglądu Powszechnego”. W latach 1924-1929 i 1933-1934 był redaktorem miesięcznika „Sodalis Marianus”, z którego wyodrębnił osobne pismo „Wiara i Życie”, „Naszyc Wiadomości” (1931-1936), „Kalendarza Serca Jezusowego” (1928 i 1931-1938). Od początku był współpracownikiem „Polskiego Słownika Biograficznego” i periodyku „Archivum Historicum Societatis Iesu”. Liczne artykuły i recenzje zamieszczał także na łamach innych czasopism. Ponadto brał udział w różnych zjazdach naukowych krajowych i zagranicznych oraz należał do wielu towarzystw naukowych i organizacji społecznych. Po przeprowadzeniu gruntownych kwerend krajowych i zagranicznych przygotował pracę doktorską pt. Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce (Kraków 1933), nagrodzoną przez Polską Akademię Umiejętności nagrodą im. Probuse Barczewskiego, jako najlepsza praca historyczna w 1933 roku. Praca ta przyniosła mu sławę i uznanie.

W 1935 roku ks. Bednarski objął obowiązki prokuratora Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy, zajmując się jego sprawami finansowymi i administracją. W 1937 roku został jego dyrektorem i przełożonym zespołu pisarzy w Kolegium Krakowskim. Jako dyrektor przyczynił się do rozwoju działalności pisarskiej i wydawniczej Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy. Dla wydawnictwa zakupił nowe maszyny drukarskie, troszczył się o profil wydawniczy, dbał o pracowników wydawnictwa. Dynamicznie rozwijającą się działalność wydawnictwa przerwał wybuch II wojny światowej. Wprawdzie 11 września 1939 roku załoga drukarni wznowiła działalność, niemniej była ona znacznie ograniczona przez okupanta niemieckiego, który postawił sobie za cel likwidację zasłużonego dla Kościoła i kultury narodowej wydawnictwa. Po raz pierwszy ks. Bednarski został aresztowany przez hitlerowców 14 października 1939 i po dziesięciu dniach został wypuszczony na wolność. Ponownie gestapo aresztowano go 8 lipca 1940 roku podczas likwidacji wydawnictwa. Przez więzienie przy ul. Montelupich w Krakowie trafił najpierw do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, a następnie w grudniu 1940 roku

do obozu w Dachau (nr obozowy 22675). Tu zmarł jako męczennik za wiarę 16 lipca 1942 roku. Obecnie toczy się proces beatyfikacyjny Sługi Bożego.

Mgr Halina Grzywacz: Druki ulotne Krakowa okresu okupacji (1939-1945)

Przedmiotem niniejszego opracowania jest druk ulotny wydawany i kolportowany w Krakowie w okresie okupacji niemieckiej w latach 1939 – 1945. Jest to próba odczytu obrazu okupacji zapisanego na kartkach druków ulotnych wydawanych przez okupanta oraz druków ulotnych polskich jawnych i tajnych. Druk ulotny i okolicznościowy obok książki i periodyku to trzecia grupa dokumentów piśmienniczych, która jest przedmiotem badań zarówno historyków jak i bibliologów.

Tworzenie baz bibliograficznych, katalogów, kolekcji, sposobów porządkowania, opracowania, przechowywania i udostępniania był tematem publikacji między innymi Edwarda Chełstowskiego, Anety Firlej - Buzon, Marii Klamut, Krzysztofa Migonia. W swych pracach używali terminów : dokumenty życia społecznego, druki ulotne, efemerydy itp., porównując je z definicjami wydawnictw encyklopedycznych i słowników bibliotekarskich. W badaniach zwrócono uwagę na cechy charakterystyczne dla tego typu dokumentów. To znaczy na treść, ponieważ dotyczy życia społecznego ; cel, którym jest informacja, propaganda, reklama oraz wartość, praktyczna, użytkowa i usługowa. W badaniach bibliologicznych autorka referatu uwzględniła 2 zasadnicze podziały druków ulotnych. Pierwszy zastosowany przez E. Chełstowskiego, który dzieli druki na: materiały piśmiennicze wydane w Polsce ; materiały wydane na emigracji ; materiały z okresu wyzwolenia i początków Polski Ludowej. Drugi podział zastosowany przez M. Klamut, to podział na : druki o charakterze informacyjno-propagandowym, adresowanym do ogółu grup społecznych ; dywersyjne wydawnictwa propagandowe przeznaczone dla Niemców ; materiały konspiracyjne, wewnątrz organizacyjne powstałe na potrzeby podziemnych organizacji jej członków ; materiały „wojskowe” kierowane do żołnierzy Polski podziemnej.

Autorka referatu kierując się już wypracowanymi metodami klasyfikacji oraz własnymi spostrzeżeniami dokonała wnikliwej analizy druków ulotnych okresu okupacji wydanych w Krakowie, ówczesnej stolicy Generalnego Gubernatorstwa, pod okiem zarządu Głównego Powiernika Urzędu Powierniczego dla GG. Informacje czerpała na podstawie zawartości zasobów archiwalnych Archiwum Państwowego m. Krakowa i Oddz. Archiwum w Nowej Hucie (Akty Zakładów Graficznych Krakowa), Archiwum i Biblioteki Muzeum Historycznego m. Krakowa, zasobów kolekcji druków ulotnych Biblioteki Jagiellońskiej, zasobów prywatnych kolekcji(m.in. Stanisława Kostki-Dąbrowy) oraz opublikowanych materiałów bibliograficznych.

Analizie poddano cechy formalne, wydawnicze i treściowe dokumentów. Wyodrębniono niezidentyfikowane dokumenty, w których brak autora, miejsca wydania, wydawcy i roku wydania. Brak informacji był spowodowany środkami bezpieczeństwa wobec surowych sankcji stosowanych przez okupanta w stosunku do drukujących, kolportujących i odbiorców ulotek. Scharakteryzowano również środowisko drukarskie Krakowa, jego warunki pracy jawnej i konspiracyjnej, sposób drukowania oraz cel jaki osiągnięto poprzez tego typu druki. Na podstawie charakterystyki zgromadzonych druków ulotnych (druków niemieckich, polskich jawnych i tajnych) powstał obraz niezwykle trudnej sytuacji społeczeństwa polskiego, jego nastroje, determinacja i walka o niepodległość. Okupant zdawał sobie sprawę z aktywności społeczeństwa, a w nim drukarzy krakowskich, dlatego stosował surowe restrykcje poprzez rozporządzenia, dekrety oraz własne dokumenty informacyjno-propagandowe. Materiał archiwalny druków ulotnych stanowi doskonale źródło obrazu sytuacji Krakowian z tamtego okresu historycznego i inspirowane do dalszych poszukiwań bibliograficznych, prac i badań w ujęciu bibliologicznym, historycznym i kulturowym.

Dr hab., prof. AP Krzysztof Woźniakowski: Zofia Jaremko-Pytowska w kręgu konspiracyjnej „Biblioteki Poetyckiej Krakowa” (1944)

Zapomniana już raczej i od wielu lat nieuczestnicząca w życiu kulturalnym kraju sędziwa dziś literatka Zofia Jaremko-Pytowska (ur. 1920, w młodości sygnowała swoje prace także jako Jaremko oraz Jaremko-Żytyńska lub Żytyńska, od 1970 przebywająca na stałe w Stanach Zjednoczonych) zapisała się w dziejach naszej kultury przede wszystkim jako bardzo aktywna tłumaczka (w latach 1949-1972 ogłosiła 30 tomów przekładów prozy, publicystyki i eseistyki z języków francuskiego i niemieckiego) oraz popularyzatorka literatur romańskich (m.in. autorka popularnonaukowych monografii Louis Aragon 1963 i Henri Barbusse 1966). Mało znanym faktem jest, że w okupacyjnych początkach swej drogi pisarskiej parała się również poezją, wnosząc tym samym pewien wkład w dzieje konspiracyjnego ruchu wydawniczego i literackiego. Ten właśnie fakt jest przedmiotem szkicu.

Po maturze (1938) i ledwo rozpoczętych a przerwanych przez wojnę studiach w Wyższej Szkole Dziennikarskiej Jaremko-Pytowska przebywała zrazu w radzieckiej strefie okupacyjnej w Samborze, pracując jako urzędniczka a następnie w r. 1942 przeniosła się do Generalnego Gubernatorstwa i osiadła w Krakowie, szybko włączając się w tamtejsze konspiracyjne życie kulturalno-artystyczne. Utrzymywała szczególnie bliskie więzi ze środowiskiem skupionym wokół Adama Włodka i Tadeusza Jęczalika, edytorów konspiracyjnej serii literackiej wydawanej (w postaci przebitki maszynopisowych) od lutego 1944 do stycznia 1945 a nazwanej później „Biblioteką Poetycką Krakowa”. W tejże serii ogłosiła w marcu 1944 swój (sygnowany prawdziwym nazwiskiem) debiut – tomik poetycki Rozdroża, wprowadzony do obiegu w nakładzie 20 egzemplarzy. Znalazł się w niej prawdopodobnie jedynie ze względu na koneksje towarzyskie, gdyż swoim mocno jeszcze przesyconym młodopolszczyzną profilem artystycznym całkowicie odbiegał od swoistego programu serii, nastawionej na propagowanie awangardowej poezji Juliana Przybosa i jego okupacyjnych naśladowców.

Rozdroża składały się z zaledwie sześciu wierszy (najczęściej mających postać monologu żeńskiego podmiotu lirycznego, skierowanego do partnera) poświęconych wyłącznie tematyce miłosno-erotycznej i składających się na swoisty duchowy portret młodej wykształconej warszawianki o bujnej przeszłości erotycznej, gorzko doświadczonej przez życie i wyzbytej złudzeń, co do mężczyzn, zdeterminowanych wyłącznie przez własną biologię, ale zarazem niezbędnych kobietom i potrafiących przynieść im chwile szczęścia i fizycznych uniesień. Jednocześnie, zdaniem poetki, autentyczne porozumienie między kobietą a mężczyzną jest niemożliwe. Utwory Zofii Jaremko, nikłej wartości artystycznej, grzeszące wielosłowiem i repetycją jeszcze młodopolskich stereotypów o „chuci” wpisywały się, (zapewne mimowolnie) w krąg konspiracyjnej niepolitycznej twórczości miłosno-erotycznej, uprawianej w latach wojny przez takich m.in. autorów różnego kalibru talentu jak Krzysztof Baczyński, Zdzisław Maria Okuljar czy Magdalena Samozwaniec, wyróżniały się jednak na ich tle zdecydowanie in minus. Nie wywołały żadnego odzewu czytelniczego a sama ich autorka bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych podjęła słuszną decyzję o definitywnym zakończeniu działalności wierszopisarskiej.

Nie zmienia to faktu, że Rozdroża stanowią swoistą ciekawostkę, jako epizod z barwnych i nie do końca jeszcze rozpoznanych dziejów konspiracyjnego ruchu wydawniczego Krakowa czasów II wojny światowej.

Dr Marta Pękalska: Wrocławskie kontynuacje krakowskich i lwowskich tradycji księgarsko-wydawniczych. Ludzie i instytucje

Wrocław, przed II w. św. siedziba kilkudziesięciu księgarń i wydawnictw i ponad 100 drukarni, w 1945 roku musiało odbudować nie tylko zniszczoną w ponad 70% tkankę miejską, ale także stworzyć niemal od podstaw życie kulturalne. Odbudowy miasta podjęły się, tworzone w Krakowie („Zarząd miasta Wrocławia – filia w Krakowie”), Grupa Operacyjna pod przewodnictwem prezydenta miasta Bolesława Drobniera i Grupa Kulturalno-Naukowa, której przewodniczył były rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza, profesor Stanisław Kulczyński.

W czasie kilkumiesięcznej obrony Wrocławia wiosną 1945 zniszczone zostały siedziby wydawnictw, księgarń i drukarni. Ostatni przedstawiciel największej firmy księgarsko-wydawniczej miasta, Ryszard von Bergman-Korn, powołany do wojska w początkach wojny i wzięty do niewoli, zmarł w jednym z sowieckich obozów jenieckich.

We Wrocławiu, liczącym w 1939 roku ponad 600 000 mieszkańców, w maju 1945 pozostało ich jedynie około 150 000, głównie Niemców. Po objęciu miasta przez polską administrację, zaczęli przybywać Polacy z różnych stron świata. Wśród nowych mieszkańców miasta dominowali tzw. przesiedleńcy (w sumie ok. 70%), głównie osadnicy z Polski centralnej i Wielkopolski, jednak strukturę kulturalną miasta, w tym świat książki, tworzyli w dużej mierze dawni mieszkańcy Galicji, w tym dawni mieszkańcy krakowskiego (ok. 7%) i repatrianci z lwowskiego (ok. 10%).

Już 9 maja 1945 roku grupa krakowskich drukarzy uruchomiła pierwszą polską drukarnię (Drukarnia Miejska). Jedne z pierwszych księgarń otworzyli, przybyli także z Krakowa, Maria z Holeksów Moskalowa (VIII 1945) i Julian Truchliński (XII 1945). W maju 1946 roku, właśnie we Wrocławiu, zostało reaktywowane przez grono dawnych pracowników, z prof. E. Romerem na czele, znakomite lwowskie wydawnictwo „Książnica-Atlas”. Zapleczem tej oficyny były Zakłady Kartograficzne, której kadrę stanowili pracownicy lwowskiej drukarni „Książnicy-Atlas”. W lipcu 1946 roku otworzył księgarnię lwowski antykwariusz Michał Bokajło. I wreszcie w czerwcu 1947 roku rozpoczyna działalność we Wrocławiu Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, reaktywowane po wojnie w Krakowie.

Program

- Др. Богдан Янишин: Редакції часописів як центри консолідації українського національного руху в Галичині 70-80-х років XIX ст. (на прикладі народовецької течії)
- Dr Danuta Wańka: Krakowski świat książki w „Gazecie Kaliskiej” (1893-1914)
- Dr Mirosława Bednarzak-Libera: Galicyjscy ludowcy o szkolnictwie w Galicji na łamach „Przyjaciela Ludu” (1889-1915)
- Dr Marek Białokur: Geneza i przebieg polsko-ukraińskiego sporu na przełomie XIX i XX wieku w ocenie galicyjskiej prasy obozu narodowego
- Dr hab. Krzysztof Walczak: Z Krakowa do Kalisza. Losy „Kaliskiego Kurierka Robotniczego” 1904-1905
- Dr hab., prof. AŚ Zofia Sokół: Walka kobiet o wstęp na uniwersytety na łamach czasopism galicyjskich na przełomie XIX i XX wieku
- Mgr Marek Miławicki OP: Polscy dominikanie w międzywojennej prasie polskiej na przykładzie „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”
- Mgr Agnieszka Fluda–Krokos: „Lwowski Powszechny Lwowski Kalendarz Domowy i Gospodarski” drukarni Pillerów
- Dr hab., prof. AP Roman Jaskuła: Ludwik Zieliński i jego „Lwowianin” (1835-1842)
- Dr doc. Olga Ciwkacz: Z dziejów „Kalendarza Powszechnego, Świątecznego, Domowego i Gospodarskiego Miasta Obwodowego Stanisławowa” (1836-1876)
- Dr Jan Bujak: Lwowski „Ruch Literacki” (1874-1878) a krakowskie stańczykowstwo
- Dr Alfred Toczek: Lwowski „Przegląd Archeologiczny” (1876-1888) jako organ Towarzystwa Archeologicznego i c.k. Konserwatorium Pomników
- Dr Andrzej Paweł Bieś SJ: „Praca” i „Prawda” (1893-1894), pierwsze krakowskie pismo katolicko-społeczne

Streszczenia

Др. Богдан Янишин: Редакції часописів як центри консолідації українського національного руху в Галичині 70-80-х років XIX ст. (на прикладі народовецької течії)

1. XIX ст. стало періодом націотворення та глибоких змін у країнах Центрально – Східної Європи. Аналогічні процеси відбувалися й на українських Австрійській (з 1867 року – Австро – Угорській) та Російській імперій. У середині XIX ст. на Наддніпрянщині виникли перші українські політичні організації і програми, сформувались передумови для політизації національного руху. Однак внаслідок репресивних заходів російського уряду 1860 – 1870-х років центр загальноукраїнського руху переноситься в Галичину, яка відіграла особливу роль в національному відродженні XIX – початку XX ст. Внаслідок конституційних реформ 60-х років XIX ст. в Австро – Угорщині тут склались сприятливі умови для більш швидкого і успішного національного і політичного розвитку, ніж на українських землях у складі Російської імперії, у тому числі й завдяки свободі друку.

2. У 1860 – 80-х роках часописи провідних суспільно-політичних течій Галичини (як і Європи загалом) виступали не лише виразниками / ретрансляторами їх поглядів, але редакції самі активно впливали на формування позиції відповідного угруповання (згодом – партій) із різних тем поточного політичного життя. Це особливо виразно простежується під час переходу українського національного руху в Галичині у політичну фазу свого розвитку („Слово” як часопис старорусинської течії; „Правда” – народовецько-українофільської і т. ін.). Незважаючи на існування відповідних політичних товариств („Русская Рада”, „Народна Рада”), саме редакції часописів фактично очолювали відповідні угруповання, виступали найпотужнішими консолідаційними центрами відповідних політичних сил („Діло”, „Слово”, „Новий Пролом”, „Народ”).

3. З огляду на таку роль редакцій часописів у розвитку суспільно-політичних течій за вплив на них відбувалася гостра внутрішня боротьба різних груп впливу (наприклад, боротьба за визначення напрямку „Правди” наприкінці 1860 – на початку 1870-х років, боротьба за вплив на редакцію „Діла” після смерті В. Барвінського і т. д.).

4. Із структуралізацією та політизацією українського національного руху наприкінці 90-х років XIX ст. редакції втрачають свій домінуючий вплив на визначення характеру (ідеологічного, тактичного) тої чи іншої політичної сили, а провід все більше сконцентровується у відповідних керівних органах (комітетах і т. под. різних політичних партій).

Dr Danuta Wańka: Krakowski świat książki w „Gazecie Kaliskiej” (1893-1914)

Celem wystąpienia będzie ukazanie obrazu książki krakowskiej w świetle „Gazety Kaliskiej”, wychodzącej od 1893 roku. Redaktor kaliskiego periodyku Józef Radwan, w jednej osobie prawnik, dziennikarz, literat, właściciel drukarni i wydawca, przykładał dużą wagę do bieżącego i wyczerpującego informowania o sprawach książki, jej wytwarzaniu, rozpowszechnianiu i odbiorze. Po wnikliwej analizie zawartości kaliskiego periodyku stwierdzono, że na łamach „Gazety Kaliskiej” wychodzącej w warunkach zaboru rosyjskiego, od czasu do czasu pojawiły się informacje o krakowskich drukarniach, księgarniach, a także o pojedynczych wydawnictwach zwartych i ciągłych, często z opisem ich zawartości. Wśród licznych życiorysów zamieszczanych w gazecie, znalazł się m.in. biogram Karola Estreichera, a wiele szczegółów z życia Biblioteki Jagiellońskiej zawierają artykuły i sprawozdania tam drukowane.

Dr Mirosława Bednarzak-Libera: Galicyjscy ludowcy o szkolnictwie w Galicji na łamach „Przyjaciela Ludu” (1889-1915)

Lata 90. XIX w. były okresem budzenia i organizowania politycznego ruchu ludowego w Galicji. Jego ideologia i program były formułowane oraz publikowane m.in. w wydawanych przez Marie i Bolesława Wysłołuchów pismach: „Przeglądzie Społecznym”, „Kurierze Lwowskim” oraz „Przyjacielu Ludu”.

„Przyjaciel Ludu” zaczął wychodzić we Lwowie 1 kwietnia 1889 roku. Jego wydawcą, redaktorem naczelnym i odpowiedzialnym był Bolesław Wysłołuch. Tylko w pierwszym roku istnienia pisma redaktorem odpowiedzialnym był Jan Mittag. W 1902 r. wydawnictwo „Przyjaciela Ludu” przeszło w ręce Jan Stapińskiego, który stał się też jego redaktorem. W 1908 roku przeniesiono redakcję pisma do Krakowa. Kolportowano przede wszystkim „Przyjaciela Ludu” wśród ludowców i chłopów.

Na łamach „Przyjaciela Ludu” ideologicznie związanego z ruchem ludowym znajdowały odbicie wszelkie poczynania dotyczące walki ludowców o poprawę bytu galicyjskiego chłopca. Za ważny uznano też wpływ szkolnictwa. Poświęcono tej problematyce wielu artykułów. Pisali je m. in. Bolesław Wysłołuch, Jan Stapiński, Jakub Bojko, Franciszek Wójcik.

Ludowcy zamieszczali w piśmie artykuły oświatowe, w których m. in.:

- często poruszali sprawy zwiększenia ilości szkół ludowych i walki z analfabetyzmem;
- zachęcali do kierowania dzieci chłopskie do szkół zawodowych i wyższych;
- krytykując ustrój szkolny żądali jednakowego typu szkół powszechnych dla miast i wsi;
- toczyli dyskusję na temat zarządu funduszem szkolnym;
- zabiegali o poprawę sytuacji nauczycielstwa ludowego.

Z politycznym ruchem chłopskim zawitała do wsi galicyjskiej oświata, a szkoła stała się dla chłopca instytucją niezbędną. Szerzył się ruch samokształceniowy.

Dr Marek Białokur: Geneza i przebieg polsko-ukraińskiego sporu na przełomie XIX i XX wieku w ocenie galicyjskiej prasy obozu narodowego

Obóz narodowo-demokratyczny odznaczał się na przełomie XIX i XX wieku niezwykłą aktywnością na polu działalności społeczno-politycznej. W tej sytuacji zainteresowanie jego głównych ideologów i publicystów, niemal od momentu powstania Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego w 1897 r., nie mogło pominąć narastającego sporu pomiędzy Polakami a Ukraińcami, który szczególnego wymiaru nabrał w Galicji, gdzie o oba narody rywalizowały o prawo do ziemi i de facto dominującą pozycję. W tej rywalizacji polski żywioł był zarówno z racji historycznych jak i kulturowych na uprzywilejowanej pozycji. Stanowisko to konsekwentnie lansowała prasa obozu narodowego, której najważniejsze tytułem w Galicji, był wydawany od 1895 r. we Lwowie, a następnie w Krakowie „Przegląd Wszepolski”. Nie mniej istotne znaczenie w opisie rywalizacji polsko-ukraińskiej odegrał dziennik „Słowo Polski”. Pomniejszą rolę w omawianej kwestii odegrały takie tytuły jak „Wiek XX” czy „Polak”.

W Historiografii polskiej przyjęto, że zainteresowanie kwestią ukraińską, a więc także rywalizacją polską ukraińską w obozie narodowym, stanowiło konsekwencję wybuchu strajków rolnych w Galicji Wschodniej w latach 1902-1903. Analiza zawartości galicyjskich tytułów prasowych obozu narodowego wskazuje, że nastąpiło to już jednak znacznie wcześniej, choć z całą pewnością pierwsze lata XX wieku odegrały tu bardzo ważną rolę. Zdaniem historyków można było w tym okresie mówić już o cichej wojnie o naród i ziemię oraz o świadomości chłopów w Galicji Wschodniej. W rywalizacji tej obóz narodowy nie zamierzał odrywać roli statysty i postanowił aktywnie zwalczać ukraińskie aspiracje narodowe i niepodległościowe, w czym niepoślednią rolę odegrały wymienione tytuły.

Elementem tej swoistej kampanii propagandowej było konsekwentne określanie Ukraińców mianem Rusinów, co było zbieżne z lansowanym przez historyków szkoły „narodowej” powrotem do idei jagiellońskiej i tradycji „swojszczyzny”, której elementem było zastępowanie pojęcia „Ukraina” terminem „Ruś”. Uznanie Ukraińców za grupę, nie naród, stojący na znacznie niższym poziomie kulturalnym niż Polacy, która była ponadto niedołączna i leniwa. W rywalizacji z Polakami, o czym wielokrotnie pisali narodowi dziennikarze Rusini/Ukraińcy nie mogli się także równać w kwestii szkolnictwa, którego praktycznie nie posiadali czy też politycznego wyrobienia, co miało de facto przekreślać szanse na stworzenie przez nich niepodległego państwa, co w przypadku Polaków stanowiło tylko kwestię czasu. W opisie rywalizacji polsko-ukraińskiej bardzo silnie eksponowane było także proukraińskie nastawienie władz austriackich, którym zarzucano „wymyślenie” fikcyjnego narodu, jakim byli Ukraińcy, tylko i wyłącznie w celu osłabienia w Galicji żywiołu polskiego.

W opisie polsko-ukraińskiego sporu na łamach prasy narodowej bardzo widoczne było ponadto eksponowanie tematów, które bulwersowały opinię publiczną, negatywnie usposabiając ją do „młodszych braci”, jak czasami określano Rubinów. Przykładem takiego postępowania było bardzo obszerne komentowanie zabójstwa przez Ukraińca Mirosława Siczyńskiego namiestnika w Galicji Andrzeja Potockiego. Nie mniej ważną rolę, w tym procesie odegrało wsparcie moskalofili, przeciwstawianych ukraińskim nacjonalistom z Galicji oraz ostra krytyka polityki Michała Bobrzyńskiego jako namiestnika Galicji, który szukał polsko-ukraińskiego pojednania. Wszystkie te działania sprawiły, iż spór polsko-ukraiński z przełomu XIX i XX wieku, w znacznym stopniu przyczynił się do ukształtowania stereotypowego wizerunku Ukrainy i Ukraińców, który po dziś dzień ciąży nad obrazem wzajemnych relacji.

Dr hab. Krzysztof Walczak: Z Krakowa do Kalisza. Losy „Kaliskiego Kurierka Robotniczego” 1904-1905

Wystąpienie ma przedstawić historię powstania i edycji „Kaliskiego Kurierka Robotniczego”, nielegalnego pisma Polskiej Partii Socjalistycznej, redagowanego i drukowanego w Krakowie, a kolportowanego na terenie Kalisza i guberni kaliskiej. Autor ma zamiar na tym przykładzie ukazać działalność edytorską, prowadzoną przez wybitnych działaczy PPS – Leona Wasilewskiego i Jana Michalskiego – ponad granicami zaborów, a także zasięg oddziaływania myśli politycznej, kolportowanej poprzez czasopisma początków XX wieku

Dr hab., prof. AŚ Zofia Sokół: Walka kobiet o wstęp na uniwersytety na łamach czasopism galicyjskich na przełomie XIX i XX wieku

Prezentowana praca dotyczy walki kobiet o prawo studiowania na Uniwersytecie Jagiellońskim i Lwowskim, jaka rozegrała się w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku, na łamach czasopism kobiecych, feministycznych i ogólnie społecznych wydawanych w Krakowie i Lwowie. Kobiety domagały się nie tylko zmiany prawa, ale przede wszystkim mu-siały walczyć z uprzedzeniami społecznymi mocno zakorzenionymi w społeczeństwie polskim, ponieważ w żadnym innym kraju, nie głoszono tak skrajnych poglądów, jak na ziemiach polskich. Głoszono, że sprawa dopuszczenia kobiet do studiów – to „gorsza klęska dla narodu, niż rozbiory Polski”, czy też, że kształcenie kobiet, miałyby pociągać za sobą „ogólną deprawację tak kobiet, jak i mężczyzn (...) ponieważ nastąpi upadek rodziny, upodlenie społeczeństwa, a w konsekwencji – zanik narodu”. Kształcenie kobiet miałyby „odwodzić kobiety z drogi ich przeznaczenia” którym jest dom i dzieci. Głównym celem kobiety „winno być przymilanie i podobanie się mężczyźnie – mężowi”. Natomiast dążenie kobiet do nauki i wykształcenia zostało uznane za „grzech ciężki, główny, gdyż było to przekraczanie planów Bożych”. Kobieta „według planów stworzenia nie jest zdolna do pracy umysłowej”, bo „Bóg ją stworzył dla innych celów”, czy też poglądów Bronisława Trentowskiego, który w 1842 r. na łamach „Chowanny” twierdził, że „uczonej żony lękają się też mężczyźni równie jak niebezpiecznej cholery” i odmawiał kobietom jakichkolwiek zdolności intelektualnych, a tym samym potrzeby kształcenia, „bo nie można kształcić czegoś, co nie istnieje”.

Nim pierwsze studentki przekroczyły progi uniwersytetów galicyjskich, przeszło pół wieku trwało kształtowanie opinii publicznej i zmiany stosunku społecznego, niechętnemu kształceniu kobiet, gdyż stereotypy myślowe są najbardziej trwałe i wolno ulegają zmianom.

W tym procesie zmian opinii publicznej i oswojaniu się z potrzebą kształcenia dziewcząt, a przede wszystkim zmiany programów nauczania, walki o gimnazja żeńskie, umożliwiającej studia uniwersyteckie, można wyodrębnić kilka okresów. Pierwszy w latach 1840–1876, to budzenie samoświadomości kobiet przez czasopisma kobiece ukazujące się we Lwowie: „Dziennika Mód Paryskich” (1840-1848), „Wianków”. Tygodnika dla płci żeńskiej poś-więconego oświacie duchowej, umysłowej i przemysłowej” (1849-1850), z dodatkiem „Bławatek”, „Gwiazdy. Czasopisma dla płci niewieściej”(1869-1870), „Dziewicy. Czasopisma literacko-pedagogicznego”(1870). W Krakowie w tym czasie wychodziły: „Niewiasta. Pismo poświęcone płci pięknej”(1860-1863), „Wieniec. Dwutygodnik literacki”(1862), „Kalina” (1866-1870) i „Dziennik Mód. Pismo dla Polek” (1872–1875), przemianowany potem na „Modę. Pismo dla Polek”(1876) .

Drugi okres to lata 1876–1892, to walka o utworzenie gimnazjów żeńskich przygotowujących dziewczęta do matury, umożliwiającej podejmowanie nauki na studiach wyższych. W tym czasie w Warszawie, Krakowie, Lwowie i innych miastach, obserwujących te zmagania, ukazywały się publikacje popierające prawa kobiet do nauki i pracy, do rozwoju osobowego. Stopniowo dyskusja z czasopism kobiecych przeniosła się na łamy czasopism społeczno-kulturalnych takich jak: „Nowa Reforma” (1891-1894), „Muzeum”(1894) oraz lekarskich, „Przegląd Lekarski”(1895) i „Przegląd Higieniczny”(1894).

Trzeci okres - to lata 1892 – 1910 to walka z administracją państwową i uniwersytecką o wstęp na uniwersytety. W tym celu organizowano pochody, składano petycje i podania o przyjęcie na studia uniwersyteckie, w co włączyły się czasopisma feministyczne wydawane we Lwowie „Przedświt” i „Ster”. Pierwszy z nich walczył o otwarcie żeńskich gimnazjów, natomiast „Ster” o wstęp na wyższe uczelnie: na oba uniwersytety, politechnikę i Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie, jak również o polityczne i obywatelskie równouprawnienie ko-biet. Rozporządzenia C.K. Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia z dnia 23 marca 1897 r. utworzyło możliwości studiowania w uczelniach galicyjskich, ale tylko na wydziałach filozoficznych i lekarskich, na zasadzie „numerus clausus” w wymiarze 10 procent ogółu studentów na każdym wydziale.

Następnym etapem, były lata 1910 – 1918 walka o prawo zdawania egzaminów i ry-gorozum, czyli doktoratu, o należenie do organizacji i stowarzyszeń studenckich, kółek nau-kowych, korzystania z bibliotek uczelnianych, o otrzymywanie stypendiów, mieszkania w do-mach studenckich, przysługiwały wyłącznie mężczyznom, słowem walka o równouprawnie-nie w środowisku akademickim. Podejmowano walkę o naukę na wszystkich wydziałach i kierunkach studiów, gdyż wydział prawny, technologiczny i teologiczny kobiet nie przyjmo-wał. Następnie kobiety musiały podjąć walkę o uzyskiwanie stopni naukowych, prowadzenia badań oraz podejmowania pracy naukowo-dydaktycznej na uniwersytetach, co trwało do koń-ca epoki rozbiorowej. Był to złożony proces społeczny, który nie przebiegał spokojnie, bez walk i ogromnych trudności, które trzeba było pokonać, gdyż nic kobiety nie otrzymały bez walki. Wraz z powstaniem Polski Niepodległej w listopadzie 1918 r., kobiety otrzymały pra-wa obywatelskie, które zmieniły status społeczny kobiet, ale „numerus clausus” kobiet został zniesiony dopiero w 1947 roku.

Mgr Marek Miławicki OP: Polscy dominikanie w międzywojennej prasie polskiej na przykładzie „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”

Dominikanie w II Rzeczypospolitej przeżywali wielki rozwój swojej Prowincji. Pierwszym celem było powstanie po wielkich zniszczeniach, jakie przyniosła polityka wszystkich trzech państw zaborczych – Rosji, Austrii i Prus. W zaborze rosyjskim i pruskim Zakon Kaznodziejski w ogóle przestał istnieć. W Galicji natomiast został znacznie zdziesiątkowany. Zatem pierwszą rzeczą, jaką po odzyskaniu przez Polskę niepodległości podjęli polscy dominikanie, było dążenie do odrodzenia życia dominikańskiego w tych regionach, gdzie istniało przed zaborami (głównie w Wielkopolsce i na Mazowszu).

Reforma polskich klasztorów dominikańskich wynikała z ogólnej reformy Zakonu św. Dominika, jaką już w połowie XIX wieku podjęły prowincje zachodnie. Próby te były podejmowane również przez klasztory galicyjskie, do 1918 r. nie zostały zrealizowane. Głównym powodem był silny opór polskich zakonników, którzy obecny stan Prowincji uważali za bardzo dobry. Dopiero pojawienie się tak charyzmatycznych osób, jak np. o. Jacek Woroniecki, pozwoliło reformę popchnąć do przodu. Dotykała ona niemal wszystkich sfer życia zakonnego: formacji zakonnej i intelektualnej, działalności duszpasterskiej i kulturalnej, a także majątkowej.

Właśnie kwestie ekonomiczne były jednym z najistotniejszych zadań, jakie podjął na pierwszym miejscu zarząd Prowincji. Głównym celem była parcelacja majątków klasztornych, takich jak folwarki, lasy, łąki, stawy (przy ogólnym sprzeciwie hierarchii kościelnej), jak również oddawanie parafii i kościołów, które znajdowały się w małych miejscowościach. Władze zakonne bowiem uważały, że należy opuścić małe miejscowości, a całe siły skierować do miast uniwersyteckich, by tam poświęcić się pracy naukowej i duszpasterstwu akademickiemu. Pozyskane ze sprzedaży majątki wchodnich klasztorów będą podstawowym źródłem finansowania nowych fundacji, w ośrodkach uniwersyteckich (Poznań, Lublin, Warszawa-Służew, a może i Wilno, które nie udało się jednak do wybuchu II wojny światowej odzyskać).

Zarówno parcelacja majątków, jak także opuszczanie miejsc, w których dominikanie mieli długą tradycję, było przyczyną wielkiego niezadowolenia w polskim społeczeństwie, czego odgłosy obecne są w prasie polskiej tego okresu. Najbardziej jednak spór wywoływała sprzedaż majątków ziemskich. I z pewnością nic w tym było by złego, gdyby kontrahentami tych transakcji nie byli przedstawiciele narodowości ukraińskiej czy Żydzi, w stosunków do których w okresie międzywojennym wyczuwalna była wrogość Polaków.

Międzywojenna prasa II Rzeczypospolitej, zarówno polska, jak i niektórych mniejszości narodowych, bardzo żywo interesowała się sprawami Kościoła katolickiego (głównie w sprawie tzw. „rewindykacji” świątyń pokatolickich), kwestią stosunku hierarchii kościelnej do innych wyznań chrześcijańskich i innych religii (głównie moźjeszowej). W niektórych z nich również ważne miejsce znalazła tematyka „dominikańska”, głównie związana z reformami Prowincji Polskiej, dokonowanymi parcelacjami. Niestety – znając ówczesny stosunek Polaków do mniejszości narodowych – opinie o synach św. Dominika nie były pochlebne. Ich działalność spotykała się z wielką niechęcią społeczeństwa, zarówno polskiego, jak i ukraińskiego. Widać to zarówno w prasie endeckiej, jak i liberalnej, w których interes polski był najważniejszy.

Najlepszym odzwierciedleniem tej nagonki, jaka wówczas była na dominikanów, był wydawany w Krakowie „Ilustrowany Kurier Codzienny”. W wielu miejscach redaktorzy „Kuriera” krytykowali władze prowincji za ich działalność, domagają się wyjaśnień. Wielokrotnie zarzycali jej działalność na szkodę Polski. Władze zakonne natomiast na łamach prasy próbowali się bronić i tłumaczyć swoje decyzje, zapewniając, że nie ma w nich niechęci do narodu polskiego. Z pewnością poza tymi zarzutami, których w prasie jest najwięcej, znajdują się także i pozytywne aspekty działania polskich dominikanów, chociażby na gruncie duszpasterskich, co też prasa polska, z „Kurierem” z Krakowa włącznie, nie omieszczała podkreślać.

Mgr Agnieszka Fluda–Krokos: „Lwowski Powszechny Lwowski Kalendarz Domowy i Gospodarski” drukarni Pillerów

Kalendarze jako pewnego rodzaju dokumenty życia są bardzo cennym źródłem informacji. W referacie, oprócz krótkiego opisu cech edytorskich druku oraz informacji na temat wydawcy i historii tego rodzaju publikacji, zajęto się przede wszystkim charakterystyką zawartości Lwowskiego Powszechnego Kalendarza, grupując podejmowane zagadnienia w pięciu grupach tematycznych: 1) Daty, dni, święta, imiona – kalendarz sensu stricto, 2) Wiadomości pożyteczne – państwowe i gospodarcze, 3) Religia, 4) Astronomia i astrologia, 5) Ciekawostki. Właściwie kalendarz aż czterokrotnie zmieniał tytuł, lecz zawartość wskazuje na to, że sam pomysł był kontynuowany przez okres 73 lat (1774-1846).

Analiza roczników pozwoliła na uzyskanie ciekawego obrazu realiów życia w Galicji końca XVIII i 1. połowy XIX wieku. Ewolucja, jaka stopniowo przebiegała w kalendarzu, dotyczyła głównie zmian ilościowych informacji, tematyka odzwierciedlona w nazwach grup tematycznych nie ulegała zmianom.

Dr hab., prof. AP Roman Jaskuła: Ludwik Zieliński i jego „Lwowianin” (1835-1842)

Ludwik Zieliński (1808–1873) – księgarz, wydawca, kolekcjoner, genealog i literat – należy do postaci, które odegrały ważną rolę w ożywieniu polskiego życia kulturalnego Lwowa w pierwszej połowie XIX wieku. Działalność jego przypadła na okres szczególnie trudny w dziejach Galicji, charakteryzujący się zaostrzoną polityką germanizacyjną ze strony zaborcy i dławieniem wszelkich przejawów polskości.

Twórczość literacka Zielińskiego nie wytrzymała próby czasu i poszła w zapomnienie. Zainteresowanie budzi dziś jedynie jego działalność wydawnicza i kolekcjonerska. Dzięki swojej pasji zbierania pisanych pamiątek przeszłości, uratował on wiele archiwaliów od zniszczenia. Zgromadzone dokumenty wykorzystywał przy pisaniu licznych artykułów i szkiców, popularyzujących ojczystą historię. Dominującą tematyką były dzieje Lwowa i wschodnich ziem dawnej Rzeczypospolitej. Teksty publikował przede wszystkim na łamach redagowanego przez siebie magazynu „Lwowianin”. Periodyk ten, wydawany w latach 1835–1842, jest niewątpliwie największym osiągnięciem Zielińskiego, dzięki któremu nazwisko jego nie uległo całkowitemu zapomnieniu.

Nie jest jasne, czy pismo ukazywało się w oparciu o konieczną przy czasopiśmie koncesję, czy też, co bardziej prawdopodobne, traktowane było jako drukowane poszytami wydawnictwo zbiorowe. Przedmiotem prenumeraty był tom, jaki powstawał po skompletowaniu, a nie przedział czasowy. Na kryptograficzny charakter periodyku wskazuje też jego pełny tytuł, który mimo zmian, zawsze nawiązywał do wydawnictwa zbiorowego: „Zbiór pism różnych autorów” (1835), „Lwowianin, czyli zbiór potrzebnych i użytecznych wiadomości” (1836–1840), „Lwowianin, przeznaczony krajowym i użytecznym wiadomościom, wydawany w połączeniu prac miłośników nauk” (1840–1842).

Wprawdzie początkowo zeszyty wychodziły dość regularnie (co tydzień), wkrótce jednak, wraz ze zmianą tytułu w połowie 1835 r., częstotliwość ukazywania się poszczególnych części była już nieokreślona. W ostatnich latach (1840–1842) powrócono do numerowania zeszytów (12 rocznie) i odtąd też pismo przekształciło się wyraźnie w regularny periodyk.

Redaktorem, wydawcą i kolporterem w jednej osobie początkowo był sam Zieliński. Dopiero w 1839 r. do pomocy przy redagowaniu pisma wciągnięty został Stanisław Jaszowski, znany lwowski literat („najgorętszy budzieli pisarskiej kultury w Galicji”), związany z urzędową „Gazetą Lwowską” i jej kulturalnym dodatkiem „Rozmaitości”, który też zadbał o podniesienie poziomu periodyku. Przez pewien czas redakcją zajmował się również Mikołaj Michalewicz, profesor literatury polskiej na Uniwersytecie Lwowskim, stojący na czele „Gazety Lwowskiej”. Także pozostali współpracownicy – czy też autorzy drukujący tu swoje artykuły – pochodzili w większości z miejscowego środowiska, bądź rekrutowali się z grona galicyjskich czytelników. Znaleźli się tu m.in.: Julian Aleksander Kamiński, Karol Szajnocha, Żegota Pauli, Władysław Zawadzki, Aleksander Tyszyński, Ksawery Wiesiołowski, Aleksander Gajecki, Marcei Skałkowski, Kajetan Małecki, Celestyn Wiktorowicz, Karol Malczewski, a nawet przedstawiciele inteligencji ukraińskiej: Bartłomiej Kompaniewicz i Dionizy Zubrzycki. Do osób spoza Galicji, którzy zasilali pismo swoimi pracami należeli: Józef Ignacy Kraszewski i Łukasz Gołębiowski. Prócz nowych prac, zamieszczano teksty autorów dawniejszych, np. Franciszka Siarczyńskiego, Kazimierza Brodzińskiego, czy Euzebiusza Słowackiego. Niekiedy dawano też przedruki utworów pisarzy żyjących (np. Augusta Bielowskiego), i to zwykle bez ich zgody.

Tematyka pisma zdominowana była przez problematykę historyczną: dzieje ojczyste, ze szczególnym naciskiem na historię Lwowa i Ziemi Halickiej. Znalazły się tu rozprawki, szkice biograficzne, artykuły krajoznawcze i geograficzne; obok nich wiersze i beletrystyka. Czasopismo było bogato ilustrowane litografiami, na których znajdowały się m.in. lwowskie zabytki i inne budowle, zamki, pałace, krajobrazy, portrety zasłużonych osób itd. Autorami rycin byli miejscowi rytownicy: Alojzy Tomaszewski, Karol Auer, Edward Stoltz, Józef Svoboda i in.

Periodykowi Ludwika Zielińskiego najlepszą opinię wystawił świadek tego okresu, znany pamiętnikarz Władysław Zawadzki, pisząc po latach: „było to czasopismo, które pierwsze w szerszym zakresie rozpowszechniało wiadomości o Lwowie, jego przeszłości i zabytkach”.

Dr Alfred Toczek: Lwowski „Przegląd Archeologiczny” (1876-1888) jako organ Towarzystwa Archeologicznego i c.k. Konserwatorium Pomników

Lwowskie Towarzystwo Archeologiczne powstało z końcem 1875 r. Z punktu widzenia żywotności jego dzieje dają się wyraźnie podzielić na dwa okresy. Pierwszy trwał do końca 1877 r. Drugi rozpoczął się w 1881 r. Wówczas doszło do jego bliskiej współpracy z c. k. Konserwatorium Pomników. Obie instytucje połączyła osoba prezesa Wojciecha Dzieduszyckiego, późniejszego czołowego polityka galicyjskiego, profesora lwowskiego uniwersytetu, wówczas m. in. archeologa, prowadzącego własne badania naukowe. Jemu to przede wszystkim Towarzystwo zawdzięczało odnowienie działalności i znalezienie wystarczających środków finansowych. Funkcjonowanie Towarzystwa Archeologicznego było przejawem współpracy historyków polskich i rusko - ukraińskich. Prężna działalność Towarzystwa trwała do 1884 r. Jednak przejawy jego funkcjonowania widoczne są jeszcze w r. 1888.

Jednym z głównych zadań Towarzystwa Archeologicznego było wydawanie kwartalnika „Przegląd Archeologiczny”, ukazującego się nieregularnie. W latach 1876/1877 czyli w pierwszym okresie jego egzystencji wyszło 4 zeszyty w sporej objętości (ok. 100 stron każdy). Redagował go wówczas Antoni Schneider, lwowski historyk amator, regionalista, archeolog i etnograf, członek zarządu Towarzystwa i jego bibliotekarz. Pismo składało się z czterech podstawowych działów: naukowych rozpraw, „Przeglądu literatury archeologicznej”, „Wiadomości rozmaitych” i „Kroniki Towarzystwa Archeologicznego we Lwowie”. Pojawiły się rozprawy czysto archeologicznej treści, ale także łączące tę naukę z heraldyką, dyplomatyką i etnologią. Publikowali w nim zarówno autorzy polscy, jak i rusko – ukraińscy. Pierwsze lata działalności Towarzystwa i wydawanie „Przeglądu” to przecieranie szlaków dla rozwoju badań archeologicznych.

Pismo wznowiono po kilkuletniej przerwie jako organ c. k. Konserwatorium Pomników i Towarzystwa Archeologicznego. W latach 1882/1883 ukazało się trzy zeszyty, w jeszcze większej niż poprzednio objętości (126 – 132 ss.) Redaktorem „Przeglądu” został historyk i dziennikarz lwowski Karol Widmann, sekretarz Towarzystwa. W drugim okresie ukazywania się, na jego łamach obowiązywała linia programowa jego wydawców. Zwyciężyło tradycyjne rozumienie archeologii jako „starożytnictwa”, opisu dziejów i ochrony zabytków historycznych. Głównym zadaniem wydawców i redaktorów pisma była edycja „katalogu pomników”. Celem realizacji tego zadania na łamach „PA” pojawiło się kilka ważnych rozpraw, głównie historyków lwowskich: po dwa Isydora Szaranewycza o dokonaniach i planach związanych z wykopaliskami w okolicach Halicza (1883 z. II i III), Wojciecha Dzieduszyckiego o drewnianych budowlach na Rusi (1882 z. I) oraz o farze łacińskiej i cerkwi grekokatolickiej św. Jura w Drohobyczu (1883 z. II, z szeregiem rycin) oraz Karola Widmanna o archiwum miejskim we Lwowie, jego zbiorach wraz z ich katalogiem, osobno z katalogiem dyplomów z XIV w. (1883 z. II i III).

W r. 1885 odbył się we Lwowie polsko – ruski zjazd archeologiczny, na którym prym wiodli członkowie obydwu wydawców „Przeglądu”. Trzy lata później został wydany ostatni numer tego czasopisma (258 ss.), zawierający sprawozdanie ze zjazdu, z wystawy archeologicznej jemu towarzyszącej a także naukowe rozprawy i materiały archeologiczne. W r. 1890 ukazał się we Lwowie przedruk tego numeru, sumptem Księgarni Gubrynowicza i Schmidta.

Dr Andrzej Paweł Bieś SJ: „Praca” i „Prawda” (1893-1894), pierwsze krakowskie pismo katolicko-społeczne

Dwutygodnik „Praca”, ukazujący się w Krakowie od czerwca 1893 r., był pierwszym w Galicji pismem utożsamiającym się z katolicyzmem społecznym i adresowanym do pracowników najemnych. Inicjatorem pisma był ks. Bronisław Czystański (ur. 1856), młody kapłan diecezji krakowskiej, od roku 1890 prezes Katolickiego Stowarzyszenia Czeladzi Rzemieślniczej. Występując jako formalny wydawca tytułu był on równocześnie właściwym szefem redakcji oraz anonimowym autorem wielu artykułów. Ideową inspirację czasopisma podkreślał umieszczony w nagłówku cytat z papieża Leona XIII: „Wszystko popierać się godzi, co jakkolwiek ulepsza położenie robotników”.

Liczące 12 stron pismo redagowane było z zacięciem, polemicznie wobec socjalistów, krytycznie wobec konserwatystów i nieprzychylnie wobec arystokracji, z silnym akcentem na tzw. antysemityzm chrześcijański, rozumiany jako „wzbudzenie u chrześcijan samowiedzy na temat niebezpieczeństwa grożącego im ze strony żydowskiej” oraz „odpowiednie przeciwdziałanie zagrożeniu na drodze ścisłe legalnej”. Relacje z wyborów do Rady Miasta, informacje o nadużyciach w krakowskiej Izbie Przemysłowo-Handlowej sąsiadowały z rozważaniami o socjalizmie, o sztuce kościelnej i o tzw. kwestii robotniczej oraz utworami literackimi reprezentującymi typ twórczości zaangażowanej i często instrumentalnej.

„Praca” ukazywała się regularnie, ale ujawnienie różnicy zdań na temat taktyki i metod obrony praw ludzi pracy, przy radykalnych poglądach i personalnych wycieczkach redaktora, doprowadziły do jego środowiskowej alienacji i opuszczenia miasta. Kolejnymi wydawcami i redaktorami odpowiedzialnymi byli Kazimierz Kozierowski i Artur Lewandowski. W kwietniu 1894 r. zachowując szatę graficzną i ciągłość numeracji pisma zmieniono tytuł na „Prawda”. Równoczesne wprowadzenie nowej, stałej rubryki zatytułowanej „dział kolejowy” może wskazywać na silniejsze niż dotychczas związki i liczniejsze kontakty ze środowiskiem kolejarskim. Ostatecznie w połowie roku zaprzestano wydawnictwa. Tytuł „Prawda” powrócił na krakowski rynek wydawniczy w grudniu 1895 r. jako dekadówka w szerszej formule pisma ludowego, ale była to już zupełnie inna inicjatywa środowisk kościelnych.

Program

- Dr Anna Zapalec: Prasa we Lwowie w okresie 1939-1941 jako środek sowieckiej propagandy
- Dr. доц. Віталій Тельвак: Українська історіографія в пошуках ідентичності (за матеріалами дискусій на сторінках львівської преси)
- Dr. Василь Педич: Етногенез українців в наукових дискусіях 30-х років XX століття на сторінках українських періодичних видань Львова
- Dr Ewa Fogelzang-Adler: Postawy Polaków wobec Niemców oraz zjawisk wojennych i okupacyjnych w krakowskiej prasie konspiracyjnej obozu demokratycznego lat 1939-1945
- Dr Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Gawędy lwowskie w polskich czasopismach emigracyjnych
- Dr Dorota Degen: Poza centralą... czasopisma Krakowskiego Oddziału PWN (1951-1956)
- Dr hab. Bronisława Kulka: Czytelnie, czytelnictwo i recepcja tekstów literackich w uczniowskich lwowskich i krakowskich czasopismach o tytule „Znicz” (1904-1914)
- Dr Małgorzata Przeniosło: Lwowski „Ruch Filozoficzny” w początkowym okresie istnienia (1911-1914)
- Mgr Katarzyna Mól, mgr Monika Rausz: „Miesięcznik Literacki i Artystyczny” Józefa Hieronima Retingera
- Mgr Renata Samotyj: „Łapać życie za skrzydła” : dzieje czasopisma młodzieży akademickiej Politechniki Lwowskiej „Życie Techniczne” w okresie Drugiej Rzeczypospolitej
- Dr Sabina Kwiecień: Prasa żydowska w Krakowie w okresie okupacji hitlerowskiej
- Dr Magdalena Przybysz-Stawska: Exlibris. The Polish and East European Review of Books jako krakowskie pismo kulturalno-literackie w latach 1990-1996

Streszczenia

Dr Anna Zapalec: Prasa we Lwowie w okresie 1939-1941 jako środek sowieckiej propagandy

Jednym z pierwszych działań władzy sowieckiej na terenach polskich okupowanych przez Armię Czerwoną po 17 września 1939 r. było zlikwidowanie dotychczasowych wydawnictw lub podporządkowanie ich celom sowieckiej polityki. Prasa była jednym z najważniejszych i najwcześniej uruchomionych środków propagandy. Pojawiła się niemalże jednocześnie z wkroczeniem na Kresy Wschodnie oddziałów sowieckich. Przy jej pomocy przekonywano o słuszności działań zbrojnych Związku Sowieckiego wobec Polski, nawoływano do poparcia Armii Czerwonej i tworzenia organów władzy ludowej.

Tylko w ciągu pierwszych sześciu dni okupacji przysłano na tereny tzw. Zachodniej Ukrainy 1,4 mln książek i broszur, wśród których przeważały prace Józefa Stalina, utwory Tarasa Szewczenki i „Krótki kurs historii WKP(b)” oraz portrety czołowych działaczy partii bolszewickiej i rządu. W kolejnych dniach kolportowano tysiące egzemplarzy sowieckiej prasy i ulotek oraz kilka milionów egzemplarzy literatury politycznej. W celu zapewnienia odpowiedniej pracy organów, które zajmowały się propagandą na włączonych terenach, Biuro Polityczne Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy oddelegowywało komunistów ze wschodnich obwodów, w tym m.in. na stanowiska redaktorów obwodowych i rejonowych gazet.

Na terenach okupowanych rozprowadzano centralną prasę rosyjską i ukraińską o charakterze republikańskim. Ponadto do listopada 1939 r. w każdym województwie i większości powiatów zaczęły ukazywać się gazety lokalne. Były one najpierw organami Wydziału Politycznego Frontu Ukraińskiego, a następnie przejęte zostały przez tymczasowe organa władzy. W późniejszym okresie swoje gazety posiadały obwodowe i rejonowe komitety partii oraz obwodowe rady delegatów pracujących. We Lwowie takimi gazetami były polskojęzyczny „Czerwony Sztandar” i ukraińska „Wilna Ukrajina”.

Niniejszy referat charakteryzuje sposób wykorzystania prasy przez okupanta jako środka dla prowadzenia działań propagandowych wobec ludności Lwowa w latach 1939-1941. Postawą źródłową artykułu stały się zachowane egzemplarze gazet z czasów pierwszej okupacji sowieckiej oraz dokumenty przechowywane

w ukraińskich archiwach. Na ich podstawie opisano specyficzne cechy propagandy w kolejnych miesiącach okupacji oraz przedstawione zostały metody działań propagandowych. Na podstawie wspomnianych materiałów oraz przy wykorzystaniu wspomnień świadków wydarzeń dokonano oceny sowieckiej agitacji prowadzonej na łamach gazet ukazujących się we Lwowie w okresie pierwszej okupacji sowieckiej.

Др. доц. Віталій Тельвак (Дрогобич): Українська історіографія в пошуках ідентичності (за матеріалами дискусій на сторінках львівської преси)

В історії української історіографії кінця XIX – початку XX ст., попри дослідницьку активність останніх років, ще достатньо малорозроблених проблем і незнаних сторінок. До таких, поза сумнівом, відносяться дискусії, що сколихували відносно спокійну поверхню вітчизняної науки. Становлення полемічної традиції в нашій інтелектуальній культурі припало на останню третину XIX – початок XX ст. і було пов'язано із процесами інституціоналізації та професіоналізації науки під впливом поширення ідей позитивізму на східнослов'янських теренах. У цей час виокремлюються важливі для наукового поступу дослідницькі проблеми, формується культура наукової полеміки, узгоджуються засади її проведення. Незважаючи на важливість полемічної складової для поступу науки, досі не проведено комплексного аналізу становлення цього феномену в українській історіографії. В наявних опрацюваннях наукових суперечок українських істориків дослідницька увага більшою мірою зосереджена на особистісному факторі – дискусія зазвичай інтерпретується крізь призму персонального конфлікту двох учених, а її протікання пояснюється складністю та напруженістю міжособистісних стосунків. Такий підхід, акцентуючи персональний вимір наукової полеміки, в той же час нівелює її історіографічну складову. Проте, на наше переконання, саме відмінність вихідних теоретико-методологічних настанов і пояснювальних моделей є підставою для виникнення дискусії, а наукознавча складова є тут домінуючою.

Ми спробуємо відтворити історіографічні дискусії в українській історичній науці на прикладі полеміки, що відбулася на сторінках львівської преси між представниками двох протилежних політичних таборів – народовецького, представленого професором Львівського університету Михайлом Грушевським та москвофільського, котрий представляв професор Чернівецького університету Володимир Мількович. Полеміка виникла довкола опублікованого у 1906 р. німецького перекладу першого тому "Історії України-Руси" М.Грушевського, написаного з погляду національної історіософії. Одразу після виходу цієї праці, розпочалося широке її обговорення в європейській історичній науці. На працю М.Грушевського своїми розлогіми рецензіями відгукнулися представники польської, чеської, румунської та німецької науки. Загалом, книга львівського професора була сприйнята надзвичайно позитивно, критики не шкодували слів визнання спробі М.Грушевського донести до європейського читача українське бачення східноєвропейського минулого. Як це не дивно на перший погляд, найбільш неприхильну зі всіх оглядачів рецензію на німецькомовний перший том "Історії українського народу" написав українець – дослідник історії Східної Європи професор Чернівецького університету Володимир Мількович. На сторінках львівської москвофільської преси, передусім, "Руслана" та "Галичанина", В.Мільковичем було піддано нещадній критиці провідні теоретико-методологічні постулати, викладені М.Грушевським у німецькомовній "Історії українського народу". Критик відкидав твердження львівського колеги про самотність українського народу та самотійність його історичного розвитку, апелюючи до класичної москвофільської тези про "єдність російського народу". Гостро-критичний виступ В.Мільковича був підхоплений ідейними опонентами М.Грушевського у Галичині. Низка львівських видань опублікувала уривки з рецензії чернівецького професора, додаючи нерідко власні дошкульні коментарі. Представники народовецького патріотичного табору виступили з аргументованою критикою цієї позиції на сторінках рупора народовців газети "Діло". Степан Томашівський та Іван Франко стверджували слушність провідних концептуальних засад, висловлених М.Грушевським, обстоюючи тезу про самотність українського народу та його культури.

Незважаючи на безкомпромісний і, подекуди, скандальний характер полеміки, розгорнутої на сторінках львівської преси між В.Мільковичем та його ідейними опонентами, вона продемонструвала своєрідний розклад сил у тогочасному українському інтелектуальному середовищі. Наслідком цієї полеміки стало, передусім, чітке окреслення традиційного русофільсько-москвофільського (в душі теоретичних настанов прихильників "звичайної схеми") та дедалі більш модернізованого національного погляду на конструювання моделі українського минулого. В основі цих конкурентних історіографічних позицій лежало глибше світоглядне протистояння між носіями загальноросійської та української національних ідентичностей. Поряд із цим, ми можемо відзначити ледь помітні у той час відмінності серед прихильників україноцентричної історіософської моделі. Так, чи не вперше у цій полеміці про власне, відмінне від поглядів учителя, бачення вихідних для реконструкції історії України моментів заявив С.Томашівський, солідаризувавшись із прихильниками норманізму.

Як свідчить вищенаведений приклад, дослідження полемічної складової в українській історичній науці доби її інституційного становлення може стати надзвичайно плідним напрямком сучасних історіографічних пошуків. Це не лише поглибить наше розуміння процесів, котрі відбувалися у вітчизняній гуманітаристиці, але й дозволить порівняти її з класичними європейськими взірцями, адже свідченням зрілості наукового життя суспільства є інтенсивність і культура проведення фахових дискусій.

Др. Василь Педич: Етногенез українців в наукових дискусіях 30-х років ХХ століття на сторінках українських періодичних видань Львова

Одною з найбільш дискусійних проблем історії українського народу є проблема його походження. Звичайно ця важлива наукова проблема не могла оминати українське інтелектуальне середовище Галичини і яка вилася на початку 30-х років в широкую дискусію на сторінках українських періодичних видань Львова «Літературно – науковий вісник», «Дзвони», «Мета», «Діло», «Український голос» та інших. Тільки в 1930 р. на початку 1931 року в ході цієї дискусії було надруковано 21 публікацію присвячену етногенезу українців.

Приводом для дискусії послужила стаття українського історика, тоді професора Варшавського університету Мирона Кордуби «Найважливіший момент в історії України», надрукована на сторінках «Літературно - наукового вісника» (далі ЛНВ) в 1930 році. Як пояснював пізніше сам автор «поводом для написання статті... було те, що національне питання саме тепер стало актуальним не тільки для політиків, але і для істориків» (Кордуба М. В обороні історичної правди // ЛНВ. – 1931. – №5. – с. 431.) Погляди М.Кордуби, щодо етногенезу українського народу полягали у визнанні того, що давня Русь була політичним, релігійним, культурним цілим, а відповідно княжа доба Київської Русі була спільним періодом в історії трьох народів, (українського, російського, білоруського), а процес утворення українського етносу історик відносив до пізніших часів, часу входження південно – західних руських земель до Литовської держави у другій половині XIV ст. Висловлені ідеї у багатьох моментах перегукувалися з думками В.Липинського і особливо С.Томашівського, який у квітні 1929 р. виголосив свій реферат у Варшавському Закладі у справах національних меншин, що згодом був надрукований під назвою «Десять літ українського питання в Польщі». Він відстоював тезу, що процес відокремлення української народності від «спільноруськості» відбувся під «рішучим впливом польської державності у литовсько – польській добі української історії». З різкою критикою на адресу М.Кордуби виступили члени українського історико – філологічного товариства у Празі вчені С.Смаль – Стоцький, С.Наріжний, М.Сливінський, К.Чехович, В.Сімович, П.Феденко та ін. Зокрема, С.Смаль – Стоцький вважав, що окремішна українська нація існувала вже за часів Київської Русі, а великоросійська нація утворилася значно пізніше у XIII – XIV ст. шляхом змішування слов'янських і фінських елементів. Перебіг дискусії від самого початку мав тенденції переходу її з наукової до політичної площини. Політичні звинувачення були далекі від позиції наукової об'єктивності і зводилися до «зради» М.Кордубою українського національного руху.

Окрему позицію зайняв професор Богословської Академії у Львові Микола Чубатий, який у січні 1931 р. на шпальтах кількох номерів газети «Діло» виклав свої погляди із зазначеної проблеми, стверджуючи, що початки українського народу треба шукати у праслав'янській добі. Професор М.Кордуба, відповідаючи на закиди опонентів, уточнював деякі моменти, спростував основні суперечності, що виникли під час дискусії, давав додаткову аргументацію своїм тезам на сторінках періодичних видань Львова (див. Кордуба М. Початки української нації (у відповідь Українському історико – філологічному товариству в Празі) // Діло.–1930.– Ч. 286; В обороні історичної правди // ЛНВ. – 1931. – № 5 . – с.424.– 438; Ще про найважливіший момент в історії України (До заміток доктора Миколи Чубатого) // Діло: 1931.–Ч.36; Ще кілька слів у справі «Найважливіший момент у історії України» (Академіку Степанові Смалю – Стоцькому у відповідь)// ЛНВ. – 1931. – №9. –С. 903 та ін.

Не дивлячись на те, що в ході дискусії сторони залишилися на своїх позиціях, все таки ця дискусія певною мірою сприяла зростанню національної свідомості українців Галичини.

Dr Ewa Fogelzang-Adler: Postawy Polaków wobec Niemców oraz zjawisk wojennych i okupacyjnych w krakowskiej prasie konspiracyjnej obozu demokratycznego lat 1939-1945

W prasie konspiracyjnej wydawanej w latach 1939-1945 w Krakowie przez ugrupowania tzw. obozu demokratycznego wiele miejsca poświęcono problematyce postaw Polaków wobec Niemców oraz zjawisk wojennych i okupacyjnych. Od Polaków oczekiwano zajęcia postawy aktywnej, wyrażającej się w miarę możliwości w czynnej walce z okupantem. Swoisty zestaw oczekiwań kierowano do niektórych grup, m.in. do kobiet, młodzieży i inteligencji. Prezentowano pożądane wzorce postaw i zachowań oraz rzeczywiste ich realizacje. Wskazywano na ujednoczenie postaw negatywnych wobec okupantów, choć nie odnosiło się ono oczywiście do wszystkich członków społeczeństwa polskiego. Ostrzegano przed Polakami współpracującymi z Niemcami, ale kolaboracja i bierne oczekiwanie na koniec okupacji - jak zaznaczano - występowały marginalnie. Wymieniano różne metody i środki, które miały służyć w walce z Niemcami, traktując za symbol walki każdą manifestację polskości (nie tylko działania zbrojne i dywersyjne). Zaznaczano, że występujące w początkowych miesiącach zagubienie, strach, niepewność zastąpiła wiara w zwycięskie zakończenie wojny i bezwarunkową kapitulację III Rzeszy, której obywatele powinni ponieść odpowiedzialność za wybuch II wojny światowej i zbrodnie popełnione w czasie jej trwania. Nie tylko „bestialsko amoralnych” członków NSDAP, przedstawiciele aparatu władzy i administracji, ale także cały naród niemiecki współpracujący z nimi lub przyzwalający biernie na podejmowane działania uznano za winny przynajmniej w sensie moralnym za ogrom nieszczęść, które dotknęły społeczeństwa okupowane i walczące z Niemcami w latach 1939-1945.

Dr Jolanta Chwastyk-Kowalczyk: Gawędy lwowskie w polskich czasopismach emigracyjnych

Wojskowe pokolenie polskich emigrantów po zakończeniu II wojny światowej w nowych krajach osiedlenia, np. w Wielkiej Brytanii często powracało na łamach swoich czasopism (londyński tygodnik "Wiadomości", tygodnik, a od 1960 r. miesięcznik "Orzeł Biały", "Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza", miesięcznik paryski "Kultura") do ziemi ojczystej – do Kresów Wschodnich, do Lwowa, Wilna i innych miejsc. Co roku obchodzono rocznice obrony miasta (w listopadzie 1918 r.) organizowane przez Koło Lwowian, kresowian, którzy nigdy nie pogodzili się – w przeciwieństwie do kręgu paryskiej "Kultury" Jerzego Giedroycia – z brutalnym oderwaniem ich miasta od Polski. Prasa emigracyjna zamieszczała sprawozdania z tych uroczystości rocznicowych, prezentując i przypominając historię miasta, jego tradycje społeczno-kulturalno-polityczno-gospodarcze. Rodowici lwowianie wracali na łamach czasopism emigracyjnych w swoich wspomnieniach do dzielnic Lwowa: Łyczakowa, Zamarstynowa, Kleparowa, Rogatki Zielonej, Pohulanki. Emigranci nostalgicznie ożywiali pamięć o Lwowie sztukami teatralnymi sercem pisanymi - Wiktor Budzyński Preclarka z Pohulanki; książkami – Witold Szolginii Dom pod żelaznym lwem, Alicja Dorabialska Jeszcze jedno życie, Wiktor Frantz Odłamki wspomnień przez przetak pamięci przesianych, Juliusz Szygowski Tak się zaczynało, album fotografii lwowskich: Lwów naszej pamięci, Czesław Halski Polskie Radio Lwów, Marian Hełm-Pirgo Zew Lwowa; wystawami – "Lwów naszej pamięci" w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie.

Dr Dorota Degen: Poza centralą... czasopisma Krakowskiego Oddziału PWN (1951-1956)

Państwowe Wydawnictwo Naukowe zostało powołane do życia 28 kwietnia 1951 roku jako uniwersalne wydawnictwo naukowe. Początkowo jego działania ukierunkowane zostały na zaspokojenie najpilniejszych potrzeb w zakresie podręczników i skryptów dla studentów. Jednak już w 1953 roku realizację swojego programu wydawniczego zleciła Państwowemu Wydawnictwu Naukowemu Polska Akademia Nauk. Do dyspozycji wydawnictwa przekazane zostały także prace towarzystw naukowych ogólnych i specjalnych. W tym okresie odebrano również szkołom wyższym uprawnienia w zakresie działalności publikacyjnej na rzecz PWN. Już w tydzień po rozpoczęciu działalności przedsiębiorstwa, zostały utworzone (1 czerwca 1951 roku) oddziały w czterech ośrodkach: Krakowie (pod kierunkiem Władysława Negreya), Łodzi, Poznaniu, i Wrocławiu. Największy udział w ogólnej produkcji miał Oddział Krakowski PWN, który uzyskał specjalną rangę wśród placówek terenowych z racji silnego umocowania w najważniejszym ośrodku akademickim, skupiającym najwybitniejszych polskich uczonych.

Pełna struktura przedsiębiorstwa ukształtowała się do 1956 roku. Na mocy decyzji władz partyjno-państwowych, w krótkim czasie PWN stało się największym polskim wielokierunkowym wydawnictwem naukowym, posiadającym redakcje we wszystkich najważniejszych dziedzinach wiedzy. W ofercie wydawnictwa, obok wymienianych już publikacji wspierających dydaktykę na poziomie wyższym – podręczników i skryptów, zeszytów naukowych, serii wydawniczych, książek (w tym monografii naukowych i innych publikacji wydawanych na zlecenie PAN) było realizatorem znaczącej liczby tytułów czasopism naukowych i popularnonaukowych. Periodyki reprezentowały zarówno nauki humanistyczne, matematyczno-przyrodnicze, jak i techniczne.

W ofercie PWN znalazły się czasopisma Polskiej Akademii Nauk, towarzystw i instytutów naukowych oraz podlegające bezpośrednio Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego. Według specjalnych „wytycznych” opracowanych dla realizacji planu wydawniczego czasopism na 1952 rok PWN mogło zawierać umowy w charakterze nakładcy z instytucjami wydającymi czasopisma naukowe, gdy nie posiadały one własnego zaplecza technicznego, bądź ich kolegia redakcyjne mianowane były przez Ministra Szkół Wyższych lub Prezesa Polskiej Akademii Nauk. Oczywiście bezwzględna większość redakcji periodyków zlokalizowana została w Warszawie, niemniej jednak ważną rolę w zakresie realizacji publikacji periodycznych odegrał ośrodek krakowski, gdzie w 1956 roku przygotowywano już 12 tytułów czasopism (na ogólną liczbę około 70). W tej grupie znalazły się tak ważne dla polskiej nauki tytuły jak „Acta Astronomica”, „Folia Biologica”, „Wiadomości Botaniczne”, a także popularnonaukowe „Wszechświat”, czy „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”.

W oddziałach PWN realizowane były również, bardzo rozbudowane w swojej strukturze, ukazujące się w nieregularnych ostępach czasu – zeszyty naukowe. Publikacje te – włączone w zakres działania wydawnictwa w 1953 roku – stanowiły dla niego specyficzną i „trudną” część oferty. Odebranie uczelniom dotychczasowej autonomii i przekazanie uprawnień w zakresie wydawnictw Państwowemu Wydawnictwu Naukowemu spowodowało, iż wzajemne kontakty nie zawsze należały do łatwych.

Rok 1956 stanowił przełom w działalności PWN. Ostatecznie ukształtowana została już struktura organizacyjna przedsiębiorstwa oparta na zasadzie decentralizacji oddziałów. Tym samym rozpoczął się nowy okres w funkcjonowaniu samego wydawnictwa, jak i jego placówek terenowych.

Dr hab. Bronisława Kulka: Czytelnie, czytelnictwo i recepcja tekstów literackich w uczniowskich lwowskich i krakowskich czasopismach o tytule „Znicz” (1904-1914)

Na temat powstających w Galicji czytelni działających przy bibliotekach gimnazjalnych wypowiadali się nauczyciele i uczniowie, podkreślając wartość czytelni dla rozwoju zainteresowań, ruchu naukowego i działań twórczych wśród młodzieży. Pierwsze czytelnie pojawiły się pod koniec XIX wieku, a organizowane przy nich

koła, między innymi literackie, dawały początek klasowym bądź szkolnym pismom uczniowskim. W latach 1904-1907 taki charakter miały krakowski i lwowski „Znicz”, a ich kontynuacją był noszący ten sam tytuł miesięcznik polskiej młodzieży szkół średnich, wydawany w Krakowie od r. 1907/8. Uważna lektura wspomnianych pism nie tylko pozwala scharakteryzować tematykę, strukturę i szatę graficzną, ale również określić zainteresowanie kulturalne gimnazjalistów, ustalić, jaki wpływ wywierała literatura narodowa, także współczesna, na ich własne próby twórcze. Nie uzyskamy wprawdzie pełnej odpowiedzi na pytania o wybory czytelnicze uczniów i o decydujące o nich czynniki. Jednakże publikowane przez młodych artykuły o problematyce literackiej, teksty rocznicowe poświęcone wybitnym twórcom, listy nabytków do księgozbiorów czytelni, przynajmniej pośrednio określają poziom kultury i świadomości literackiej gimnazjalistów, wskazując równocześnie, że ich zainteresowania czytelnicze skupiały się głównie na literaturze romantycznej i młodopolskiej.

Dr Małgorzata Przeniosło: Lwowski „Ruch Filozoficzny” w początkowym okresie istnienia (1911-1914)

Powstanie we Lwowie czasopisma filozoficznego było wyrazem prężności tamtejszego środowiska naukowego. Stałe spotkania grupy osób zainteresowanych rozważaniem zagadnień filozoficznych odbywały się w tym mieście już pod koniec XIX w. Ich inicjatorem był profesor miejscowego Uniwersytetu Kazimierz Twardowski, już wtedy znacząca osobowość lwowskiego środowiska naukowego. W 1904 r. członkowie tej grupy założyli Polskie Towarzystwo Filozoficzne (PTF), które było pierwszym na ziemiach polskich stowarzyszeniem mającym na celu uprawianie nauk filozoficznych. W kolejnych latach Towarzystwo rozwinęło szeroką działalność organizacyjną, naukową i wydawniczą. W 1910 r. w tym samym gronie osób zrodziła się myśl założenia we Lwowie czasopisma poświęconego filozofii. Jego redaktorem został prof. Kazimierz Twardowski. Skład Komitetu Redakcyjnego „Ruchu Filozoficznego”, tak nazwano nowy periodyk, był niemal identyczny z Zarządem PTF. Znaleźli się w nim dr Bronisław Bandrowski, dr Marian Borowski, dr Jan Łukasiewicz, dr Bolesław Mańkowski, prof. Witold Rubczyński, dr Adam Stögbauer, prof. Mściśław Wartenberg, dr Władysław Werycho i dr Władysław Witwicki. Czasopismo nie zostało jednak pomyślane jako organ Towarzystwa, miało służyć całemu polskiemu ruchowi filozoficznemu. Powstało w wyniku porozumienia z już istniejącym w Warszawie periodykiem poświęconym filozofii „Przeglądem Filozoficznym”. W tym ostatnim miały być od tej pory drukowane tylko teksty naukowe, zaś wszelkie informacje o ruchu filozoficznym (w kraju i zagranicą) przeniesiono do nowego periodyku. Pierwszy numer „Ruchu Filozoficznego” ukazał się w styczniu 1911 r. Drukowano dziesięć zeszytów rocznie, wychodziły one w połowie każdego miesiąca, z wyjątkiem sierpnia i września. Zgodnie z deklaracją Redakcji wyróżniano sześciu zasadniczych pól zainteresowań czasopisma: krótkie artykuły (poruszały kwestie kluczowe dla ruchu filozoficznego); zwięzłe sprawozdania z dzieł i monografii (miały one charakter recenzji); przegląd czasopism (zawierał kilkudziesięciu opis artykułów z wybranych periodyków); bibliografię najnowszych publikacji filozoficznych; sprawozdania z prac towarzystw naukowych; wiadomości bieżące (m.in. o odczytach, wykładach, zjazdach, konkursach i innych wydarzeniach istotnych dla świata filozoficznego). Ostatni numer rocznika IV, który wydrukowano w 1914 r., ukazał się w lipcu; zeszyt ósmy tego rocznika wydawano w październiku 1918 r. „Ruch Filozoficzny” wychodził także przez cały okres międzywojenny, aż do 1937 r. pod redakcją Kazimierza Twardowskiego, i odegrał znaczącą rolę w rozwoju polskiej szkoły filozoficznej.

Mgr Katarzyna Mól, mgr Monika Rausz: „Miesięcznik Literacki i Artystyczny” Józefa Hieronima Retingera

W latach studiów w Paryżu Retinger nawiązał kontakty z Tadeuszem Natansonem, redaktorem pisma literacko-artystycznego „La Revue Blanche”, podjął też wtedy pierwszą własną próbę krytyki literackiej. Po powrocie do kraju w 1911 roku doświadczenia te zrealizował w wydawanym własnym sumptem „Miesięczniku Literackim i Artystycznym”, łamy którego miały stać się polem konfrontacji trendów literatury i sztuki światowej z dziełami rodzimych twórców. Podobnie, jak lwowskie „Lamus” i „Sztuka”, „Miesięcznik Literacki i Artystyczny” miał wypełnić niszę w ówczesnym polskim repertuarze wydawniczym, adresowany był do dawnych czytelników „Życia” i „Chimery”. Nawiązaniem do tradycji „Życia” było też powierzenie typografii pisma Aleksandrowi Ripperowi. Udany start zapewniła „Miesięcznikowi Literackiemu i Artystycznemu” osobowość Retingera i szybko zdobyta przez niego popularność w kręgach intelektualistów krakowskich, przedsięwzięcie upadło jednak po roku wraz z wyczerpaniem się osobistych środków finansowych wydawcy i jego wyjazdem do Anglii.

Mgr Renata Samotyj: „Łapać życie za skrzydła” : dzieje czasopisma młodzieży akademickiej Politechniki Lwowskiej „Życie Techniczne” w okresie Drugiej Rzeczypospolitej

Popularność czytelnictwa prasy periodycznej była jednym z istotnych czynników tworzących kulturę społeczeństwa w pierwszej połowie XX w. W owym czasie szczególnego znaczenia nabiera rozwój i popularność prasy studenckiej, i właśnie Galicja wraz ze Lwowem stała się ośrodkiem jej rozwoju. Studenckie czasopismo

Politechniki Lwowskiej «Życie Techniczne» okazało się praktycznie jedynym naukowo-popularnym wydaniem wyższych szkół technicznych na terenie II Rzeczypospolitej. Czasopismo odgrywało rolę łącznika ze społeczeństwem, informatora studentów. Akt wydawania pisma był znakiem odnowienia przedwojennych tradycji".

Najświetniejszy okres czasopisma przypada na lata 1922-1928. Periodyk będący organem społecznych i naukowych stowarzyszeń Politechniki, wszechstronnie naświetlał działalność uczelni, zamieszczał oficjalne materiały, powiadomienia sekretariatu oraz administracji. «Życie Techniczne» «rzuciło» studentów w wir życia, skłaniało do pracy naukowej, zachęcało do «próbowania pióra» we własnym czasopiśmie, do udziału w działalności obywatelskiej i społecznie pożytecznej pracy. Powodzenie i wysoki poziom pisma zawdzięczało nieustrudzonej pracy entuzjastów ze środowisk studentów, asystentów oraz inżynierów katedr Politechniki. Popularność osiągnięto dzięki pracy redakcji oraz zwiększeniu ilości prenumeratorów. Zespół redakcyjny wykorzystywał różne sposoby zachęty do współpracy.

Kryzys w druku czasopisma nastąpił w 1928 r. W lutym 1931 r. zadeklarowano odnowienie czasopisma «Życie Techniczne». Na II Zjeździe Naukowych Technicznych Kółek w listopadzie 1931 r. w Krakowie, postanowiono zachować tradycję wydawania czasopisma we Lwowie, zmieniono tylko nazwę na «Życie Techniczne». Do wspólnego wydawnictwa włączono także koła naukowe Politechnik Warszawskiej i Gdańskiej, a także Krakowskiej Akademii Górniczo Hutniczej. W roku akademickim 1932/33 dzięki rozpowszechnieniu periodyku na Śląsku i ustanowieniu współpracy ze Zjednoczeniem Wynalazców Polskich w Katowicach udało się zwiększyć nakład czasopisma. Periodyk stał się ogniwem, które połączyło uczelniane naukowe ośrodki oraz inżynierów praktyków w Polsce. Czasopismo ukazywało się do lata 1939 r.

Dr Sabina Kwiecień: Prasa żydowska w Krakowie w okresie okupacji hitlerowskiej

Prasa ukazująca się na ziemiach znajdujących się pod okupacją niemiecką została zlikwidowana w październiku 1939 roku. W miejsce zlikwidowanej prasy polskiej władze niemieckie wprowadziły pisma informacyjne wydawane w języku polskim. Początkowo okupant spostrzegł prasę polską jedynie jako dziennik zarządzeń władz. Od 1940 roku zaczęto odchodzić od tej reguły uznając prasę za jedno z ważniejszych narzędzi oddziaływania propagandowego na społeczeństwo polskie.

Jednym z najbardziej zaskakujących faktów było wydawanie w okresie rządów hitlerowskich specjalnej gazety dla społeczności żydowskiej Generalnej Guberni – „Gazety Żydowskiej”. Ukazywała się ona od 23 lipca 1940 roku do 30 sierpnia 1942 roku w Krakowie. „Gazeta Żydowska” wyróżniała się wśród hitlerowskich pism wydawanych przez Niemców, tym, że redagowana była przez samych Żydów. Analiza prasoznawcza pisma pozwala stwierdzić, iż było ono przykładem zakłamania propagandy hitlerowskiej uprawianej przy pomocy żydowskich kolaborantów. Przy czym należy podkreślić, że „Gazetę Żydowską” wśród pism gadzinowych wyróżniała bogata problematyka kulturalno-literacka.

Obok prasy gadzinowej na terenach okupowanych ukazywały się konspiracyjne pisma, wydawane przez ugrupowania polityczne i związane z nimi organizacje młodzieżowe. Stanowiły one główne źródło rzetelnej, pełnej informacji o wydarzeniach politycznych oraz w określony sposób wpływały na kształtowanie postaw społeczeństwa żydowskiego wobec okupanta. W Krakowie w czasie okupacji hitlerowskiej swoje pismo posiadała Bojowa Organizacja Żydowskiej Młodzieży Chalucowej, mająca korzenie w grupie „Akiba”. Od maja 1942 roku do 13 marca 1943 roku ukazywał się w Krakowie, a następnie po przerwie spowodowanej aresztowaniami redaktorów, od 18 listopada 1943 roku w Bochni tygodnik „Hechaluc Halochem” (Pionier w walce) o podtytule Pismo Bojowej Organizacji Żydowskiej Młodzieży Chalucowej. Na terenie getta krakowskiego wychodził ponadto „Głos Demokracji”.

Dr Magdalena Przybysz-Stawska: Exlibris. The Polish and East European Review of Books jako krakowskie pismo kulturalno-literackie w latach 1990-1996

Dekada Literacka i Exlibris. The Polish and East European Review of Books to pisma kulturalno-literackie lat 90. XX wieku. Pierwsze z nich, zanim stało się tytułem samodzielnym, wydawane była wspólnie z Gazetą Krakowską. Natomiast drugie wychodziło nakładem Życia Warszawy i Fundacji Inicjatyw Międzynarodowych, a przez pewien czas ukazywało się jako dodatek do Głosu Wielkopolskiego i Czasu Krakowskiego. Obydwa pisma stanowią udaną i niezwykle cenną próbę promowania literatury w nowej rzeczywistości w Polsce po 1989r.

Zasięg chronologiczny problematyki podjętej w referacie, to przede wszystkim lata 1990-1991, czyli okres, kiedy tytuły te wydawane były jako dodatki do gazet codziennych. Analizie poddano zawartość obydwu pism, ze szczególnym uwzględnieniem rozmaitych form promocji książki, pojawiających się na ich łamach. Zaprezentowano zatem liczne recenzje i ogłoszenia wydawniczo-księgarskie oraz artykuły o charakterze krytyczno-literackim. Przedstawiono również twórców i współpracowników tychże pism. Znaleźli się wśród nich znani pisarze, poeci, publicyści i felietoniści. Omówiono także szatę graficzną obydwu tytułów, wskazano zasięg ich oddziaływania i rolę, jaką odegrały one w polskiej kulturze w badanym czasie.

Program

- Dr Jolanta Dzieaniakowska: Podaje się do wiadomości nauczycielstwa ... czyli o reklamie krakowskiej Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej (1922-1939) w „Dzienniku Urzędowym Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego”
- Mgr Olena Mudryk: Archiwum R. Ganszynca źródłem do dziejów kulturalno-oświatowych i wydawniczo-księgarskich Lwowa dwudziestolecia międzywojennego = Архів Р. Ганшинця (1988-1958) – джерело до вивчення культурно-освітніх та редакторсько-видавничих процесів Львова 20-30-х рр. XX ст.
- Mgr Szczepan Świątek: Zbiory biblioteczne inteligencji kresowej w rejestracji szkód wojennych w Krakowie w 1945 roku. Komunikat źródłoznawczy
- Mgr Dorota Wilk: Edward Chełstowski jako nauczyciel bibliotekarz
- Mgr Ewa Tłuczek: Biblioteka Polskiej Piosenki w Krakowie (początki zbiorów)

Streszczenia

Dr Jolanta Dzieaniakowska: Podaje się do wiadomości nauczycielstwa ... czyli o reklamie krakowskiej Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej (1922-1939) w „Dzienniku Urzędowym Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego”

Centralna Biblioteka Nauczycielska Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, utworzona w 1922 r., była drugą z kolei instytucją tego typu w Polsce. Pierwszą założono w Toruniu w 1921. Łącznie w dwudziestolecu międzywojennym (w różnych okresach) funkcjonowało dziesięć kuratorskich bibliotek pedagogicznych i cztery oddziały filialne.

W referacie prezentowane i analizowane są wybrane przykłady działań reklamujących CBN w środowisku oświatowym okręgu szkolnego krakowskiego, realizowanych za pośrednictwem „Dziennika Urzędowego Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego” (1922-1939). Kolportowano go na terenie całego okręgu, był zatem, z racji m.in. zasięgu społecznego, ważnym nośnikiem informacji dla rzeczywistej i potencjalnej klienteli krakowskiej księżnicy. Wiadomości na temat CBN, pomieszczane na łamach kuratorskiego periodyku, można ująć w trzy zasadnicze obszary problemowe, niewątpliwie dosyć płynne i wzajemnie się przenikające. W pierwszym z owych obszarów mieszczą się publikacje w różny sposób wspomagające nauczycielstwo w kształceniu, doksztalcaniu i doskonaleniu zawodowym, a także w samokształceniu, pracy naukowej i codziennej praktyce zawodowej; w drugim – popularyzujące osiągnięcia pedagogiki i dyscyplin pokrewnych; w trzecim zaś – dokumentujące ponadlokalne funkcje CBN. Typologia ta implikowana jest statutowo definiowaną działalnością księżnicy. Natomiast ze względu na zawartość treściową, publikowane informacje należy podzielić na teksty o charakterze organizacyjnym i merytorycznym, biorąc zaś pod uwagę ich formę – na anonse, komunikaty, spisy i zestawienia bibliograficzne, sprawozdania itp.

Materiały ukazujące się w „Dzienniku” mają jeszcze inny wymiar, oprócz bowiem dokumentowania istnienia i rozwoju CBN, pokazują, w jaki sposób władze szkolne i kadra biblioteczna starały się – poprzez umiejętne działania promocyjne – zwrócić uwagę nauczycieli i innych grup zawodowych resortu oświaty i wychowania na bibliotekę, zachęcić i przygotować ich do korzystania z księżnicy, a zarazem ułatwić owe procedury.

Mgr Olena Mudryk: Archiwum R. Ganszynca źródłem do dziejów kulturalno-oświatowych i wydawniczo-księgarskich Lwowa dwudziestolecia międzywojennego = Архів Р. Ганшинця (1988-1958) – джерело до вивчення культурно-освітніх та редакторсько-видавничих процесів Львова 20-30-х рр. XX ст.

Серед особистих архівних фондів Відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України зберігаються документи професора Львівського університету Р.Ганшинця (Ф.9: Окремі надходження. Спр.157-158). Матеріали, що відклалися в результаті львівського періоду діяльності ученого (20-30 рр. XX ст.) є достовірним джерелом не лише для вивчення доробку Р.Ганшинця, але і суспільних подій та наукових процесів регіону того часу.

Близько половини документів стосуються науково-педагогічної діяльності професора класичної філології: збереглися програми занять на класичному відділенні університету, перелік іспитів студентів, тощо. В окрему групу можна виділити матеріали семінару культури античності, який відбувався на гуманітарному факультеті: це звіти про роботу, фінансово-господарські документи, а також інвентарний опис бібліотеки семінару.

Науково-пошукову лабораторію професора висвітлює каталог його приватної бібліотеки, а збережений численний епістолярій віддзеркалює науково-професійні контакти. Запрошення на наукові з'їзди, конференції є свідченням високого професійного авторитету Р.Ганшинця (показовим в цьому плані є запрошення оргкомітету Другого міжнародного з'їзду славистів 1934 р. та пропозиції Ганшинцю щодо участі у його секціях).

Низка документів пояснює громадянську позицію Р.Ганшинця, як, наприклад, заява з приводу "лавкового гетто" – окремого розміщення в аудиторіях студентів різних національностей.

В архіві частково відкриті документи, що висвітлюють редакційно-видавничі процеси у Львові 1930-х років. Р.Ганшинець був активним учасником видавничого руху того часу і знаний як засновник і редактор часописів "Filomata", "Przegląd Klasyczny" та "Przegląd Humanistyczny". Цілком закономірно, що у його архіві частково збереглася переписка зі співредакторами часописів, зокрема мовознавцем Яном Сафаревичем (Вільно, Краків), Здіславом Жміридер-Конопкою, професором з Варшави, фахівцем з античної історії. Ряд листів надійшов від дописувачів часописів і присвячений попередньому обговоренню планованих публікацій: це, зокрема, листи від професора з Вільно Яна Ока, з Лодзі Станіслава Ленковського та інших. Окремі питання видавничого процесу розкривають збережені угоди з авторами творів, які друкувалися у серії "Biblioteka Filomaty" (як, наприклад, угода на видання праці Ігнація Веневського "Для чого вивчаємо латину", де зазначається, що як гонорар автор отримує 150 примірників своєї книги). В архіві наявне офіційне повідомлення Міністерства релігії та публічної освіти від 13 березня 1938 року, що стверджує надання однієї тисячі золотих на кошти друку "bibliografii w Przeglądzie Klasycznym". Інше надходження у півтори тисячі золотих було призначене на видання "Hermationa".

Певне уявлення про фінансові можливості видавництва дає збережений перелік тижневої (9-14 жовтня 1939 р.) оплати працівникам друкарні із зазначенням прізвища, посади та величини гонорару кожного працівника. Наявні прохання про надсилання видань з цієї серії та окремих чисел часописів свідчать про читачки зацікавлення Львова та регіону і актуальність редагованих Р.Ганшинцем видань.

Наукову вартість, на нашу думку, становлять листи Р.Ганшинця, виявлені в особистих архівах львівських учених. З директором "Оссолінеуму" Людвиком Бернацьким (1882-1939) обговорювалися проблеми видання рукописної пам'ятки "Флоріанського псалтиря". До знаного літературознавця, видавця і бібліографа Є.Ю.Пеленського (1908-1956) Р.Ганшинець звертався у справі укладання якнайповнішої бібліографії Овідія. Для вичерпної Овідіани бракувало українських перекладів, і цю лакуну міг заповнити саме Пеленський – знаний як автор досліджень про Овідія, передовсім теми "Овідій в українській літературі".

Mgr Szczepan Świątek: Zbiory biblioteczne inteligencji kresowej w rejestracji szkód wojennych w Krakowie w 1945 roku. Komunikat źródłoznawczy

W zespole akt Zarządu Miejskiego w Krakowie przechowywanym w Archiwum Państwowym w Krakowie zachowały się wypełnione kwestionariusze rejestracji szkód wojennych, między innymi 150 przedstawicieli zróżnicowanej inteligencji kresowej, przebywającej lub osiadłej w Krakowie w 1945 roku. W kwestionariuszu podawano między innymi datę i zdarzenie powodujące szkodę oraz wyposażenia w biblioteki (ilość tomów, wycenę i wysokość odszkodowania). Do kwestionariusza dołączane były często inwentarze lub spisy ruchomości, w tym zbiory biblioteczne, mniej lub bardziej rozpisane. W oparciu o dane z przeprowadzonej inwentaryzacji tematycznej w komunikacie zostały omówione rodzaje i typy zbiorów inteligencji kresowej (według zawodów) w miejscu ich zamieszkania. W skład zbiorów wchodziły książki z kanonu literatury polskiej i zagranicznej, historyczne oraz specjalistyczne (zawodowe) i wynikające z „upodobań kulturowych” właścicieli. Część zbiorów bibliotecznych spełniała funkcję bibliotek regionalnych dla pozostałej inteligencji.

Mgr Dorota Wilk: Edward Chełstowski jako nauczyciel bibliotekarz

W artykule „Dr Chełstowski jako nauczyciel, bibliotekarz” próbuje przybliżyć postać tego związanego z Akademią Pedagogiczną Bibliotekarza i pedagoga.

Dr Chełstowski po uzyskaniu wykształcenia pedagogicznego pracował w jednoklasowej szkole Polskiej Macierzy szkolnej we wsi Rudno na Polesiu, niedługo później został przeniesiony do siedmioklasowej szkoły w Piaskach Starych. Postrzegał wówczas zawód nauczyciela jako zaszczytną misję. Jego działalność pedagogiczna została przerwana przez wybuch II wojny światowej. Po zakończeniu działań wojennych powrócił do zawodu nauczycielskiego pracując w chrzanowskich szkołach powszechnych. W roku 1948 został kierownikiem Powiatowej Biblioteki Publicznej w Chrzanowie. Kierując tą placówką organizował sieć bibliotek powszechnych w powiecie chrzanowskim. Następnie powierzono mu kierowanie Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Krakowie. Od 1 XII 1951 r. związał się z Biblioteką Jagiellońską, gdzie piastował funkcję Kierownika Oddziału Magazynu Magazynów i Konserwacji, a następnie kierował Oddziałem Dokumentów Życia Społecznego. Jako jeden z pierwszych w Polsce badaczy zainteresował się tym typem dokumentów. Praca w tym oddziale zaowocowała rozprawą doktorską na temat: „Dokumenty Życia Społecznego w bibliotekach” napisaną pod kierunkiem prof. Heleny Więckowskiej. Decyzją senatu Wyższej Szkoły Pedagogicznej z dnia 1.IX 1964 r. został powołany na stanowisko dyrektora Biblioteki Głównej WSP w Krakowie. Zaprowadził zmiany w jej strukturach organizacyjnych i rozbudował jej agendy, czym nadał tej bibliotece charakteru biblioteki naukowej. W czasie jego dyrektury biblioteka została przeniesiona do nowych pomieszczeń czuwał nad ich budową i zabiegał o jak najlepsze warunki lokalowe dla niej.

Przez całe swe życie łączył z pracą dydaktyczną początkowo w Krakowskim Liceum Bibliotekarskim i w Państwowym Ośrodku Korespondencyjnego Kształcenia Bibliotekarzy. Następnie w WSP w Krakowie kierował Studium Bibliotekarskim, które było częścią Studium Przedmiotów Fakultatywnych. Gdy w powołano Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej wykładał w nim bibliografię, bibliotekarstwo i naukę o książce, prowadził także seminarium magisterskie. Po przejściu na emeryturę kontynuował działalność dydaktyczną w Samodzielnym Zakładzie Bibliotekoznawstwa WSP w Krakowie. Poświęcał również wiele czasu na działalność społeczną w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich.

Program

- Dr hab., prof. AP Maria Piđtypczak-Majerowicz: Biblioteki bazylianów lwowskich i prowincji koronnej zakonu w XVIII w.
- Prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz: Jubileusze i wspomnienia pośmiertne drukarzy na łamach czasopism drukarskich XIX i początku XX wieku. Komunikat
- Dr hab. Grażyna Wrona: „Zbrodnia czy występki” – indeks zakazanych druków nieperiodycznych w świetle akt sądowych Archiwum Państwowego w Krakowie. Przyczynek do dziejów cenzury w Galicji przełomu XIX i XX wieku.
- Dr hab., prof. AŚ Marek Przeniosło: Polska prasa codzienna we Lwowie w latach 1918–1919
- Doc. dr Olga Kołosowska: W kręgu mecenatu i zainteresowań bibliologicznych metropolity Andrzeja Szeptyckiego
- Prof. dr hab. Waław Walecki: Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów – tradycja i współczesność. Wybrane problemy dygitalizacji Bibliografii Polskiej, tworzenie komputerowych baz danych z zakresu bibliografii oraz międzynarodowej współpracy w tej dziedzinie (Ukraina, Rosja, Litwa, Białoruś)
- Dr Barbara Kamińska-Czubała, mgr Dorota Witczak: Cyfrowe biblioteki Krakowa i Lwowa
- Dyskusja
- Zakończenie obrad

Streszczenia

Dr hab., prof. AP Maria Piđtypczak-Majerowicz: Biblioteki bazylianów lwowskich i prowincji koronnej zakonu w XVIII w.

Po reformie zakonu bazylianów i ostatecznym uformowaniu się obu prowincji – litewskiej i koronnej – prowincja koronna zwana też polską składała się 1 1772/1773 r. z czterech archimandrii, 72 domów i ponad 610 mnichów. Władze zakonne złożone z protoarchimandryty w Torokaniach (prowincja litewska) i kilkunastu archimandrii mieściły się w bogatych i dobrze uposażonych monasterach zlokalizowanych głównie w małych miejscowościach, położonych z dala od szlaków komunikacyjnych. W dużych miastach: Lwowie, Wilnie, Grodnie, Brześciu Litewskim, Połocku, Witebsku lokowano monastera, ale ich liczbę znacznie przewyższały klasztory prowincjonalne. We Lwowie, w różnych okresach zakładane były i działały trzy klasztory bazylianów pod wezwaniem: św. Jana, św. Jura i św. Onufrego. Po pierwszym rozbiorze, w okresie reform józefińskich i kasaty klasztorów w prowincji koronnej najszybciej zamknięto klasztor pod wezwaniem św. Jana (1802), potem znacznie ograniczono dobra monasteru p.w. św. Jura i św. Onufrego, które dotrwały jednak do następnej reformy zakonu (1882) i odnowienia działalności. Działające w XVIII w. klasztory lwowskich bazylianów zgromadziły księgozbiory złożone z cennych rękopisów i druków. Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej sporządzone przez dr Urszulę Paszkiewicz (Warszawa 1998, 2000, 2006) ujawniają biblioteki we wszystkich bazylińskich klasztorach we Lwowie, wskazują też na próby ratowania cennych zbiorów podczas kasaty. Książki biblioteczne ze skasowanego klasztoru p.w. św. Jana zasilły księgozbiory dwóch pozostałych lwowskich domów bazylińskich. Ustalono do tej pory (U. Paszkiewicz) kilkanaście katalogów i inwentarzy sporządzonych w XVIII i XIX w. Wszystkich katalogów, spisów książek i inwentarzy zachowało się ponad dwadzieścia, należy jednak przypuszczać, że było ich więcej, gdyż każda wizytacja władz zakonnych, biskupich czy też świeckich austriackich w klasztorach lwowskich bazylianów powodowała ponowne spisywanie ksiąg. W świetle ujawnionych inwentarzy i katalogów oraz późniejszych opisów bibliotek bazylińskich we Lwowie, księgozbiory klasztorne nie należały do najbardziej licznych, natomiast łatwiejsza dostępność do druków wydawanych w kilkunastu oficynach typograficznych Lwowa pozwalała bazylianom na staranny dobór książek. Inwentarze U. Paszkiewicz w liczbie około 260 ujawniają w prowincji koronnej zakonu, w 95 miejscowościach blisko sto klasztorów, tyle też było bibliotek klasztornych bazylianów, mniej lub bardziej zasobnych w księgi rękopiśmienne i drukowane. Księgozbiory lwowskie zakonu należały wśród bibliotek koronnych zakonu do większych i zasobniejszych.

Dr hab. Grażyna Wrona: „Zbrodnia czy występki” – indeks zakazanych druków nieperiodycznych w świetle akt sądowych Archiwum Państwowego w Krakowie. Przyczynek do dziejów cenzury w Galicji przełomu XIX i XX wieku.

Tytułowa „zbrodnia i występki”, zgodnie z austriacką „Ustawą karną” z 1852 r. to dwie główne kategorie przestępstw popełnionych treścią druku, które w prokuratorskich uzasadnieniach stanowiły podstawę konfiskaty wydawnictw. W katalogu czynów karalnych określanych mianem zbrodni znalazły się m. in. zdrada stanu, obraza majestatu i członków dworu cesarskiego, burzenie publicznego spokoju, powstanie (bunt), rozruchy, obraza religii, zaś występkiem lub wykroczeniem były czyny naruszające bezpieczeństwo publiczne, spokój publiczny, znieważanie Kościoła oraz szerzenie publicznego zgorszenia. Należy podkreślić, iż konstytucja austriacka gwarantowała wprawdzie wolność słowa, ale równocześnie poprzez odpowiednie ustawy, tworzone z nich skuteczny aparat kontroli i restrykcji w stosunku do polskich wydawnictw. Także ustawa prasowa z 17 grudnia 1862 r. przewidywała, że wobec autorów, drukarzy oraz kolporterów można było wszcząć postępowanie karne skutkiem popełnionego przestępstwa prasowego. Podstawę stanowiły odpowiednie artykuły, przede wszystkim „Ustawy karnej o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z 27 maja 1852 r.” Konfiskaty jako forma represji za przestępstwa prasowe miały zastosowanie zarówno w przypadku przestępstw popełnionych treścią druku, jak również w prawach porządkowo-prasowych. O ile jednak, jak już wspomniano prawo prasowe w kwestiach kwalifikacji czynu karalnego odnosiło się do przestępstw o charakterze porządkowo-prasowym, to w przypadku tych drugich odsyłało właśnie do ustawy karnej.

Podstawę źródłową stanowiły dokumenty przechowywane w zbiorach Archiwum Państwowego w Krakowie. Były nimi akta Dowództwa policji w Krakowie oraz akta Sądu Krajowego Karnego w Krakowie. W zespole pierwszym znalazły się dokumenty dotyczące kontroli i nadzoru nad drukarniami, księgarniami, wydawnictwami, w drugiej zaś rejestry spraw prasowych z lat 1903-1907 oraz akta odnoszące się do konfiskat objęte wspólnym tytułem „Sprawy karne: zbrodnie i występki popełnione drukiem 1898-1918”. Dopełniły je raporty policyjne, informujące o przeprowadzonych konfiskatach, a także akta procesowe.

W toku kolejnych etapów poszukiwań na liście tytułów objętych klauzulą „zakazane” znalazło się 56 druków nieperiodycznych – 9 książek, 22 – broszury oraz 25 druków ulotnych. Należy podkreślić, iż świadomie zrezygnowano z rejestracji czasopism, uznając, iż wymagają one oddzielnych badań, głównie z uwagi na obszerność istniejącego materiału źródłowego oraz z faktu, iż podjęto już w tym zakresie prace badawcze.

Dr hab., prof. AŚ Marek Przeniosło: Polska prasa codzienna we Lwowie w latach 1918–1919

Rozważaniami objęta została lwowska prasa codzienna w przełomowym i zarazem bardzo trudnym dla miasta i kraju okresie pierwszych miesięcy niepodległości. Autor skoncentrował się na analizie numerów poszczególnych dzienników z listopad i grudnia 1918 r. oraz stycznia 1919 r. Na potrzeby tekstu analizie poddano 6 polskich dzienników ukazujących się we Lwowie: „Depeszę Lwowską” (i jej kontynuację „Depeszę Polską”), „Gazetę Codzienną”, „Gazetę Lwowską”, „Kurier Lwowski”, „Słowo Polskie” i „Wiek Nowy”. Autor zamieścił w tekście ogólne informacje o wybranych dziennikach, następnie skoncentrował się na omówieniu ich zawartości. W tym drugim przypadku dotyczyło to trzech wybranych kwestii: a) Walk polsko-ukraińskich o Lwów i Galicję Wschodnią; b) Powstania i działalności Polskiej Komisji Likwidacyjnej i Tymczasowego Komitetu Rządzącego; c) Pogromu żydowskiego we Lwowie. W przypadku dwóch pierwszych z nich są to zagadnienia istotne dla procesu odradzania się polskiej państwowości. W tekście omówiony został sposób w jaki prasa lwowska przekazywała czytelnikowi informacje o wyżej wymienionych kwestiach. W przypadku wspomnianych problemów oczywiście wyeksponowane zostały także różnice między poszczególnymi tytułami w zamieszczanych relacjach na dany temat.

Mieszkańcy Lwowa w interesującym nas okresie mieli dość duży wybór jeśli chodzi o polską prasę codzienną. Wyjątkiem był okres kilkunastu dni w listopadzie 1918 r., kiedy po opanowaniu większej części miasta przez stronę ukraińską, druk polskiej prasy został czasowo wstrzymany. Gazety, o których mowa reprezentowały różny poziom, niewątpliwie do tytułów bardziej ambitnych należy zaliczyć „Słowo Polskie” czy „Kurier Lwowski”. „Wiek Nowy” starał się przyciągnąć czytelnika większą liczbą tekstów o charakterze sensacyjny. Niektóre z pism były związane z miejscowymi środowiskami politycznymi. „Słowo Polskie” znajdowało się pod wpływem obozu narodowego, „Wiek Nowy” tzw. postępowej demokracji, „Kurier Lwowski” ruchu ludowego. „Gazeta Lwowska” formalnie miała charakter pisma urzędowego, wcześniej była organem Namiestnictwa, po powstaniu TKR taką rolę odgrywała wobec tej struktur.

Mimo, że poszczególne dzienniki reprezentowały dość niejednorodny poziom jeśli chodzi o redagowanie treści, w przypadku niektórych zagadnień przekazywane przez nie informacje niewiele się różniły (nieraz jedynie pewnym nieco innym rozłożeniem akcentów, objętością poszczególnych tekstów, umieszczeniem ich na początku lub w dalszej części danego numeru). Bardziej znaczące różnice występowały głównie w przypadku poruszania różnych wątków, które dotyczyły aktualnych wydarzeń politycznych, także oceny bieżącej sytuacji społecznej. W treści wszystkich analizowanych dzienników priorytetem tematycznym dla wszystkich gazet niewątpliwie były zmagania polsko-ukraińskie w Galicji Wschodniej, a szczególnie w rejonie Lwowa. Oczywiście nie brakowało i innych treści. Dość szeroko pisano o kwestiach odnoszących się bezpośrednio do spraw miasta (gospodarka, aprowizacja, zdrowotność, szkolnictwo, kultura), także o wydarzeniach poza galicyjskich, w tym szczególnie dotyczących władz centralnych w Warszawie i podejmowanych przez nie działań oraz sytuacji międzynarodowej Polski.

Prof. dr hab. Waław Walecki: Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów – tradycja i współczesność. Wybrane problemy dygitalizacji Bibliografii Polskiej, tworzenie komputerowych baz danych z zakresu bibliografii oraz międzynarodowej współpracy w tej dziedzinie (Ukraina, Rosja, Litwa, Białoruś)

Wiek XXI obliuje nie tylko do zakończenia książkowej edycji wszystkich serii Bibliografii Polskiej (to jest części staropolskiej rozpoczętej przed ok. 140 laty przez Karola Estreichera Seniora oraz części poświęconej XIX wiekowi, w tym reedycji rozpoczętej przez Karola Estreichera Juniora, a także dodatków i uzupełnień), lecz również rozpoczęcia prac nad elektroniczną wersją Bazy Bibliografii Estreichera. Otwierają się również możliwości tworzenia bardzo przydatnych katalogów nieistniejących już księgozbiorów na Wschodzie oraz opracowywania baz danych dotyczących kultury polskiej na kresach południowo-wschodnich. Wszystkie te dziedziny działalności są w polu zainteresowań kierowanego przeze mnie Centrum.

Dr Barbara Kamińska-Czubała, mgr Dorota Witczak: Cyfrowe biblioteki Krakowa i Lwowa

W referacie przedstawiono nową usługę realizowaną przez współczesne biblioteki, jaką jest biblioteka cyfrowa. Omówiono różne koncepcje bibliotek cyfrowych oraz zastosowane technologie, które implikują powstawanie różnych typów bibliotek cyfrowych. Jedną z najważniejszych funkcji bibliotek cyfrowych jest udostępnianie online obiektów należących do światowego dziedzictwa kultury. Cyfrowe biblioteki Krakowa i Lwowa zostały zaprezentowane na tle takich projektów, jak American Memory, Gutenberg, Gallica, Vestnord, World Digital Library, European Digital Library, Network of European Economists Online, BALTICA (Pomeranica, Lituanica, Livonica), finansowanych z narodowych i międzynarodowych funduszy.

Przedstawiono aktualne perspektywy rozwoju międzynarodowej współpracy w zakresie cyfrowego udostępniania zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. Dyskusji zostały poddane również ograniczenia w udostępnianiu uwarunkowane przepisami prawa oraz najpilniejsze potrzeby polskich i ukraińskich środowisk naukowych w zakresie dygitalizacji źródeł archiwalnych.

Lista uczestników i gości

1. Bańdo Adam dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
2. Bednarzak-Libera Mirosława dr, Akademia Podlaska w Siedlcach, Instytut Historii
3. Białokur Marek dr, Uniwersytet Opolski, Instytut Historii
4. Bieś Andrzej Paweł dr SJ, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, dyrektor Biblioteki Naukowej Księży Jezuitów w Krakowie
5. Budrewicz Tadeusz, prof. dr hab. – Prorektor ds. Nauki Akademii Pedagogicznej w Krakowie
6. Bujak Jan dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
7. Bukowski Paweł mgr, dyrektor Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu
8. Chadaj Anna mgr, Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej im. St. Staszica, Kraków
9. Chwastyk-Kowalczyk Jolanta dr, Akademia Świętokrzyska, Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
10. Cieślak Stanisław dr SJ, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Katedra Historii Wychowania
11. Ciwkacz Olga dr doc., Uniwersytet Przykarpcki w Iwano-Frankowsku, Instytut Filologii
12. Cybula Iwona mgr, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie, Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej
13. Czarnik Stanisław prof. dr hab., Biblioteka Narodowa, Instytut Książki i Czytelnictwa
14. Degen Dorota dr, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
15. Derkacz Małgorzata dr, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
16. Dziedzic Stanisław – Dyrektor Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego
17. Dzieniałowska Jolanta dr, Akademia Świętokrzyska, Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
18. Dzuki Sylwester dr, Uniwersytet Jagielloński, Ośrodek Badań Prasoznawczych
19. Fijałkowska Grażyna, mgr – Radna Miasta Krakowa i Dzielnicy XII
20. Fluda–Krokos Agnieszka mgr, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Gabinet Rycin
21. Fogelzang-Adler Ewa dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Politologii
22. Góra Barbara dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
23. Grodziska Karolina, dr – Dyrektor Biblioteki Naukowej PAU i PAN
24. Gruca Anna dr, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
25. Gruchała Irena mgr, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
26. Grzywacz Halina mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
27. Gulińska Grażyna dr, Akademia Świętokrzyska w Kielcach, Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
28. Gyurkovich Adam – Prezes Towarzystwa Przyjaciół Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich
29. Gzella Grażyna dr hab., prof. UMK, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
30. Jakubek Mariusz dr, Uniwersytet Jagielloński, Archiwum UJ
31. Janyszyn Bogdan (Янишин Богдан) dr, Akademia Nauk Ukrainy w Kijowie, Instytut Historii Narodowej
32. Jarowiecki Jerzy prof. dr hab., Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu
33. Jaskuła Roman Ludwik dr hab. prof. AP, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
34. Jazownik Maria dr, Uniwersytet Zielonogórski, Instytut Filologii Polskiej
35. Kaleta Andrzej dr ks., Akademia Świętokrzyska, Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
36. Kałużny Jan, mgr – Kierownik Działu Nauki i Współpracy z Zagranicą AP
37. Kamińska-Czubała Barbara dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
38. Kamisińska Dorota mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, redakcja czasopisma „Konspekt”
39. Karolczak Kazimierz, dr hab. prof. Akademii Pedagogicznej w Krakowie – Dziekan Wydziału Humanistycznego AP
40. Klima Jadwiga mgr, Biblioteka Czartoryskich w Krakowie
41. Kokociński Lech mgr, Warszawa
42. Kolasa Władysław Marek dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
43. Kołosowska Olga dr, Lwowska Biblioteka Naukowa im. W. Stefanyka Narodowej Akademii Nauk Ukrainy we Lwowie
44. Konopka Maria dr hab., prof. AP, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
45. Koredczuk Bożena dr, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
46. Kosętka Halina dr hab., prof. AP, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
47. Kowkiel Lilia dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
48. Koziara Stanisław, dr hab., prof. AP – Dyrektor Instytutu Filologii Polskiej AP
49. Kramarz Henryka, dr hab., prof. Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa

50. Krywak Piotr dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
51. Kulka Bronisława dr hab., Akademia Polonijna w Częstochowie, Instytut Neofilologii
52. Kuźmina Dariusz dr hab., Uniwersytet Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
53. Kwiecień Sabina dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Główna
54. Lenkiewicz Jolanta, mgr – Kierownik Biblioteki Czartoryskich
55. Maresz Barbara dr, Biblioteka Śląska, Dział Zbiorów Specjalnych
56. Matras Wanda dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
57. Miławicki Marek mgr OP, Papieaska Akademia Teologiczna w Krakowie, Instytut Historii Kościoła, Dominikański Instytut Historyczny w Krakowie
58. Mól Katarzyna mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Główna
59. Mudryk Olena mgr, Lwowski Uniwersytet im. Iwana Franka
60. Nieć Grzegorz dr, Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu, Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
61. Nowakowski Ryszard mgr, Zakład Narodowy im. Ossoliński we Wrocławiu, Dział Nowych Druków Ciągłych
62. Oberbek Jan
63. Ossowski Jerzy Stefan dr hab., Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
64. Paszkiewicz Urszula dr, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
65. Pawełczyk Dorota mgr, Uniwersytet Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
66. Pedycz Wasyl (Педич Василь) dr, Techniczny Uniwersytet Narodowy w Iwano-Frankowsku, Katedra Historii Ukrainy
67. Pękalska Marta dr, Wrocław
68. Piđtypczak-Majerowicz Maria dr hab., prof. AP, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
69. Pietrzyk Zdzisław, prof. dr hab. – Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej
70. Przeniosło Małgorzata dr, Akademia Świętokrzyska, Instytut Matematyki
71. Przeniosło Marek dr hab., prof. AŚ, Akademia Świętokrzyska, Instytut Historii
72. Przybysz-Stawska Magdalena dr, Uniwersytet Łódzki, Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
73. Ratajczak Tomasz dr, Uniwersytet Zielonogórski, Instytut Filologii Polskiej
74. Rausz Monika mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Główna
75. Reizes-Dzieduszycki Jerzy dr, Uniwersytet Śląski, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
76. Rogoż Michał dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
77. Ruta Adam dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Wydawnictwo Naukowe
78. Samotyj Renata mgr, Ukraińska Akademia Drukarstwa we Lwowie, Katedra Wydawnictwa i Edytorstwa
79. Sikora Anna Elżbieta mgr, Zespół Szkół im. W. Goetla w Suchej Beskidzkiej
80. Sokół Zofia dr hab., prof. AŚ, Wyższa Szkoła Zarządzania w Rzeszowie
81. Stinia Maria dr, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Historii
82. Szornel-Dąbrowska Barbara dr, Akademia Świętokrzyska, Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
83. Świątek Szczepan mgr, Archiwum Państwowe w Krakowie
84. Tadeusiewicz Hanna prof. dr hab., Uniwersytet Łódzki, Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
85. Telwak Witalij doc. dr, Uniwersytet Pedagogiczny w Drohobyczu, Instytut Historii
86. Tłuczek Ewa mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Instytutu Politologii
87. Toczek Alfred dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
88. Trudzik Artur dr
89. Uljasz Adrian dr, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego, Lublin
90. Wachnicki Eugeniusz, prof. dr hab. inż. – Prorektor d/s Dydaktycznych Akademii Pedagogicznej w Krakowie
91. Walczak Krzysztof dr hab., dyrektor Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego, Kalisz
92. Walecki Waclaw prof. dr hab., Uniwersytet Jagielloński, Katedra Literatury Staropolskiej i Zakład Bibliografii Polskiej im. K. Estreichera
93. Wańka Danuta dr, Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego, Kalisz
94. Wielgut-Walczak Jadwiga mgr, Biblioteka Akademii Pedagogicznej w Krakowie
95. Więclawek Mieczysław, mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
96. Wilczyński Marek, dr hab. prof. AP – Dyrektor Instytutu Historii AP
97. Wildhardt Artur mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Instytutu Neofilologii
98. Wildhardt Teresa mgr, Dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Pedagogicznej w Krakowie
99. Wilk Dorota mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
100. Witczak Dorota mgr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Biblioteka Główna
101. Woźniakowski Krzysztof dr hab., prof. AP, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa

102. Wójcik Ewa dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
 103. Wrona Grażyna dr hab., Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
 104. Zakrzewski Marian, dr hab. prof. AP – Prorektor d/s Studenckich
 105. Zapalec Anna dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Historii
 106. Zięba Michał dr, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
 107. Żaliński Henryk, dr hab. prof. AP – Rektor Akademii Pedagogicznej w Krakowie
-